

ความยากจนแฝง ของครัวเรือน พ.ศ. 2565

สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ
กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

ความขาดแคลนของครัวเรือน พ.ศ. 2565

สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หน่วยงานเจ้าของเรื่อง

กลุ่มวิเคราะห์และพัฒนาระบบสารสนเทศด้านเศรษฐกิจ
กองสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ
โทรศัพท์ 0 2141 7498
โทรสาร 0 2143 8130
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: forecast.eco@nso.go.th

หน่วยงานที่เผยแพร่

กองสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ
ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา
อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 2 ถนนแจ้งวัฒนะ
เขตหลักสี่ กทม. 10210
โทรศัพท์ 0 2141 7489
โทรสาร 0 2143 8132
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์: binfopub@nso.go.th

ปีที่เผยแพร่

พ.ศ. 2567

คำนำ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้จัดทำรายงาน เรื่อง ความยากจนแฝงของครัวเรือน พ.ศ. 2565 เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ “ความยากจนแฝง” ที่มีอยู่ในครัวเรือน ทั้งในมิติด้านอาหารและด้านที่ไม่ใช่อาหาร ซึ่งทำให้ครัวเรือนบางครัวเรือน อาจถูกมองข้ามไปและไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือทางมิติจากภาครัฐ โดยในรายงานฉบับนี้ ได้นำเสนอลักษณะของครัวเรือนยากจนแฝงในประเทศไทย และการจำลองสถานการณ์ (Scenario) การเปลี่ยนแปลงประเภทของครัวเรือนยากจนแฝง รวมถึงการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝง โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2565

สำนักงานสถิติแห่งชาติ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้อง สำหรับใช้ในการประกอบการวิเคราะห์และวางแผนนโยบายในการแก้ไขปัญหาความยากจนแฝงของครัวเรือน

สำนักงานสถิติแห่งชาติ
พฤษภาคม 2567

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	III
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความนำ	2
1.2 วัตถุประสงค์	3
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.4 แหล่งข้อมูล	4
บทที่ 2 วิธีการวิเคราะห์	7
2.1 กรอบแนวคิด	8
2.2 แนวคิดเส้นความยากจน	11
2.3 การจำแนกประเภทครัวเรือน	14
2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนยากจน/ไม่ยากจน กับครัวเรือน 4 ประเภท	16
บทที่ 3 ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนยากจนแฝงและปัจจัยที่มีอิทธิพล	19
3.1 ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนยากจนแฝง	20
3.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝง	52
บทที่ 4 การจำลองสถานการณ์ (Scenario)	67
บทที่ 5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	73
5.1 สรุปผลการวิเคราะห์	74
5.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (Policy Recommendations)	76

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ภาคผนวก	78
ภาคผนวก 1 นิยามที่ใช้ในการศึกษา	79
ภาคผนวก 2 การจัดทำเส้นความยากจน (Poverty Line)	87
ภาคผนวก 3 ดัชนีวัดความยากจนหลายมิติระดับโลก (Global Multidimensional Poverty Index)	101
ภาคผนวก 4 ขั้นตอนและการแปลผลการวิเคราะห์	104

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

แผนภูมิ 3.1	ร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนที่มีงานทำของครัวเรือนทั้ง 4 ประเภท จำแนกตามประเภทอุตสาหกรรม พ.ศ. 2565	28
-------------	--	----

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพ 2.1	ความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนยากจน/ไม่ยากจน กับครัวเรือน 4 ประเภท	18
แผนภาพ 3.1	สัดส่วนของครัวเรือนยากจนแฝงทั้ง 4 ประเภท จำแนกตามภาค พ.ศ. 2565	23
แผนภาพ 3.2	ค่าเฉลี่ยของจำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือนของครัวเรือนทั้ง 4 ประเภท พ.ศ. 2565	25
แผนภาพ 3.3	ลักษณะที่อยู่อาศัยโดยทั่วไปของครัวเรือนทั้ง 4 ประเภท พ.ศ. 2565	32
แผนภาพ 3.4	จำนวนเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของเฉลี่ยต่อครัวเรือนระหว่าง ครัวเรือนยากจนกับครัวเรือนไม่ยากจน พ.ศ. 2565	37
แผนภาพ 3.5	การมีโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนของครัวเรือนทั้ง 4 ประเภท พ.ศ. 2565	40
แผนภาพ 3.6	ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน ของครัวเรือนทั้ง 4 ประเภท พ.ศ. 2565	44
แผนภาพ 3.7	ร้อยละของบุคคลที่มีสวัสดิการรักษายาบาล ระหว่างครัวเรือน ยากจนกับครัวเรือนไม่ยากจน พ.ศ. 2565	49
แผนภาพ 3.8	TOP 5 ปัจจัยหรือลักษณะที่เพิ่มโอกาสการตกเป็นครัวเรือน 2 กลุ่ม ที่ศึกษา พ.ศ. 2565	66
แผนภาพ 4.1	จำนวนและร้อยละของครัวเรือนที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ตามการจำลอง สถานการณ์ H50 และ H100 พ.ศ. 2565	71

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 2.1	การประหยัดต่อขนาด (Economy of Scale) สำหรับการบริโภคสินค้าแต่ละหมวด	12
ตาราง 2.2	ปริมาณความต้องการแคลอรีขั้นต่ำของคนไทย (กิโลแคลอรี/คน/วัน)	13
ตาราง 2.3	ปริมาณความต้องการโปรตีนขั้นต่ำของคนไทย (กรัม/คน/วัน)	13
ตาราง 2.4	สรุปประเภทครัวเรือน 4 ประเภท	16
ตาราง 3.1	จำนวนและร้อยละของครัวเรือน จำแนกตามความยากจนของครัวเรือน ประเภทของครัวเรือน และพื้นที่ พ.ศ. 2565	24
ตาราง 3.2	ค่าเฉลี่ยของจำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำแนกตามความยากจนของครัวเรือน และประเภทของครัวเรือน พ.ศ. 2565	26
ตาราง 3.3	จำนวนและร้อยละของครัวเรือน จำแนกตามลักษณะการทำงานของหัวหน้าครัวเรือน พ.ศ. 2565	29
ตาราง 3.4	จำนวนและร้อยละ หรือค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำแนกตามลักษณะที่อยู่อาศัย พ.ศ. 25645	33
ตาราง 3.5	ค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำแนกตามความเป็นเจ้าของสิ่งของต่าง ๆ ของครัวเรือน พ.ศ. 2565	38
ตาราง 3.6	ค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือน และสัดส่วน จำแนกตามมิติด้านดิจิทัล พ.ศ. 2565	41
ตาราง 3.7	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน จำแนกตามหมวดค่าใช้จ่าย พ.ศ. 2565	45
ตาราง 3.8	ร้อยละของบุคคล จำแนกตามสวัสดิการรักษายาบาลหรือผลประโยชน์จากโครงการช่วยเหลือของรัฐ พ.ศ. 2565	50
ตาราง 3.9	สรุปตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา	53

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

ตาราง 3.10	ค่าสัมประสิทธิ์โลจิสติกส์ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของ ค่าสัมประสิทธิ์ และค่า Odds Ratio ของตัวแบบการวิเคราะห์ การถดถอยโลจิสติกส์ที่เหมาะสม	58
ตาราง 3.11	ค่าสัมประสิทธิ์โลจิสติกส์ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของ ค่าสัมประสิทธิ์ และค่า Odds Ratio ของตัวแบบการวิเคราะห์ การถดถอยโลจิสติกส์ที่เหมาะสม	62
ตาราง 3.12	ตารางเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝง ด้านอาหาร และปัจจัยที่มีผลต่อการตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้าน ที่ไม่ใช่อาหาร	64
ตาราง 4.1	ค่าใช้จ่ายด้านอาหารเฉลี่ย ตามการจำลองสถานการณ์ H50 และ H100 พ.ศ. 2565	70
ตาราง 4.2	จำนวนและร้อยละของครัวเรือน 4 ประเภท ตามการจำลอง สถานการณ์ H50 และ H100 พ.ศ. 2565	72

สารบัญภาคผนวก

	หน้า
สารบัญแผนภาพ	
แผนภาพ ผ.2.1	แนวคิดในการคำนวณเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร 93
แผนภาพ ผ.2.2	ขั้นตอนและเทคนิคการคำนวณเส้นความยากจนใหม่ 95
สารบัญตาราง	
ตาราง ผ.3.1	ตัวชี้วัด และหลักเกณฑ์การพิจารณาความขัดสนของดัชนีวัดความยากจนหลายมิติระดับโลก 103
ตาราง ผ.4.1	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Correlation Matrix) ของแบบจำลองปัจจัยที่มีผลต่อการตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) 107
ตาราง ผ.4.2	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Correlation Matrix) ของแบบจำลองปัจจัยที่มีผลต่อการตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) 108

บทที่ 1

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความนำ

ความยากจน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก หลายครัวเรือนยังขาดการเข้าถึงอาหาร น้ำดื่มที่สะอาดและสุขอนามัยที่เพียงพอ ขาดโอกาสทางการศึกษา เกิดความทุกข์ยากในการดำเนินชีวิต รวมถึงการขาดโอกาสที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตในหลาย ๆ ด้าน **ความยากจน** ยังก่อให้เกิดปัญหาความไม่มั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและยังเป็นปัญหาสังคมเนื่องจากความไม่เท่าเทียมกัน นำไปสู่การเพิ่มขึ้นของปัญหาอาชญากรรม สำหรับประเทศไทย แม้ว่าครัวเรือนยากจนมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง แต่ยังมีครัวเรือนอีกจำนวนไม่น้อยที่ยังติดอยู่ในกับดักของความยากจน ซึ่งภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างต่อเนื่อง โดยได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 หมายความว่า 9 ไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และคนไทยทุกคนมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสม

การวิเคราะห์ ความยากจนแฝงของครัวเรือน เป็นการวิเคราะห์ความยากจนของครัวเรือนในประเทศไทย ในมิติด้านอาหารและด้านที่ไม่ใช่อาหาร โดยทำการแบ่งประเภทครัวเรือนออกเป็น 4 ประเภท ด้วยเกณฑ์เส้นความยากจนด้านอาหาร (Food Poverty Line: FPL) และเกณฑ์เส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Poverty Line: NFPL) ตามวิธีการคำนวณของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การแบ่งประเภทครัวเรือนออกเป็น 4 ประเภทดังกล่าว ทำให้สามารถเห็นถึง **“ความยากจนแฝง”** ที่มีอยู่ในครัวเรือนได้ กล่าวคือ แม้ว่าครัวเรือนจะไม่เป็นครัวเรือนยากจน (มีค่าใช้จ่ายครัวเรือนสูงกว่าหรือเท่ากับเส้นความยากจน (Poverty Line: PL)) แต่ครัวเรือนนั้นก็อาจจะเป็นครัวเรือนที่มี **“ความยากจนแฝง”** ด้านอาหาร (Food) หรือด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food) ก็ได้ ซึ่งครัวเรือนยากจนแฝงเหล่านี้สมควรได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐในบางมิติเช่นเดียวกับครัวเรือนยากจน ภายใต้หลักการ **“เราจะไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง”** (Leaving No One Behind) ขององค์การสหประชาชาติ

1.2 วัตถุประสงค์

- 1 เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของครัวเรือนในประเทศไทย จากการแบ่งประเภทครัวเรือนตามมิติค่าใช้จ่ายด้านอาหาร และค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร
- 2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝงประเภทต่าง ๆ ที่สนใจ

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1 มีข้อมูลสถิติและสารสนเทศเบื้องต้นเกี่ยวกับความยากจนแฝงของครัวเรือนประเทศไทย จากการวิเคราะห์แยกมิติค่าใช้จ่ายด้านอาหาร (Food Expenditure) และค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Expenditure)
- 2 สามารถนำข้อมูลเกี่ยวกับความยากจนแฝงของครัวเรือนประเทศไทย ไปใช้ในการวิเคราะห์ และสรุปสถานการณ์ เพื่อประกอบการวางแผน กำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหาครัวเรือนยากจนแฝง ซึ่งควรต้องวางแผนหรือจัดทำนโยบายให้ความช่วยเหลือเฉพาะเจาะจงเป็นพิเศษ นอกจากนี้ยังสามารถใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงขั้นต้นสำหรับการศึกษาวิจัยเชิงลึกต่อไป
- 3 เป็นต้นแบบในการพัฒนาการจัดทำรายงานเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับความยากจนของครัวเรือนไทย แยกมิติรูปแบบอื่น ๆ ที่หลากหลายมากขึ้น

1.4 แหล่งข้อมูล

ในการจัดทำรายงานความยากจนแฝงของครัวเรือน พ.ศ. 2565 ฉบับนี้ ใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2565 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งมีจำนวนตัวอย่าง 50,277 ครัวเรือน โดยไม่มีการถ่วงน้ำหนัก (Unweight Data) ซึ่งมีรายละเอียดเบื้องต้นของโครงการ ดังนี้

1 วัตถุประสงค์ของการสำรวจ

เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญด้านเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน เช่น ค่าใช้จ่าย โครงสร้างของสมาชิกในครัวเรือน ลักษณะที่อยู่อาศัย ตลอดจนการได้รับสวัสดิการ/ความช่วยเหลือจากรัฐและใช้บริการของภาครัฐ เป็นต้น

2 ขอบข่ายและกลุ่มรวม

การสำรวจนี้ มีกลุ่มรวมคือ ครัวเรือนส่วนบุคคลในทุกจังหวัดทั่วประเทศ ทั้งที่อยู่ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล **ยกเว้น** ครัวเรือนทูต ผู้แทนต่างประเทศ และผู้อยู่อาศัยในประเทศไทยชั่วคราว ทั้งนี้ รวมครัวเรือนส่วนบุคคลที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนสถาบันด้วย เช่น หอพัก โรงพยาบาล เป็นต้น

3 ระเบียบวิธี

การสำรวจนี้เป็นการสำรวจตัวอย่าง (Sample Survey Method) โดยใช้แผนการเลือกตัวอย่างแบบ (Stratified Two - Stage Sampling) โดยมีกรุงเทพมหานคร และจังหวัดเป็นสตราตัม (Stratum) ซึ่งมีทั้งสิ้น 77 สตราตัม และในแต่ละสตราตัม (ยกเว้น กรุงเทพมหานคร) ได้ทำการแบ่งเป็น 2 สตราตัมย่อย ตามลักษณะการปกครอง คือ ในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล โดยมีเขตแฉ่งนับ (EA) เป็นหน่วยตัวอย่างขั้นที่หนึ่ง และครัวเรือนส่วนบุคคล เป็นหน่วยตัวอย่างขั้นที่สอง

4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ โดยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ส่วนกลาง และสำนักงานสถิติจังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้ผ่านการอบรมเกี่ยวกับระเบียบวิธี นิยาม และรายละเอียดแบบสอบถามของโครงการฯ ก่อนการปฏิบัติงานแล้ว

5 คาบเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ตั้งแต่เดือนมกราคม – ธันวาคม 2565 ด้วยจำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่เท่ากัน ในแต่ละเดือน กระจายอยู่ทุกจังหวัดทั่วประเทศ เพื่อจัดปัญหาความแปรปรวนของข้อมูล อันเกิดจากฤดูกาล

6 รายการข้อมูลที่เก็บรวบรวม

สำหรับคำจำกัดความที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2565 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ และนิยามที่ใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์ในรายงานฉบับนี้ สามารถดูรายละเอียดได้จาก ภาคผนวก 1 นิยามที่ใช้ในการศึกษา

บทที่ 2

บทที่ 2 วิธีการวิเคราะห์

2.1 กรอบแนวคิด

ในปัจจุบัน ประเทศไทยใช้เส้นความยากจน (Poverty Line: PL) ตามแนวทางของธนาคารโลก (World Bank) เป็นเกณฑ์วัดความยากจน โดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำเส้นความยากจน ซึ่งเส้นความยากจนนี้ เป็นการวัดความยากจนเชิงสัมบูรณ์ (Absolute Poverty) รูปแบบหนึ่ง กล่าวคือ มีการกำหนดปริมาณเงินขั้นต่ำที่มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ไว้อย่างชัดเจน โดยปริมาณเงินนั้น คำนวณมาจากความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพ

ทั้งนี้ เส้นความยากจน (Poverty Line: PL) คำนวณมาจากผลรวมของเส้นความยากจนด้านอาหาร (Food Poverty Line: FPL) และเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Poverty Line: NFPL) หรือ

$$\text{เส้นความยากจน (PL)} = \text{เส้นความยากจนด้านอาหาร (FPL)} \\ + \text{เส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร (NFPL)}$$

แนวคิดในการจัดทำรายงานความยากจนแฝงของครัวเรือนเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการวัดความยากจนโดยใช้เส้นความยากจน (Poverty Line: PL) อาจทำให้มองข้าม “ความยากจนแฝง” ในบางครัวเรือนได้ ดังตัวอย่าง 2 กรณีต่อไปนี้

1 กรณีที่ 1

ครัวเรือนมีสมาชิก 1 คน (นาย ก.) มีค่าใช้จ่ายสูงกว่าเส้นความยากจน จึงไม่ถูกนับเป็นครัวเรือนยากจน แต่ นาย ก. เป็นคนที่เข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จึงเป็นค่าเช่าบ้านและค่าเดินทางไปกลับที่ทำงาน (ค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร สูงกว่าเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร) นาย ก. จึงเหลือเงินจำนวนน้อยมากสำหรับใช้จ่ายเป็นค่าอาหาร ต้องอดมื้อกินมื้อ (ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร)

กรณีเช่นนี้ ครัวเรือนของ นาย ก. จึงมีความยากจนด้านอาหารแฝงอยู่ แม้ว่าครัวเรือนนี้จะไม่เป็นครัวเรือนยากจนก็ตาม

2 กรณีที่ 2

ครัวเรือนมีสมาชิก 3 คน (มารดา และบุตร 2 คนในวัยเด็ก) มีค่าใช้จ่ายครัวเรือนสูงกว่าเส้นความยากจน จึงไม่ถูกนับเป็นครัวเรือนยากจน แต่เนื่องจากการตาต้องรับพิศขอบบุตร 2 คนที่อยู่ในวัยกำลังเจริญเติบโต ค่าใช้จ่ายเกือบทั้งหมดของครัวเรือนจึงเป็นค่าอาหาร (ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร สูงกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร) เหลือค่าใช้จ่ายสำหรับสิ่งที่ไม่ใช่อาหารจำนวนน้อยมาก (ค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร ต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร) บุตร 2 คนจึงต้องใส่เสื้อผ้าที่เก่าโหมม ขาดผ้าห่มในฤดูหนาว และเข้าไม่ถึงเทคโนโลยีดิจิทัล รวมทั้งอาจไม่ได้รับการศึกษา เนื่องจากไม่มีค่าเดินทางไปโรงเรียน

กรณีครัวเรือนดังกล่าวนี้ มีความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหารแฝงอยู่ แม้ว่าครัวเรือนนี้จะไม่เป็นครัวเรือนยากจนก็ตาม

จากตัวอย่างทั้ง 2 ครัวเรือนจะเห็นได้ว่า แม้ครัวเรือนจะไม่ใช่ครัวเรือนยากจนตามเกณฑ์เส้นความยากจน (Poverty Line: PL) ของประเทศ แต่ก็มี ความยากจนแฝงของครัวเรือนในบางมิติ ซึ่งสมควรได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐในบางมิติด้วยเช่นกัน และเป็นครัวเรือนที่ไม่ควรถูกทอดทิ้งตามหลักการสากล **Leaving No One Behind** ขององค์การสหประชาชาติ

ดังนั้น การจำแนกครัวเรือนโดยใช้เส้นความยากจน (Poverty Line: PL) ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ครัวเรือนยากจน และครัวเรือนไม่ยากจน แม้จะสามารถนำผลการวิเคราะห์ไปใช้กำหนดนโยบาย/มาตรการช่วยเหลือได้ดีในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่สามารถบ่งชี้ได้ถึง “ความยากจนแฝง” ในบางมิติได้ จึงดำเนินการวิเคราะห์โดยการแยกมิติค่าใช้จ่ายด้านอาหาร (Food Expenditure) และค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Expenditure) เพื่อทำให้เห็นความยากจนในมิติอื่นของครัวเรือนได้มากขึ้น สามารถนำข้อมูลการวิเคราะห์ไปใช้ในการจัดทำแผนหรือนโยบายลดความยากจนในมิติที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ได้เหมาะสมมากขึ้น

อนึ่ง ยังมีอีกหนึ่งแนวคิดที่เรียกว่า ความยากจนด้านอาหาร (Food Poverty) ซึ่งเป็นการวัดความสามารถในการได้รับหรือบริโภคอาหารในปริมาณที่เพียงพอตามเกณฑ์

ที่สังคมยอมรับ โดยในการคำนวณตามแนวคิดนี้ มักจะใช้รายได้หรือค่าใช้จ่ายเปรียบเทียบกับเส้นความยากจนด้านอาหาร (Food Poverty Line: FPL) กล่าวคือ ถ้าคนหรือครัวเรือนมีรายได้หรือค่าใช้จ่ายต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร แสดงว่า คนหรือครัวเรือนนั้นไม่มีความสามารถในการได้รับหรือบริโภคอาหารในปริมาณที่เพียงพอ จึงตกเป็นคนหรือครัวเรือนยากจนด้านอาหาร

สำหรับประเทศไทย มีการนำแนวคิดความยากจนด้านอาหาร (Food Poverty) มาใช้ในการจัดทำข้อมูล **“ครัวเรือนยากจนด้านอาหาร”** ซึ่งหมายถึง ครัวเรือนที่มีรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค (Consumption Expenditure: CE) ต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร (Food Poverty line: FPL) กล่าวคือ เป็นการเปรียบเทียบกับ 1 เกณฑ์ โดยเปรียบเทียบรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค (ผลรวมของค่าใช้จ่ายด้านอาหาร (Food Expenditure: FE) และค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Expenditure: NFE) กับเส้นความยากจนด้านอาหาร (Food Poverty line: FPL) ซึ่งเขียนเป็นเงื่อนไขได้ว่า

$$\text{ผลรวมของค่าใช้จ่ายด้านอาหารและค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร (FE + NFE)} \\ < \text{เส้นความยากจนด้านอาหาร (FPL)}$$

แนวคิดความยากจนด้านอาหาร (Food Poverty) ดังกล่าว มีความแตกต่างกับแนวคิดความยากจนแฝงในรายงานฉบับนี้ เนื่องจากแนวคิดความยากจนแฝงในรายงานฉบับนี้ เป็นการวัดความสามารถในมิติด้านอาหารและมิติด้านที่ไม่ใช่อาหารไปพร้อม ๆ กัน จึงเป็นแนวคิดที่ไม่ได้มองข้ามมิติด้านใดด้านหนึ่ง ในขณะที่แนวคิดความยากจนด้านอาหาร (Food Poverty) เป็นการวัดความสามารถในมิติด้านอาหารเพียงด้านเดียวเท่านั้น ทำให้ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเท่ากับเส้นความยากจนด้านอาหารหรือสูงกว่าเพียงเล็กน้อย จะถูกนับเป็นครัวเรือนไม่ยากจนด้านอาหาร แม้ว่าในความเป็นจริง ค่าใช้จ่ายครัวเรือนไม่ได้ถูกนำไปใช้เป็นค่าอาหารทั้งหมดก็ตาม ซึ่งครัวเรือนเช่นนี้จะไม่ถูกละเลยในการวัดความสามารถเมื่อใช้แนวคิดความยากจนแฝงตามรายงานฉบับนี้

2.2 แนวคิดเส้นความยากจน

เส้นความยากจน เป็นเกณฑ์ที่อยู่บนแนวคิดของการบริโภคปัจจัย 4 ขั้นพื้นฐาน โดยในการคำนวณ ได้แบ่งการบริโภคดีังกล่าวออกเป็น การบริโภคอาหารให้ได้สารอาหารที่เหมาะสมในแต่ละเพศและวัย และการบริโภคสินค้าอื่นที่ไม่ใช่อาหารตามความจำเป็นขั้นพื้นฐาน หรืออาจกล่าวได้ว่า

$$\begin{aligned} \text{ความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Need)} &= \text{อาหารขั้นพื้นฐาน (Basic Food)} \\ &+ \text{สินค้าขั้นพื้นฐานอื่นที่ไม่ใช่อาหาร} \\ &\quad \text{(Basic Non-food)} \end{aligned}$$

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการคำนวณเส้นความยากจน มีดังนี้

- 1 ทฤษฎีอรรถประโยชน์สูงสุดของผู้บริโภค (Consumer Theory): คนรวยที่บริโภคสินค้าราคาแพง จะได้รับความพอใจเท่ากับคนจนที่บริโภคอาหารราคาไม่แพง
- 2 คำนึงถึง “มาตรฐานการครองชีพ” ที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ (Specification): ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในต่างพื้นที่ และต่างสังคมกัน จะมีมาตรฐานการครองชีพที่ต่างกัน
- 3 กำหนดให้มีการประหยัดต่อขนาด (Economy of Scale) ในการบริโภคสินค้าแต่ละประเภท ตามตารางที่ 2.1 โดยการประหยัดต่อขนาด มีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1 โดยถ้ามีค่าเท่ากับ 0 หมายความว่าสามารถแบ่งกันบริโภคได้อย่างสมบูรณ์ และหากเท่ากับ 1 หมายความว่าไม่สามารถแบ่งกันบริโภคได้เลย

ตัวอย่างเช่น ค่าเชื้อเพลิงและแสงสว่าง มีค่าการประหยัดต่อขนาด (Economy of Scale) เท่ากับ 0.2 ซึ่งหมายความว่า ค่าเชื้อเพลิงและแสงสว่างสามารถใช้ร่วมกันได้ โดยไม่ทำให้ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นมาก การอยู่คนเดียวหรืออยู่สองคน อาจมีค่าใช้จ่ายที่เท่า ๆ กันได้ ในขณะที่ค่าเสื้อผ้าและรองเท้า มีค่าการประหยัดต่อขนาด (Economy of Scale) เท่ากับ 0.9 ซึ่งหมายความว่า ค่าเสื้อผ้าและรองเท้าเป็นค่าใช้จ่ายที่แทบจะไม่สามารถใช้ร่วมกันได้

ตาราง 2.1 การประหยัดต่อขนาด (Economy of Scale) สำหรับการบริโภคสินค้าแต่ละหมวด

หมวด	รายการ	Economy of Scale Parameter
1	อาหาร	0.9
2	ค่าเสื้อผ้าและรองเท้า	0.9
3	ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย	0.2
4	ค่าเชื้อเพลิงและแสงสว่าง	0.2
5	ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดในบ้าน	0.2
6	ค่ารักษาพยาบาล	1.0
7	ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล	1.0
8	ค่าเดินทางและคมนาคม	สัดส่วนคนทำงานและนักเรียน
9	ค่าใช้จ่ายด้านการสื่อสาร	สัดส่วนคนทำงานและนักเรียน
10	ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา	สัดส่วนนักเรียน

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาประเด็นเชิงนโยบาย ด้านความยากจนและการกระจายรายได้ 2556, หน้า 156

นอกจากนี้ ในการคำนวณเส้นความยากจนด้านอาหาร ยังอ้างอิงไปถึงข้อมูล ปริมาณสารอาหารขั้นต่ำ (แคลอรีและโปรตีน) ที่คนไทยควรได้รับต่อวัน กำหนดโดย กองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งความต้องการสารอาหารของ ครัวเรือนจะแตกต่างกันตามจำนวนสมาชิก เพศ และอายุของสมาชิกในแต่ละครัวเรือน รายละเอียดตามตาราง 2.2 และ 2.3

ตาราง 2.2 ปริมาณความต้องการแคลอรีขั้นต่ำของคนไทย (กิโลแคลอรี/คน/วัน)

อายุ (ปี)	ชาย	หญิง
น้อยกว่า 1 ปี	800	800
1-3	1,000	1,000
4-5	1,300	1,300
6-8	1,400	1,400
9-12	1,700	1,600
13-15	2,100	1,800
16-18	2,300	1,850
19-30	2,150	1,750
31-50	2,100	1,750
51-70	2,100	1,750
ตั้งแต่ 71 ปีขึ้นไป	1,750	1,550

ที่มา: กองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

ตาราง 2.3 ปริมาณความต้องการโปรตีนขั้นต่ำของคนไทย (กรัม/คน/วัน)

อายุ (ปี)	ชาย	หญิง
น้อยกว่า 1 ปี	16	16
1-3	19	19
4-5	25	25
6-8	28	28
9-12	42	42
13-15	61	57
16-18	62	48
ตั้งแต่ 19 ปีขึ้นไป	57	52

ที่มา: กองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

“ สำหรับรายละเอียดวิธีการคำนวณเส้นความยากจนของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สามารถศึกษาได้จาก แผนก 2 การจัดทำเส้นความยากจน (Poverty Line)

”

2.3 การจำแนกประเภทครัวเรือน

ในการจัดทำรายงานความยากจนแฝงของครัวเรือน พ.ศ. 2565 ฉบับนี้ ได้คำนวณเส้นความยากจนด้านอาหาร (Food Poverty Line: FPL) และเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Poverty Line: NFPL) ตามแนวคิดและวิธีการของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งสามารถศึกษารายละเอียดได้จาก แผนก 2 การจัดทำเส้นความยากจน (Poverty Line)

ในการคำนวณจำนวนหรือสัดส่วนคนจน ตามแนวคิดและวิธีการของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะใช้**ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค (Consumption Expenditure: CE)** ซึ่งเป็นผลรวมของ**ค่าใช้จ่ายด้านอาหารกับค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร** มาเปรียบเทียบกับเส้นความยากจน (Poverty Line) ส่วนการจำแนกครัวเรือนออกเป็น 4 ประเภท ตามการวิเคราะห์ในรายงานฉบับนี้ จะใช้**ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร (Food Expenditure: FE)** และ**ค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Expenditure: NFE)** มาเปรียบเทียบกับเส้นความยากจนด้านอาหาร และเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร ตามลำดับ ซึ่งค่าใช้จ่ายทั้งสองด้าน คำนวณมาจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2565 ดังนี้

- 1 ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร (Food Expenditure: FE) ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายหมวดอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ และหมวดเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์
- 2 ค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Expenditure: NFE) ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายหมวดที่อยู่อาศัย (รวมประเมินค่าเช่าบ้านของตนเอง) หมวดเครื่องแต่งบ้าน เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด และการดำเนินการในครัวเรือน หมวดค่าจ้างบุคคลที่ให้บริการแก่ครัวเรือน หมวดผ้า เสื้อผ้า และเครื่องแต่งกาย หมวดรองเท้า หมวดของใช้/บริการส่วนบุคคล หมวดเวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาล หมวดการเดินทางและการสื่อสาร หมวดการศึกษา หมวดการบันเทิง การอ่าน และกิจกรรมทางศาสนา หมวดการจัดงานพิธีในโอกาสพิเศษ และหมวดยาสูบ

เมื่อคำนวณเส้นความยากจนด้านอาหาร (Food Poverty Line: FPL) และเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Poverty Line: NFPL) พร้อมทั้งคำนวณค่าใช้จ่ายด้านอาหาร (Food Expenditure: FE) และค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Expenditure: NFE) ของแต่ละครัวเรือน เสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงทำการเปรียบเทียบเส้นความยากจนกับค่าใช้จ่ายแต่ละด้าน กล่าวคือ เปรียบเทียบเส้นความยากจนด้านอาหาร (FPL) กับค่าใช้จ่ายด้านอาหาร (FE) และเปรียบเทียบเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร (NFPL) กับค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร (NFE) เพื่อแบ่งครัวเรือนออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

- 1 ครัวเรือน**ตกเกณฑ์**ด้านอาหาร และ**ตกเกณฑ์**ด้านที่ไม่ใช่อาหาร
- 2 ครัวเรือน**ตกเกณฑ์**ด้านอาหาร แต่**ผ่านเกณฑ์**ด้านที่ไม่ใช่อาหาร
- 3 ครัวเรือน**ผ่านเกณฑ์**ด้านอาหาร แต่**ตกเกณฑ์**ด้านที่ไม่ใช่อาหาร
- 4 ครัวเรือน**ผ่านเกณฑ์**ด้านอาหาร และ**ผ่านเกณฑ์**ด้านที่ไม่ใช่อาหาร

โดยนิยามให้ “**ครัวเรือนตกเกณฑ์ด้านอาหาร**” หมายถึง ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร ($FE < FPL$) และ “**ครัวเรือนผ่านเกณฑ์ด้านอาหาร**” หมายถึง ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ไม่ต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร ($FE \geq FPL$)

“**ครัวเรือนตกเกณฑ์ด้านที่ไม่ใช่อาหาร**” หมายถึง ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหารต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร ($NFE < NFPL$) และ “**ครัวเรือนผ่านเกณฑ์ด้านที่ไม่ใช่อาหาร**” หมายถึง ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร ไม่ต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร ($NFE \geq NFPL$)

ทั้งนี้ เพื่อให้สะดวกต่อการอ้างอิง ในรายงานฉบับนี้จะเรียกครัวเรือนประเภทที่ 1 – 4 ดังตารางที่ 2.4

ตาราง 2.4 สรุปประเภทครัวเรือน 4 ประเภท

ประเภทครัวเรือน และชื่อเรียก	รายละเอียด	การเปรียบเทียบ ด้านอาหาร	การเปรียบเทียบ ด้านที่ไม่ใช่อาหาร
ประเภทที่ 1 ครัวเรือนยากจนแฝง ทั้งสองด้าน	ครัวเรือนตกเกณฑ์ ด้านอาหาร และตกเกณฑ์ ด้านที่ไม่ใช่อาหาร	$FE < FPL$	$NFE < NFPL$
ประเภทที่ 2 ครัวเรือนยากจนแฝง ด้านอาหาร	ครัวเรือนตกเกณฑ์ ด้านอาหาร แต่ผ่านเกณฑ์ ด้านที่ไม่ใช่อาหาร	$FE < FPL$	$NFE \geq NFPL$
ประเภทที่ 3 ครัวเรือนยากจนแฝง ด้านที่ไม่ใช่อาหาร	ครัวเรือนผ่านเกณฑ์ ด้านอาหาร แต่ตกเกณฑ์ ด้านที่ไม่ใช่อาหาร	$FE \geq FPL$	$NFE < NFPL$
ประเภทที่ 4 ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง	ครัวเรือนผ่านเกณฑ์ ด้านอาหาร และผ่านเกณฑ์ ด้านที่ไม่ใช่อาหาร	$FE \geq FPL$	$NFE \geq NFPL$

2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนยากจน/ไม่ยากจน กับครัวเรือน 4 ประเภท

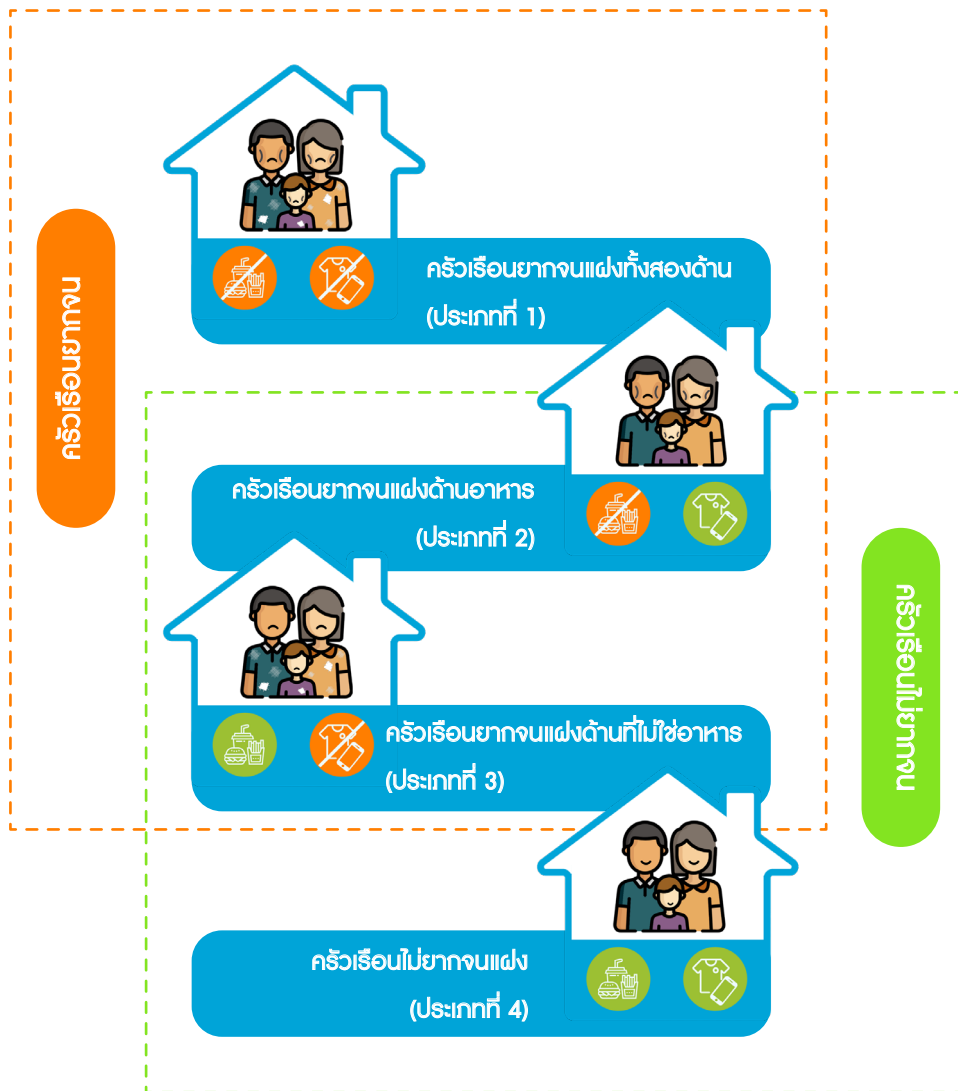
การใช้เกณฑ์เส้นความยากจน (Poverty Line: PL) ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สามารถแบ่งครัวเรือนออกมาได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ครัวเรือนยากจน และครัวเรือนไม่ยากจน ส่วนการใช้เกณฑ์เส้นความยากจนด้านอาหาร (Food Poverty Line: FPL) และเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Poverty Line: NFPL) ตามการวิเคราะห์ในหัวข้อ 2.3 สามารถแบ่งครัวเรือนออกมาได้ 4 ประเภท

ได้แก่ ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน ครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร ครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร และครัวเรือนไม่ยากจนแฝง ซึ่งครัวเรือนที่ได้จากการแบ่งทั้ง 2 รูปแบบนี้ มีความสัมพันธ์เบื้องต้น ตามแผนภาพที่ 2.1 ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

- 1 ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) จะเป็นครัวเรือนยากจนเสมอ
- 2 ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) จะเป็นครัวเรือนไม่ยากจนเสมอ
- 3 ครัวเรือนยากจน จะเป็นครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) หรือครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) หรือครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) เท่านั้น
- 4 ครัวเรือนไม่ยากจน จะเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) หรือครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) หรือครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) เท่านั้น

จากความสัมพันธ์ข้อที่ (4) เห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าเป็นครัวเรือนไม่ยากจน ก็มีโอกาที่จะตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) หรือครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) ได้เช่นกัน ซึ่งครัวเรือนเหล่านี้อาจจะเป็นครัวเรือนที่ถูกมองข้ามไป ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจากนโยบายภาครัฐในมิติที่ขาดแคลน

แผนภาพ 2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนยากจน/ไม่ยากจน กับครัวเรือน 4 ประเภท

บทที่ 3

บทที่ 3

ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนยากจนแฝง และปัจจัยที่มีอิทธิพล

ในบทนี้ เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดความยากจนแฝง กล่าวคือ ทำการแบ่งครัวเรือนออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ **ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) ครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) ครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) และครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)** โดยใช้ข้อมูลโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2565 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งมีจำนวนครัวเรือนตัวอย่าง 50,277 ครัวเรือน และไม่มีการถ่วงน้ำหนัก (Unweight Data) ผลการวิเคราะห์ในบทนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1 ส่วนที่ 1

เป็นการศึกษาลักษณะทั่วไปของครัวเรือนยากจนแฝงในประเทศไทย โดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) และ

2 ส่วนที่ 2

เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝงกลุ่มที่สนใจ

3.1 ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนยากจนแฝง

ในส่วนนี้ จะทำการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะบางประการที่น่าสนใจของครัวเรือนยากจนแฝงในประเทศไทย ด้วยการจำแนกครัวเรือนออกเป็นครัวเรือนยากจนและครัวเรือนไม่ยากจน ตามเกณฑ์เส้นความยากจน (Poverty Line: PL) ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และการจำแนกครัวเรือน 4 ประเภทตามแนวคิดความยากจนแฝง

ทั้งนี้ ตามความสัมพันธ์ในหัวข้อ 2.4 พบว่า ครัวเรือนยากจน ประกอบด้วย ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) ครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) และครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) เท่านั้น ส่วนครัวเรือนไม่ยากจน จะประกอบด้วยครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) ครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) และครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) เท่านั้น

3.1.1 การกระจายตัวของครัวเรือน

ในหัวข้อนี้ เป็นการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นการกระจายตัวของครัวเรือนยากจนแฝง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกระจายตัวของครัวเรือนไม่ยากจนที่ตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) หรือครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) ซึ่งเป็นครัวเรือนที่อาจถูกมองข้ามไป และสมควรได้รับความช่วยเหลือเพิ่มเติมจากภาครัฐในบางมิติ

การกระจายตัวของครัวเรือนยากจนแฝงทั้ง 4 ประเภท พบว่า ในปี 2565 มีครัวเรือนตัวอย่างที่ตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) มีร้อยละ 2.2 ของครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้น ลดลงเล็กน้อยจากร้อยละ 2.4 ในปี 2564 โดยภาคที่มีสัดส่วนของครัวเรือนที่ตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) สูงที่สุด คือ ภาคใต้ ร้อยละ 3.5 รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 3.0 ของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างในภาคนั้น ๆ ส่วนครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) มีร้อยละ 12.5 ของครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้น ลดลงจากร้อยละ 13.6 ของปี 2564 โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่มีสัดส่วนของครัวเรือนที่ตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) สูงที่สุด ร้อยละ 16.4 รองลงมาคือ ภาคใต้ร้อยละ 14.8 ของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างในภาคนั้น ๆ

สำหรับครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) ในปี 2565 มีร้อยละ 3.0 ของครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้น ลดลงจากร้อยละ 3.6 ในปี 2564 โดยภาคที่มีสัดส่วนของครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) สูงที่สุด คือ ภาคเหนือ ร้อยละ 3.9 รองลงมาคือ ภาคกลาง ร้อยละ 3.4 ของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างในภาคนั้น ๆ ส่วนครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) มีร้อยละ 82.3 ของครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 80.3 ในปี 2564 โดยกรุงเทพมหานครและ 3 จังหวัด ยังคงเป็นภาคที่มีสัดส่วน

ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) สูงที่สุด ร้อยละ 99.3 ของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างในพื้นที่ดังกล่าว

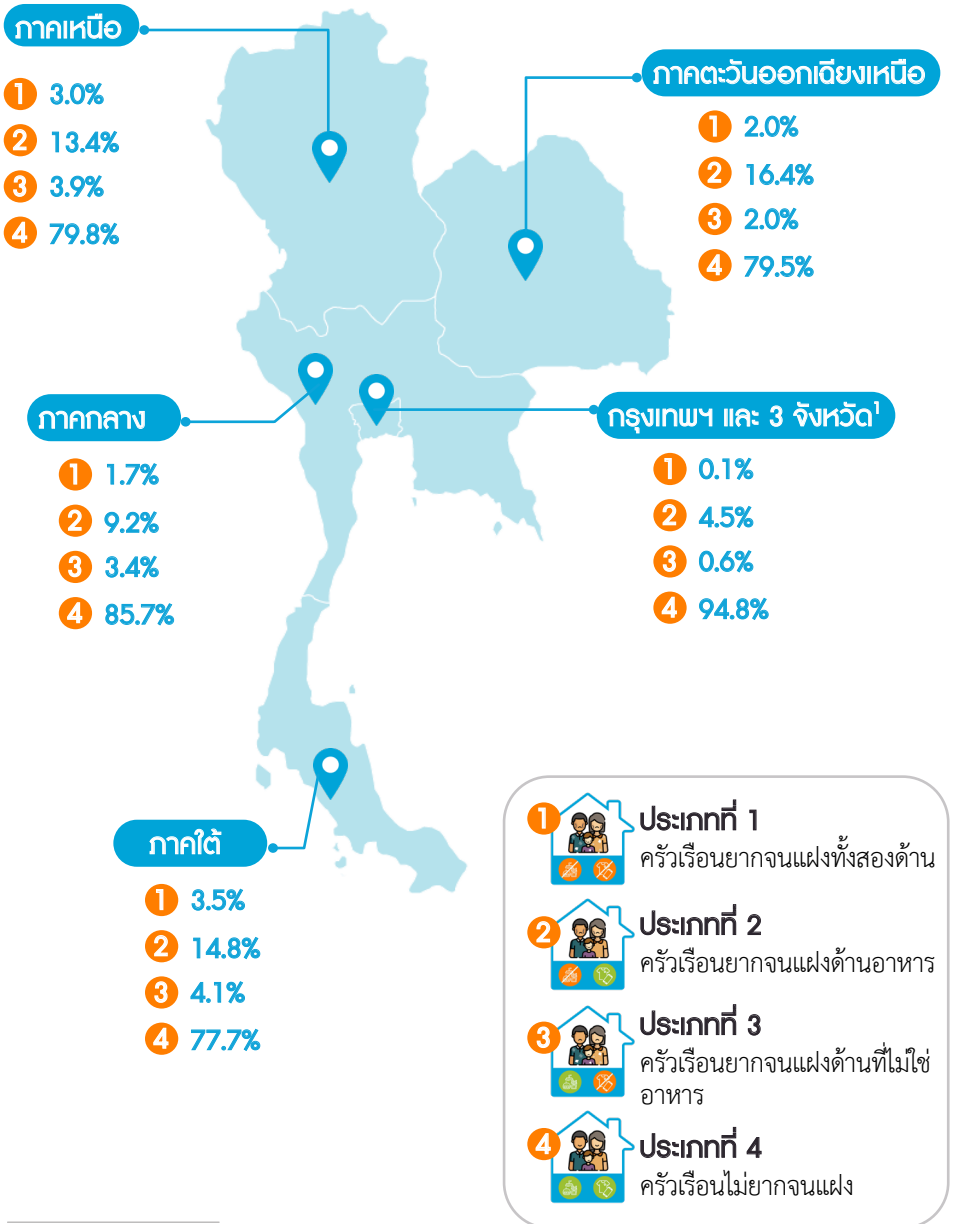
เมื่อพิจารณาตามเขตการปกครอง (ในเขตเทศบาล/นอกเขตเทศบาล) พบว่า ในปี 2565 นอกเขตเทศบาลยังคงมีสัดส่วนของครัวเรือนยากจนแฝงทุกประเภท มากกว่าในเขตเทศบาล ยกเว้นครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) ที่ในเขตเทศบาลมีสัดส่วนสูงกว่านอกเขตเทศบาล

นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ ตามตารางที่ 3.1 พบว่า ในปี 2565 ครัวเรือนไม่ยากจนที่ตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) หรือ “ครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านอาหาร” มีร้อยละ 10.0 ของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด ลดลงจากร้อยละ 10.8 ในปี 2564 ส่วนครัวเรือนไม่ยากจนที่ตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) หรือ “ครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร” มีร้อยละ 2.3 ของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด ลดลงเล็กน้อยจากร้อยละ 2.9 ในปี 2564 ทั้งนี้ เมื่อรวมครัวเรือนทั้งสองกลุ่มดังกล่าว ซึ่งเป็นครัวเรือนที่ภาครัฐควรหามาตรการเหมาะสมมาช่วยเหลือเพิ่มเติม จะอยู่ที่ร้อยละ 12.3 ของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด หรือประมาณคร่าว ๆ ได้จำนวน 2.9 ล้านครัวเรือน*

เมื่อพิจารณาครัวเรือนทั้งสองกลุ่มในระดับภาค พบว่า ภาคที่มีสถานการณ์ความยากจนแฝงในกลุ่มครัวเรือนไม่ยากจน รุนแรงน้อยที่สุด คือ พื้นที่กรุงเทพมหานครและ 3 จังหวัด เนื่องจากมีสัดส่วนของครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านอาหาร เพียงร้อยละ 4.0 ของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างในพื้นที่ และมีสัดส่วนของครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร ร้อยละ 0.5 ซึ่งเมื่อรวมทั้งสองกลุ่มแล้ว จะมีค่าเพียงร้อยละ 4.5 เท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ถือว่ามีความยากจนแฝงรุนแรงที่สุด โดยมีสัดส่วนของครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านอาหาร ร้อยละ 13.1 ของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างในพื้นที่ และมีสัดส่วนของครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร ร้อยละ 1.7 ซึ่งเมื่อรวมทั้งสองกลุ่มดังกล่าว จะสูงถึงร้อยละ 14.8

*คำนวณจากจำนวนครัวเรือนทั้งประเทศ 23,577,782 ครัวเรือน ซึ่งอ้างอิงมาจากค่าคาดประมาณจำนวนครัวเรือน ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2565

แผนภาพ 3.1 สัดส่วนของครัวเรือนยากจนแฝงทั้ง 4 ประเภท จำแนกตามภาค พ.ศ. 2565

¹3 จังหวัด ได้แก่ ปทุมธานี นนทบุรี และสมุทรปราการ

ตาราง 3.1 จำนวนและร้อยละของครัวเรือน จำแนกตามความยากจนของครัวเรือน ประเภทของครัวเรือน และพื้นที่ พ.ศ. 2565

พื้นที่	ครัวเรือนยากจน				ครัวเรือนไม่ยากจน				ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ครัวเรือนยากจนแบ่ง	
	ครัวเรือนยากจนแบ่ง			รวม	ครัวเรือนยากจนแบ่ง		ครัวเรือน ไม่ยากจนแบ่ง	รวม		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
	ทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)					
ทั่วราชอาณาจักร	1,109 (2.2)	1,271 (2.5)	340 (0.7)	2,720 (5.4)	5,023 (10.0)	1,171 (2.3)	41,363 (82.3)	47,557 (94.6)	50,277 (100.0)	6,294 (12.5)	1,511 (3.0)
ในเขตเทศบาล	529 (1.9)	666 (2.3)	150 (0.5)	1,345 (4.7)	2,656 (9.3)	553 (1.9)	23,943 (84.0)	27,152 (95.3)	28,497 (100.0)	3,322 (11.7)	703 (2.5)
นอกเขตเทศบาล	580 (2.7)	605 (2.8)	190 (0.9)	1,375 (6.3)	2,367 (10.9)	618 (2.8)	17,420 (80.0)	20,405 (93.7)	21,780 (100.0)	2,972 (13.6)	808 (3.7)
กรุงเทพฯ และ 3 จังหวัด ¹	6 (0.1)	23 (0.5)	4 (0.1)	33 (0.7)	189 (4.0)	24 (0.5)	4,450 (94.8)	4,663 (99.3)	4,696 (100.0)	212 (4.5)	28 (0.6)
กลาง	211 (1.7)	194 (1.5)	102 (0.8)	507 (4.0)	980 (7.7)	328 (2.6)	10,886 (85.7)	12,194 (96.0)	12,701 (100.0)	1,174 (9.2)	430 (3.4)
เหนือ	346 (3.0)	360 (3.1)	104 (0.9)	810 (6.9)	1,201 (10.3)	350 (3.0)	9,326 (79.8)	10,877 (93.1)	11,687 (100.0)	1,561 (13.4)	454 (3.9)
ตะวันออก เฉียงเหนือ	269 (2.0)	442 (3.4)	46 (0.3)	757 (5.7)	1,722 (13.1)	223 (1.7)	10,471 (79.5)	12,416 (94.3)	13,173 (100.0)	2,164 (16.4)	269 (2.0)
ใต้	277 (3.5)	252 (3.1)	84 (1.0)	613 (7.6)	931 (11.6)	246 (3.1)	6,230 (77.7)	7,407 (92.4)	8,020 (100.0)	1,183 (14.8)	330 (4.1)

หมายเหตุ: ข้อมูลสถิติที่น่าเสนอในรายงานฉบับนี้ได้จากการประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการสำรวจทั่วประเทศ โดยในตารางสถิติบางตาราง ผลรวมของแต่ละจำนวนอาจจะไม่เท่ากับยอดรวม และข้อมูลในแต่ละตารางอาจมีความแตกต่างกัน เนื่องจากข้อมูลแต่ละจำนวนได้มีการปัดเศษ โดยอิสระจากกัน

¹3 จังหวัด ได้แก่ ปทุมธานี นนทบุรี และสมุทรปราการ

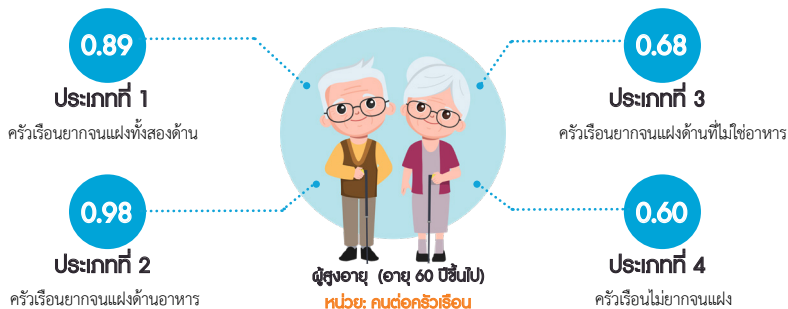
3.1.2 โครงสร้างทั่วไปของครัวเรือน

ข้อมูลโครงสร้างทั่วไปของครัวเรือนจากตารางที่ 3.2 พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยของครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) และครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) อยู่ที่ประมาณ 3.4 และ 3.5 คนต่อครัวเรือน ตามลำดับ ขณะที่จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยของครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) และครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) อยู่ที่ประมาณ 2.4 และ 2.5 คนต่อครัวเรือนตามลำดับ ซึ่งต่ำกว่าครัวเรือน 2 ประเภทแรกประมาณ 1 คนต่อครัวเรือน

นอกจากนี้ โดยเฉลี่ยแล้ว ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) มีจำนวนเด็ก (0.88 คนต่อครัวเรือน) จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่กำลังเรียนหนังสือ (0.92 คนต่อครัวเรือน) จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ไม่ทำงานหารายได้ (1.72 คนต่อครัวเรือน) จำนวนสมาชิกที่เป็นผู้พิการ (0.25 คนต่อครัวเรือน) จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ไม่สามารถดูแลตนเองในชีวิตประจำวัน (0.21 คนต่อครัวเรือน) และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ไม่สามารถเดินทางไปนอกเขตพื้นที่ที่อยู่อาศัย (0.45 คนต่อครัวเรือน) สูงที่สุดในครัวเรือนทั้ง 4 ประเภท ซึ่งกลุ่มประชากรเหล่านี้ล้วนแต่เป็นคนที่ต้องพึ่งพิงบุคคลอื่นหรือต้องการคนดูแลทั้งสิ้น แตกต่างกับครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) ที่มีค่าเฉลี่ยของกลุ่มประชากรดังกล่าวน้อยที่สุด

สำหรับจำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือน พบว่า กลุ่มครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) มีจำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือนสูงที่สุด เฉลี่ย 0.98 คนต่อครัวเรือน ขณะที่กลุ่มครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) มีจำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือนต่ำที่สุด เฉลี่ย 0.60 คนต่อครัวเรือน

แผนภาพ 3.2 ค่าเฉลี่ยของจำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือนของครัวเรือนทั้ง 4 ประเภท พ.ศ. 2565

ตาราง 3.2 ค่าเฉลี่ยของจำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำแนกตามความยากจนของครัวเรือน และประเภทของครัวเรือน พ.ศ. 2565

โครงสร้างทั่วไป ของครัวเรือน	ครัวเรือนยากจน				ครัวเรือนไม่ยากจน				ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ครัวเรือนยากจนแบ่ง	
	ครัวเรือนยากจนแบ่ง			รวม	ครัวเรือนยากจนแบ่ง		ครัวเรือน ไม่ยากจนแบ่ง (ประเภทที่ 4)	รวม		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
	ทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)					
จำนวนสมาชิกใน ครัวเรือน	3.40	3.63	2.66	3.42	3.50	2.38	2.54	2.64	2.68	3.52	2.44
จำนวนเด็ก (อายุ 0-14 ปี) ในครัวเรือน	0.88	0.69	0.79	0.78	0.55	0.59	0.37	0.39	0.41	0.58	0.63
จำนวนสมาชิก ในครัวเรือน วัยกำลังแรงงาน (อายุ 15-59 ปี)	1.62	1.95	1.19	1.72	1.97	1.11	1.57	1.60	1.61	1.97	1.13
จำนวนผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ในครัวเรือน	0.89	1.00	0.68	0.92	0.98	0.68	0.60	0.65	0.66	0.98	0.68
จำนวนสมาชิก ในครัวเรือน ที่กำลัง เรียนหนังสือ	0.92	0.78	0.77	0.83	0.66	0.60	0.44	0.47	0.49	0.68	0.64
จำนวนสมาชิก ในครัวเรือน ที่ทำงาน หารายได้	1.68	1.84	1.30	1.71	1.89	1.30	1.54	1.57	1.58	1.88	1.30
จำนวนสมาชิก ในครัวเรือน ที่ไม่ ทำงานหารายได้	1.72	1.79	1.36	1.71	1.60	1.08	1.00	1.07	1.10	1.64	1.14

ตารางที่ 3.2 ค่าเฉลี่ยของจำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำแนกตามความยากจนของครัวเรือน และประเภทของครัวเรือน พ.ศ. 2565 (ต่อ)

โครงสร้างทั่วไป ของครัวเรือน	ครัวเรือนยากจน				ครัวเรือนไม่ยากจน				ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ครัวเรือนยากจนแฝง	
	ครัวเรือนยากจนแฝง			รวม	ครัวเรือนยากจนแฝง		ครัวเรือน ไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)	รวม		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
	ทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)					
จำนวนสมาชิก ในครัวเรือน ที่เป็น ผู้มีการ	0.25	0.24	0.17	0.23	0.16	0.12	0.08	0.09	0.10	0.18	0.13
จำนวนสมาชิก ในครัวเรือน ที่ไม่ สามารถดูแลตนเองใน ชีวิตประจำวัน (ต้องมี คนช่วยเหลือ)	0.21	0.18	0.15	0.19	0.17	0.13	0.11	0.12	0.12	0.17	0.13
จำนวนสมาชิก ในครัวเรือน ที่ไม่ สามารถเดินทาง นอกเขตพื้นที่ที่อยู่ อาศัย (ต้องมีผู้ดูแล)	0.45	0.39	0.36	0.41	0.33	0.31	0.22	0.23	0.24	0.34	0.32

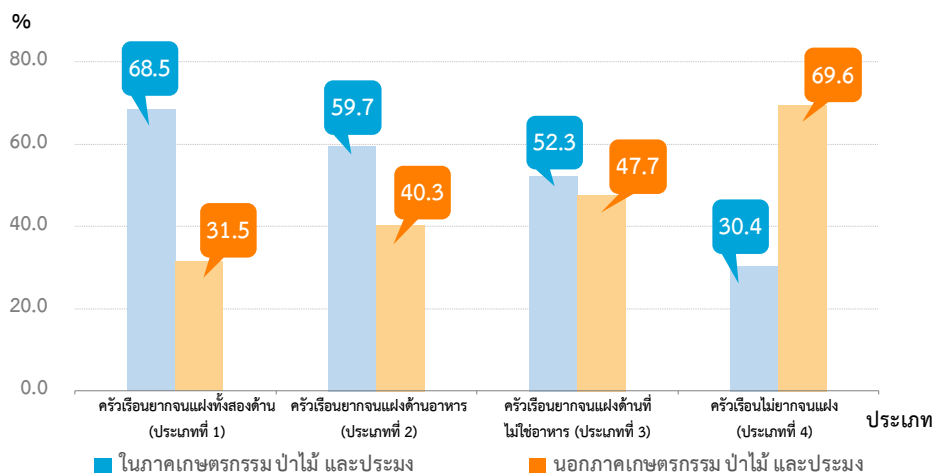
3.1.3 ลักษณะการทำงานของหัวหน้าครัวเรือน

ลักษณะการทำงานของหัวหน้าครัวเรือนในตารางที่ 3.3 พบว่า ครัวเรือนทุกประเภทมีส่วนของครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้มีงานทำ มากกว่าร้อยละ 70 ของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างในแต่ละประเภท ยกเว้นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) ที่มีสัดส่วนของครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้มีงานทำเพียง ร้อยละ 68.2 โดยเมื่อพิจารณาสถานภาพการทำงานของหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นผู้มีงานทำ พบว่า ครัวเรือนทุกประเภท ส่วนใหญ่เป็นการทำธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง รองลงมาเป็นลูกจ้างเอกชน

ส่วนสถานภาพการทำงานที่เป็นลูกจ้างรัฐบาล/รัฐวิสาหกิจ พบว่า ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) มีสัดส่วนของครัวเรือนที่หัวหน้าเป็นลูกจ้างรัฐบาล/รัฐวิสาหกิจ มากที่สุด (ร้อยละ 13.2) มากกว่าสัดส่วนของครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) และครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) ประมาณ 10 เท่า

นอกจากนี้ ยังพบว่า ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) หัวหน้าครัวเรือนที่มีงานทำส่วนใหญ่ (ร้อยละ 69.6) ทำงานอยู่นอกภาคเกษตรกรรม ป่าไม้ และประมง ซึ่งแตกต่างกับ ครัวเรือนประเภทที่ 1 – 3 ที่ทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรม ป่าไม้ และประมงเป็นหลัก

แผนภูมิ 3.1 ร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนที่มีงานทำของครัวเรือนทั้ง 4 ประเภท จำแนกตามประเภทอุตสาหกรรม พ.ศ. 2565

ตาราง 3.3 จำนวนและร้อยละของครัวเรือน จำแนกตามลักษณะการทำงานของหัวหน้าครัวเรือน พ.ศ. 2565

ลักษณะการทำงาน ของหัวหน้า ครัวเรือน	ครัวเรือนยากจน				ครัวเรือนไม่ยากจน				ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ครัวเรือนยากจนแบ่ง	
	ครัวเรือนยากจนแบ่ง			รวม	ครัวเรือนยากจนแบ่ง		ครัวเรือน ไม่ยากจนแบ่ง (ประเภทที่ 4)	รวม		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
	ทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)					
การมีงานทำของ หัวหน้าครัวเรือน	1,109 (100.0)	1,271 (100.0)	340 (100.0)	2,720 (100.0)	5,023 (100.0)	1,171 (100.0)	41,363 (100.0)	47,557 (100.0)	50,277 (100.0)	6,294 (100.0)	1,511 (100.0)
เป็นผู้มีงานทำ	782 (70.5)	837 (65.9)	245 (72.1)	1,864 (68.5)	3,453 (68.7)	863 (73.7)	30,836 (74.5)	35,152 (73.9)	37,016 (73.6)	4,290 (68.2)	1,108 (73.3)
เป็นผู้ไม่ได้ทำงาน หารายได้	327 (29.5)	434 (34.1)	95 (27.9)	856 (31.5)	1,570 (31.3)	308 (26.3)	10,527 (25.5)	12,405 (26.1)	13,261 (26.4)	2,004 (31.8)	403 (26.7)
การมีงานทำของ หัวหน้าครัวเรือน	782 (100.0)	837 (100.0)	245 (100.0)	1,864 (100.0)	3,453 (100.0)	863 (100.0)	30,836 (100.0)	35,152 (100.0)	37,016 (100.0)	4,290 (100.0)	1,108 (100.0)
นายจ้าง/ การรวมกลุ่ม	12 (1.5)	12 (1.4)	2 (0.8)	26 (1.4)	101 (2.9)	8 (0.9)	1239 (4.0)	1348 (3.8)	1374 (3.7)	113 (2.6)	10 (0.9)
ทำธุรกิจส่วนตัว โดยไม่มีลูกจ้าง	525 (67.1)	574 (68.6)	155 (63.3)	1,254 (67.3)	2,447 (70.9)	472 (54.7)	15,034 (48.8)	17,953 (51.1)	19,207 (51.9)	3,021 (70.4)	627 (56.6)
ช่วยธุรกิจ ในครัวเรือนโดยไม่ได้ รับค่าจ้าง	27 (3.5)	44 (5.3)	6 (2.4)	77 (4.1)	118 (3.4)	24 (2.8)	769 (2.5)	911 (2.6)	988 (2.7)	162 (3.8)	30 (2.7)
ลูกจ้างรัฐบาล/ รัฐวิสาหกิจ	11 (1.4)	11 (1.3)	5 (2.0)	27 (1.4)	178 (5.2)	12 (1.4)	4,064 (13.2)	4,254 (12.1)	4,281 (11.6)	189 (4.4)	17 (1.5)
ลูกจ้างเอกชน	207 (26.5)	196 (23.4)	77 (31.4)	480 (25.8)	609 (17.6)	347 (40.2)	9,730 (31.6)	10,686 (30.4)	11,166 (30.2)	805 (18.8)	424 (38.3)

ตาราง 3.3 จำนวนและร้อยละของครัวเรือน จำแนกตามลักษณะการทำงานของหัวหน้าครัวเรือน พ.ศ. 2565 (ต่อ)

ลักษณะการทำงาน ของหัวหน้า ครัวเรือน	ครัวเรือนยากจน				ครัวเรือนไม่ยากจน				ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ครัวเรือนยากจนแบ่ง	
	ครัวเรือนยากจนแบ่ง			รวม	ครัวเรือนยากจนแบ่ง		ครัวเรือน ไม่ยากจนแบ่ง (ประเภทที่ 4)	รวม		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
	ทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)					
ประเภทอุตสาหกรรม ของหัวหน้าครัวเรือน ที่ทำงานทำ	782 (100.0)	837 (100.0)	245 (100.0)	1,864 (100.0)	3,453 (100.0)	863 (100.0)	30,836 (100.0)	35,152 (100.0)	37,016 (100.0)	4,290 (100.0)	1,108 (100.0)
นอกภาค เกษตรกรรม ป่าไม้ และประมง	246 (31.5)	265 (31.7)	93 (38.0)	604 (32.4)	1,462 (42.3)	435 (50.4)	21,465 (69.6)	23,362 (66.5)	23,966 (64.7)	1,727 (40.3)	528 (47.7)
ในภาคเกษตรกรรม ป่าไม้ และประมง	536 (68.5)	572 (68.3)	152 (62.0)	1,260 (67.6)	1,991 (57.7)	428 (49.6)	9,371 (30.4)	11,790 (33.5)	13,050 (35.3)	2,563 (59.7)	580 (52.3)

3.1.4 ลักษณะที่อยู่อาศัย

ข้อมูลลักษณะที่อยู่อาศัยจากตารางที่ 3.4 พบว่า ที่อยู่อาศัยของครัวเรือนทุกประเภทส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยว โดยครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) มีสัดส่วนการอยู่อาศัยในบ้านเดี่ยวต่ำที่สุด (ร้อยละ 73.2) เมื่อเทียบกับครัวเรือนประเภทอื่น แต่มีสัดส่วนการอยู่อาศัยในห้องแถว/ตึกแถว/อาคารพาณิชย์/ทาวน์เฮาส์/บ้านแฝด (ร้อยละ 19.5) สูงกว่าสัดส่วนของครัวเรือนยากจนแฝงประเภทที่ 1 – 3 (ประมาณร้อยละ 10 – 13) อย่างชัดเจน นอกจากนี้ ยังเป็นที่น่าสังเกตว่า ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) ที่อาศัยอยู่ในห้องชุด (อพาร์ทเมนต์ แฟลต หรือคอนโด) มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 6.9 ซึ่งแตกต่างจากครัวเรือนยากจนแฝงประเภทที่ 1 – 2 ที่แทบจะไม่มีการอาศัยอยู่ในห้องชุดฯ เลย (ร้อยละ 0.3 – 0.8)

สำหรับวัสดุของที่อยู่อาศัย พบว่า ครัวเรือนทุกประเภท ส่วนใหญ่มีลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นตึก โดยมีความแตกต่างกันที่อันดับที่ 2 กล่าวคือ อันดับที่ 2 ของครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) และครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) ใช้วัสดุเป็นครึ่งตึกครึ่งไม้ ขณะที่อันดับที่ 2 ของครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) และครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) ใช้วัสดุเป็นไม้

เมื่อพิจารณาสถานภาพการครอบครองที่อยู่อาศัย ครัวเรือนทุกประเภทส่วนใหญ่เป็นเจ้าของบ้านและที่ดิน โดยครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) มีสัดส่วนของการเป็นเจ้าของบ้านและที่ดิน น้อยที่สุด (ร้อยละ 71.0) ในบรรดาครัวเรือนทั้ง 4 ประเภท นอกจากนี้ยังพบว่า ครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) มีสัดส่วนของการอยู่โดยไม่เสียค่าเช่า และการเป็นเจ้าของบ้านแต่เช่าที่ดิน/อยู่บนที่ดินสาธารณะ รวมกันสูงที่สุด ร้อยละ 17.5 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่มั่นคงทางด้านที่อยู่อาศัย และสิทธิการครอบครองที่ดินของครัวเรือนประเภทดังกล่าว

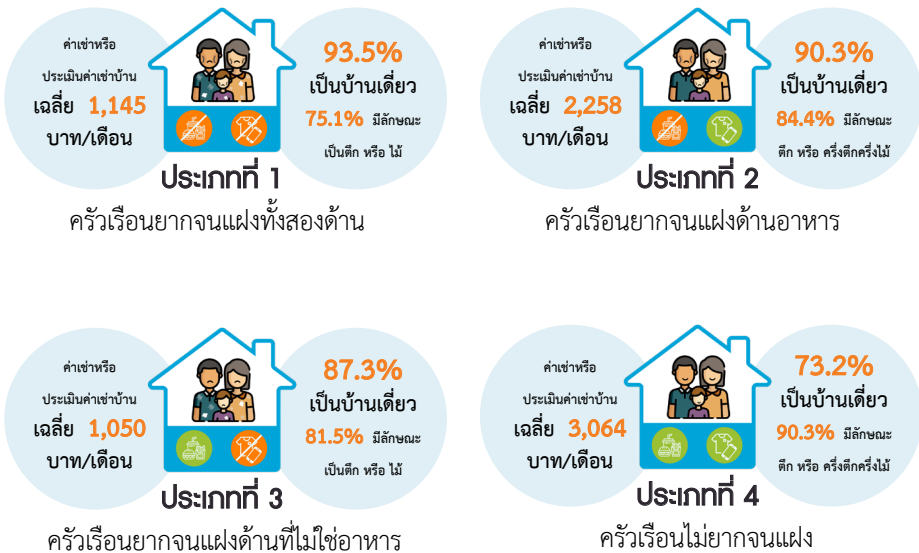
สำหรับค่าเช่าต่อเดือนหรือการประเมินค่าเช่าบ้านต่อเดือน (ถ้าเจ้าของอยู่เองหรือไม่เสียค่าเช่า) มีค่าเฉลี่ยทั่วราชอาณาจักรที่ประมาณ 2,860 บาทต่อเดือน ในปี 2565 เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 2,808 บาทต่อเดือน ในปี 2564 โดยครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) อยู่ในบ้านที่มีค่าเช่าหรือการประเมินค่าเช่าบ้านฯ น้อยที่สุด (1,050 บาทต่อเดือน) มีห้องอยู่อาศัย (ไม่รวมห้องน้ำห้องส้วม) เฉลี่ยประมาณ 2 ห้อง และเป็นห้องที่ใช้นอน ประมาณ 1 ห้อง ส่วนครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) อยู่ในบ้านที่มีค่าเช่าหรือประเมินค่าเช่าสูงที่สุด (3,064 บาทต่อเดือน) สูงกว่าของครัวเรือนยากจนแฝง

ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) ประมาณ 3 เท่า โดยเป็นบ้านที่มีห้องอยู่อาศัย (ไม่รวมห้องน้ำห้องส้วม) เฉลี่ยประมาณ 3 ห้อง และเป็นห้องที่ใช้นอน ประมาณ 2 ห้อง

สำหรับครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) อาศัยอยู่ในบ้านที่มีค่าเช่าหรือประเมินค่าเช่าบ้านฯ เฉลี่ย 2,258 บาทต่อเดือน โดยเป็นบ้านที่มีห้องอยู่อาศัย (ไม่รวมห้องน้ำห้องส้วม) เฉลี่ยประมาณ 3 ห้อง และเป็นห้องที่ใช้นอน ประมาณ 2 ห้อง ส่วนครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) อาศัยอยู่ในบ้านที่มีค่าเช่าหรือประเมินค่าเช่าบ้านฯ เฉลี่ย 1,145 บาทต่อเดือน โดยเป็นบ้านที่มีห้องอยู่อาศัย (ไม่รวมห้องน้ำห้องส้วม) ประมาณ 2 ห้อง และเป็นห้องที่ใช้นอน ประมาณ 2 ห้อง

เมื่อพิจารณาครัวเรือนไม่ยากจนและครัวเรือนยากจน พบว่า ในปี 2565 ครัวเรือนไม่ยากจน มีค่าเช่าหรือการประเมินค่าเช่าบ้านฯ 2,946 บาทต่อเดือน เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 2,902 บาทต่อเดือน ในปี 2564 ส่วนครัวเรือนยากจน มีค่าเช่าหรือการประเมินค่าเช่าบ้านฯ 1,361 บาทต่อเดือน เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 1,340 บาทต่อเดือน ในปี 2564

แผนภาพ 3.3 ลักษณะที่อยู่อาศัยโดยทั่วไปของครัวเรือนทั้ง 4 ประเภท พ.ศ. 2565

ตาราง 3.4 จำนวนและร้อยละ หรือค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำแนกตามลักษณะที่อยู่อาศัย พ.ศ. 2565

ลักษณะที่อยู่อาศัย	ครัวเรือนยากจน				ครัวเรือนไม่ยากจน				ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ครัวเรือนยากจนแบ่ง	
	ครัวเรือนยากจนแบ่ง			รวม	ครัวเรือนยากจนแบ่ง		ครัวเรือน ไม่ยากจนแบ่ง	รวม		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
	ทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)					
ประเภทที่อยู่อาศัย	1,109 (100.0)	1,271 (100.0)	340 (100.0)	2,720 (100.0)	5,023 (100.0)	1,171 (100.0)	41,363 (100.0)	47,557 (100.0)	50,277 (100.0)	6,294 (100.0)	1,511 (100.0)
บ้านเดี่ยว	1,037 (93.5)	1,180 (92.8)	319 (93.8)	2,536 (93.2)	4,503 (89.6)	1,000 (85.4)	30,278 (73.2)	35,781 (75.2)	38,317 (76.2)	5,683 (90.3)	1,319 (87.3)
ห้องแถว/ตึกแถว/ อาคารพาณิชย์/ ทาวน์เฮาส์/บ้านแฝด	64 (5.8)	84 (6.6)	20 (5.9)	168 (6.2)	469 (9.3)	149 (12.7)	8,066 (19.5)	8,684 (18.3)	8,852 (17.6)	553 (8.8)	169 (11.2)
ห้องชุด (อพาร์ทเมนต์ แฟลต หรือ คอนโดมิเนียม)	3 (0.3)	3 (0.2)	0 (0.0)	6 (0.2)	48 (1.0)	10 (0.9)	2,841 (6.9)	2,899 (6.1)	2,905 (5.8)	51 (0.8)	10 (0.7)
ห้องภายในบ้าน เพิงพักชั่วคราว และอื่นๆ	5 (0.5)	4 (0.3)	1 (0.3)	10 (0.4)	3 (0.1)	12 (1.0)	178 (0.4)	193 (0.4)	203 (0.4)	7 (0.1)	13 (0.9)
วัสดุของที่อยู่อาศัย	1,109 (100.0)	1,271 (100.0)	340 (100.0)	2,720 (100.0)	5,023 (100.0)	1,171 (100.0)	41,363 (100.0)	47,557 (100.0)	50,277 (100.0)	6,294 (100.0)	1,511 (100.0)
ตึก	475 (42.8)	608 (47.8)	146 (42.9)	1,229 (45.2)	2,731 (54.4)	591 (50.5)	28,481 (68.9)	31,803 (66.9)	33,032 (65.7)	3,339 (53.1)	737 (48.8)
ไม้	358 (32.3)	289 (22.7)	135 (39.7)	782 (28.8)	678 (13.5)	359 (30.7)	3,959 (9.6)	4,996 (10.5)	5,778 (11.5)	967 (15.4)	494 (32.7)
ครึ่งตึกครึ่งไม้	226 (20.4)	364 (28.6)	39 (11.5)	629 (23.1)	1,603 (31.9)	171 (14.6)	8,837 (21.4)	10,611 (22.3)	11,240 (22.4)	1,967 (31.3)	210 (13.9)

ตาราง 3.4 จำนวนและร้อยละ หรือค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำแนกตามลักษณะที่อยู่อาศัย พ.ศ. 2565 (ต่อ)

ลักษณะที่อยู่อาศัย	ครัวเรือนยากจน				ครัวเรือนไม่ยากจน				ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ครัวเรือนยากจนแบ่ง	
	ครัวเรือนยากจนแบ่ง			รวม	ครัวเรือนยากจนแบ่ง		ครัวเรือน ไม่ยากจนแบ่ง	รวม		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
	ทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)					
วัสดุไม่ถาวร (เช่น ไม้ไผ่) วัสดุที่ใช้แล้ว วัสดุเหลือใช้ (เช่น หีบ ลัง) และอื่น ๆ	50 (4.5)	10 (0.8)	20 (5.9)	80 (2.9)	11 (0.2)	50 (4.3)	86 (0.2)	147 (0.3)	227 (0.5)	21 (0.3)	70 (4.6)
สถานภาพการครอบ ครองที่อยู่อาศัย	1,109 (100.0)	1,271 (100.0)	340 (100.0)	2,720 (100.0)	5,023 (100.0)	1,171 (100.0)	41,363 (100.0)	47,557 (100.0)	50,277 (100.0)	6,294 (100.0)	1,511 (100.0)
เป็นเจ้าของบ้าน และ ที่ดิน	854 (77.0)	1,083 (85.2)	246 (72.4)	2,183 (80.3)	4,383 (87.3)	842 (71.9)	29,364 (71.0)	34,589 (72.7)	36,772 (73.1)	5,466 (86.8)	1,088 (72.0)
เป็นเจ้าของบ้าน แต่เช่าที่ดิน/อยู่บน ที่ดินสาธารณะ	114 (10.3)	58 (4.6)	32 (9.4)	204 (7.5)	149 (3.0)	64 (5.5)	1,040 (2.5)	1,253 (2.6)	1,457 (2.9)	207 (3.3)	96 (6.4)
เช่าซื้อ/เช่า	66 (6.0)	89 (7.0)	26 (7.6)	181 (6.7)	324 (6.5)	133 (11.4)	7,857 (19.0)	8,314 (17.5)	8,495 (16.9)	413 (6.6)	159 (10.5)
อยู่โดยไม่เสียค่าเช่า และอื่นๆ	75 (6.8)	41 (3.2)	36 (10.6)	152 (5.6)	167 (3.3)	132 (11.3)	3,102 (7.5)	3,401 (7.2)	3,553 (7.1)	208 (3.3)	168 (11.1)
ค่าเช่าต่อเดือนหรือ ประเมินค่าเช่าบ้านต่อ เดือน (ถ้าเจ้าของอยู่ เองหรือไม่เสียค่าเช่า) เฉลี่ยต่อครัวเรือน (บาท)	1,145	1,660	942	1,361	2,409	1,082	3,064	2,946	2,860	2,258	1,050

ตาราง 3.4 จำนวนและร้อยละ หรือค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำแนกตามลักษณะที่อยู่อาศัย พ.ศ. 2565 (ต่อ)

ลักษณะที่อยู่อาศัย	ครัวเรือนยากจน				ครัวเรือนไม่ยากจน				ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ครัวเรือนยากจนแฝง	
	ครัวเรือนยากจนแฝง			รวม	ครัวเรือนยากจนแฝง		ครัวเรือน ไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)	รวม		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
	ทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)					
จำนวนห้องเฉลี่ยต่อครัวเรือน (ห้อง)											
จำนวนห้องที่อยู่อาศัยทั้งหมด (ไม่รวม ห้องน้ำห้องส้วม)	248	286	220	262	311	217	289	289	288	306	218
จำนวนห้องที่ใช้นอน	1.59	1.88	1.36	1.70	2.04	1.35	1.81	1.82	1.82	201	1.35

3.1.5 ความเป็นเจ้าของสิ่งของต่าง ๆ ของครัวเรือน

ข้อมูลความเป็นเจ้าของยานพาหนะของครัวเรือน จากตารางที่ 3.5 พบว่า ครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) เป็นเจ้าของยานพาหนะโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนน้อยที่สุด เช่น รถยนต์ส่วนบุคคล มีประมาณ 0.02 คันต่อครัวเรือน หรือ 2 คันต่อ 100 ครัวเรือน รถบรรทุกเล็ก/รถปิคอัพ/รถตู้ มีประมาณ 0.03 คันต่อครัวเรือน หรือ 3 คันต่อ 100 ครัวเรือน เป็นต้น ส่วนครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) เป็นเจ้าของยานพาหนะโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงที่สุดในทุกรายการ ยกเว้นรถยนต์ส่วนบุคคล ที่ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) มีค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงที่สุด (0.35 คันต่อครัวเรือน)

สำหรับรถจักรยานยนต์ พบว่า ครัวเรือนทุกประเภทมีค่าเฉลี่ยมากกว่า 1 คันต่อครัวเรือน ยกเว้น ครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) ที่เป็นเจ้าของรถจักรยานยนต์ เฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 0.97 คันต่อครัวเรือน ซึ่งน้อยกว่าครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) ประมาณ 1.8 เท่า

นอกจากนี้ เมื่อเทียบระหว่างครัวเรือนยากจนกับครัวเรือนไม่ยากจน พบว่า ค่าเฉลี่ยของจำนวนยานพาหนะแต่ละประเภทที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของไม่ค่อยแตกต่างกัน ยกเว้นจำนวนรถยนต์ส่วนบุคคลที่ครัวเรือนยากจนเป็นเจ้าของโดยเฉลี่ย 0.03 คันต่อครัวเรือน ซึ่งน้อยกว่าครัวเรือนไม่ยากจน (0.30 คันต่อครัวเรือน) ประมาณ 10 เท่า

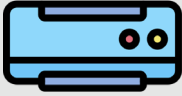
สำหรับการเป็นเจ้าของเครื่องใช้ต่าง ๆ พบว่า ครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) และครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) มีตู้เย็นเฉลี่ยประมาณ 1 ตู้ต่อครัวเรือน ซึ่งแตกต่างจากครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) และครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) ที่มีตู้เย็นเฉลี่ยเพียงประมาณ 0.8 ตู้ต่อครัวเรือนเท่านั้น

ส่วนการเป็นเจ้าของเครื่องใช้ที่สามารถบ่งชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างครัวเรือนยากจนกับครัวเรือนไม่ยากจนได้ชัดเจน ก็คือ เครื่องปรับอากาศ เครื่องทำน้ำอุ่น และเตาอบไมโครเวฟ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องปรับอากาศ ที่ครัวเรือนไม่ยากจนครอบครองมากกว่าครัวเรือนยากจน ถึง 15 เท่า

แผนภาพ 3.4 จำนวนเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของเฉลี่ยต่อครัวเรือน ระหว่างครัวเรือนยากจนกับครัวเรือนไม่ยากจน พ.ศ. 2565

ครัวเรือนยากจน

ครัวเรือนไม่ยากจน

เครื่องปรับอากาศ

0.05

น้อยกว่าประมาณ
15 เท่า

0.73

เตาไมโครเวฟ

0.03

น้อยกว่าประมาณ
11 เท่า

0.32

เครื่องทำน้ำอุ่น

0.06

น้อยกว่าประมาณ
6 เท่า

0.34

ตู้เย็น

0.88

น้อยกว่าประมาณ
2 เท่า

1.06

เครื่องซักผ้า

0.63

น้อยกว่าประมาณ
1 เท่า

0.85

ตาราง 3.5 ค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำแนกตามความเป็นเจ้าของสิ่งของต่าง ๆ ของครัวเรือน พ.ศ. 2565

ความเป็นเจ้าของ สิ่งของต่าง ๆ ของครัวเรือน	ครัวเรือนยากจน				ครัวเรือนไม่ยากจน				ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ครัวเรือนยากจนแฝง	
	ครัวเรือนยากจนแฝง			รวม	ครัวเรือนยากจนแฝง		ครัวเรือน ไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)	รวม		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
	ทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)					
จำนวนยานพาหนะเฉลี่ย (คัน/ครัวเรือน)											
รถจักรยาน	0.37	0.48	0.38	0.43	0.47	0.42	0.44	0.44	0.44	0.47	0.41
รถจักรยานยนต์	1.18	1.56	0.87	1.34	1.74	1.00	1.51	1.53	1.52	1.71	0.97
รถยนต์ส่วนบุคคล	0.02	0.05	0.01	0.03	0.18	0.02	0.35	0.32	0.30	0.15	0.02
รถบรรทุกเล็ก/ รถปิคอัพ/รถตู้	0.05	0.17	0.03	0.11	0.47	0.03	0.45	0.45	0.42	0.41	0.03
รถอีแต่น/รถอื่นๆ ประเภทเดียวกัน	0.08	0.14	0.05	0.11	0.13	0.06	0.10	0.10	0.10	0.13	0.06
จำนวนเครื่องใช้ในชีวิต (เครื่อง/ครัวเรือน)											
เครื่องปรับอากาศ	0.02	0.08	0.02	0.05	0.39	0.03	0.80	0.73	0.68	0.33	0.03
เครื่องทำน้ำอุ่น	0.04	0.08	0.02	0.06	0.20	0.04	0.37	0.34	0.32	0.17	0.04
เตาไมโครเวฟ	0.02	0.05	0.02	0.03	0.18	0.02	0.35	0.32	0.30	0.15	0.02
ตู้เย็น	0.82	0.95	0.77	0.88	1.04	0.83	1.06	1.06	1.04	1.02	0.81
เครื่องซักผ้า	0.54	0.72	0.49	0.63	0.86	0.55	0.86	0.85	0.83	0.83	0.54

3.1.6 มิติด้านดิจิทัลของครัวเรือน

เมื่อพิจารณาจำนวนอุปกรณ์ ICT ที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ ตามตารางที่ 3.6 พบว่า ประเภทครัวเรือนที่เป็นเจ้าของโทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ตโฟนโดยเฉลี่ยมากที่สุด คือ ครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) รองลงมาคือ ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) ซึ่งมีจำนวนเฉลี่ยประมาณ 2.7 และ 2.6 เครื่องต่อครัวเรือน ตามลำดับ นอกจากนี้ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) เป็นครัวเรือนที่เป็นเจ้าของโทรศัพท์มือถือแบบปุ่มกดน้อยที่สุด (0.17 เครื่องต่อครัวเรือน)

ส่วนครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) เป็นครัวเรือนที่เป็นเจ้าของโทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ตโฟนเฉลี่ยน้อยที่สุด (1.60 เครื่องต่อครัวเรือน) และเป็นครัวเรือนประเภทเดียวที่มีจำนวนสมาชิกที่มีการใช้อินเทอร์เน็ต (ผ่านคอมพิวเตอร์/โทรศัพท์/มือถือ/แท็บเล็ต ฯลฯ โดยไม่คำนึงว่าจะใช้ในสถานที่ใด) ไม่ถึง 2 คนต่อครัวเรือน (1.85 คนต่อครัวเรือน) ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ยังมีครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) จำนวนหนึ่ง ที่ไม่มีโทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ตโฟนใช้ หรือไม่มีสมาชิกในครัวเรือนใช้อินเทอร์เน็ต ซึ่งจะเป็อุปสรรคของครัวเรือนในการรับความช่วยเหลือจากภาครัฐบางโครงการได้

นอกจากนี้ ยังพบว่า ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) และครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) เป็นเจ้าของเครื่องคอมพิวเตอร์เฉลี่ยเพียง 0.01 เครื่องต่อครัวเรือน ซึ่งน้อยกว่าครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) ถึง 25 เท่า กล่าวคือ แทบจะไม่มีครัวเรือนประเภทที่ 1 หรือประเภทที่ 3 ครัวเรือนใดเป็นเจ้าของเครื่องคอมพิวเตอร์เลย

เมื่อพิจารณาค่าใช้บริการและค่าโทร และค่าสมาชิกและค่าบริการอินเทอร์เน็ต ซึ่งถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายจำเป็นในยุคดิจิทัล พบว่า ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) มีค่าใช้จ่ายที่น้อยที่สุด 138.5 บาทต่อเดือน และ 191.6 บาทต่อเดือน ตามลำดับ ซึ่งใกล้เคียงกับครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) ที่มีค่าใช้จ่ายดังกล่าวโดยเฉลี่ย 138.5 บาทต่อเดือน และ 196.1 บาทต่อเดือน ตามลำดับ โดยข้อมูลดังกล่าวสะท้อนได้ว่า ครัวเรือนทั้งสองประเภท เป็นครัวเรือนที่มีความสามารถในการผนวกดิจิทัลให้เข้ากับวิถีชีวิตประจำวันได้น้อยที่สุด และมีความเสี่ยงสูงมากที่จะถูกทิ้งไว้ข้างหลัง ภาครัฐจึงควรออกมาตรการหรือนโยบายส่งเสริมด้านดิจิทัลให้กับครัวเรือนกลุ่มนี้เป็นอันดับแรก ๆ

แผนภาพ 3.5 การมีโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนของครัวเรือนทั้ง 4 ประเภท พ.ศ. 2565

ตาราง 3.6 ค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือน และสัดส่วน จำแนกตามมิติด้านดิจิทัล พ.ศ. 2565

มิติด้านดิจิทัล	ครัวเรือนยากจน				ครัวเรือนไม่ยากจน				ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ครัวเรือนยากจนแฝง	
	ครัวเรือนยากจนแฝง			รวม	ครัวเรือนยากจนแฝง		ครัวเรือน ไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)	รวม		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
	ทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)					
จำนวนอุปกรณ์ ICT ต่าง ๆ ที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของเฉลี่ย (เครื่อง/ครัวเรือน)											
เครื่องคอมพิวเตอร์ (ทั้งสิ้น)	0.01	0.03	0.01	0.02	0.11	0.01	0.25	0.23	0.21	0.10	0.01
เครื่องคอมพิวเตอร์ที่ เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต	0.01	0.02	0.01	0.01	0.09	0.01	0.22	0.20	0.18	0.08	0.01
โทรศัพท์มือถือแบบ ปุ่มกด	0.33	0.32	0.31	0.32	0.28	0.28	0.17	0.19	0.20	0.29	0.29
โทรศัพท์มือถือ สมาร์ตโฟน	1.79	2.44	1.36	2.07	2.80	1.67	2.56	2.57	2.54	2.72	1.60
สัดส่วนโทรศัพท์มือถือ สมาร์ตโฟนต่อ สมาชิก	0.42	0.56	0.39	0.49	0.67	0.50	0.76	0.74	0.72	0.64	0.47
สัดส่วนสมาชิกที่ไม่ใช่ การใช้อินเทอร์เน็ต	0.50	0.44	0.53	0.47	0.34	0.43	0.24	0.26	0.28	0.36	0.45
จำนวนสมาชิกที่มีการ ใช้อินเทอร์เน็ตเฉลี่ย (คน/ครัวเรือน)	2.12	2.46	1.67	2.24	2.77	1.91	2.54	2.56	2.54	2.70	1.85

ตาราง 3.6 ค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือน และสัดส่วน จำแนกตามมิติด้านดิจิทัล พ.ศ. 2565 (ต่อ)

มิติด้านดิจิทัล	ครัวเรือนยากจน				ครัวเรือนไม่ยากจน				ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ครัวเรือนยากจนแฝง	
	ครัวเรือนยากจนแฝง			รวม	ครัวเรือนยากจนแฝง		ครัวเรือน ไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)	รวม		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
	ทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)					
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเกี่ยวกับอุปกรณ์ ICT (บาท/เดือน/ครัวเรือน)*											
ค่าซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง	2.39	0.01	0.00	0.97	1.01	1.11	5.54	4.80	4.54	0.80	0.84
ค่าซื้อเครื่องโทรศัพท์	7.89	9.78	1.25	8.18	14.01	2.15	39.47	35.08	33.22	13.13	1.93
ค่าใช้บริการและค่าโทร	138.46	221.10	121.45	177.86	334.87	144.08	391.03	377.71	363.93	311.19	138.53
ค่าสมาชิกและค่าบริการใช้อินเทอร์เน็ต	191.60	291.67	166.51	238.87	463.35	205.70	608.24	579.05	555.61	427.61	196.08
ค่าจากรับสัญญาณดาวเทียม กล้องทีวีดิจิทัล และค่าติดตั้งเคเบิลทีวี	0.00	0.22	0.00	0.11	0.19	0.00	0.41	0.37	0.35	0.19	0.00

หมายเหตุ: *ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในตารางนี้ คำนวณมาจากผลรวมของค่าใช้จ่ายรายการที่สนใจของครัวเรือน ทารด้วยจำนวนครัวเรือนทั้งหมด (ทุกครัวเรือนทั้งที่มีและไม่มีค่าใช้จ่ายรายการนั้น)

3.1.7 ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

ข้อมูลค่าใช้จ่ายของครัวเรือนจากตารางที่ 3.7 พบว่า ในปี 2565 ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) มีค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยน้อยที่สุด 8,422 บาทต่อเดือน เพิ่มขึ้นจาก 7,024 บาทต่อเดือน ในปี 2564 หรือคิดเป็นอัตราการเติบโตร้อยละ 19.9 โดยครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) มีสัดส่วนการใช้จ่ายสูงสุด 3 อันดับแรก คือ หมวดอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) (ร้อยละ 57.4) ตามมาด้วย ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 13.7) และเครื่องแต่งบ้าน เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด (ร้อยละ 8.9)

ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค ของครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) และครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) มากกว่าครึ่งหนึ่ง ถูกใช้ไปกับหมวดอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) (ร้อยละ 66.8 และร้อยละ 57.4 ตามลำดับ) ขณะที่สัดส่วนค่าใช้จ่ายหมวดอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) ของครัวเรือนทั้งสิ้น อยู่ที่ร้อยละ 39.7 เท่านั้น สำหรับครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) สัดส่วนหมวดอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) มีค่าน้อยที่สุด (ร้อยละ 36.0) เนื่องจากมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทาง และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ค่อนข้างสูง (ร้อยละ 21.5 และร้อยละ 15.4 ตามลำดับ)

สำหรับค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค ในปี 2565 พบว่า ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) มีค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยน้อยที่สุด 592 บาทต่อเดือน ขณะที่ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) มีค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยสูงที่สุด 3,251 บาทต่อเดือน นอกจากนี้ยังพบว่า ครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) มีค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยสูงกว่า ครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) เกือบ 2 เท่า

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างครัวเรือนยากจนกับครัวเรือนไม่ยากจน พบว่า ครัวเรือนยากจนมีค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคเฉลี่ย 9,305 บาทต่อเดือน น้อยกว่าของครัวเรือนไม่ยากจน (21,353 บาทต่อเดือน) ถึง 2.3 เท่า โดยครัวเรือนยากจนมีสัดส่วนการใช้จ่ายสูงสุด 3 อันดับแรก คือ หมวดอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) (ร้อยละ 52.1) ตามมาด้วยค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 14.8) และเครื่องแต่งบ้าน เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด (ร้อยละ 9.4) ซึ่งแตกต่างจาก 3 อันดับแรกของครัวเรือนไม่ยากจน คือ หมวดอาหารและ

เครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) (ร้อยละ 39.3) ตามมาด้วยค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทาง (ร้อยละ 21.0) และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 13.2)

เมื่อพิจารณาเฉพาะ 2 กลุ่มครัวเรือนที่อาจถูกมองข้าม ได้แก่ ครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านอาหาร และครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร พบว่า ครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านอาหาร มีสัดส่วนหมวดอาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) ที่ต่ำมาก เพียงร้อยละ 34.3 เท่านั้น ซึ่งน้อยกว่าสัดส่วนของครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ร้อยละ 67.2) ประมาณ 2 เท่า นอกจากนี้ สัดส่วนของค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทางของครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านอาหาร สูงถึงร้อยละ 23.2 ซึ่งสูงกว่าสัดส่วนของครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ร้อยละ 5.2) ประมาณ 4.5 เท่า ทั้งนี้ จากข้อมูลพอจะอนุมานได้ว่า ถ้าครัวเรือนมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทางที่สูง ครัวเรือนนั้นก็มีโอกาสมากขึ้นที่จะตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร

แผนภาพ 3.6 ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือนของครัวเรือน
ทั้ง 4 ประเภท พ.ศ. 2565

ตาราง 3.7 ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน จำแนกตามหมวดค่าใช้จ่าย พ.ศ. 2565

หมวดค่าใช้จ่าย	ครัวเรือนยากจน				ครัวเรือนไม่ยากจน				ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ครัวเรือนยากจนแฝง	
	ครัวเรือนยากจนแฝง			รวม	ครัวเรือนยากจนแฝง		ครัวเรือน ไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)	รวม		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
	ทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)					
ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ย*	9,013	11,085	9,386	10,079	17,688	11,882	26,821	25,213	24,170	16,314	11,270
ค่าใช้จ่ายเพื่อการ อุปโภคบริโภคเฉลี่ย*	8,422 (100.0)	10,117 (100.0)	8,843 (100.0)	9,305 (100.0)	16,103 (100.0)	11,016 (100.0)	23,570 (100.0)	22,248 (100.0)	21,356 (100.0)	14,857 (100.0)	10,483 (100.0)
อาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์)	4,835 (57.4)	4,672 (46.2)	5,773 (65.3)	4,845 (52.1)	5,531 (34.3)	7,399 (67.2)	9,314 (39.5)	8,742 (39.3)	8,474 (39.7)	5,352 (36.0)	7,000 (66.8)
เครื่องดื่มที่มี แอลกอฮอล์	52 (0.6)	74 (0.7)	132 (1.5)	71 (0.8)	102 (0.6)	189 (1.7)	348 (1.5)	310 (1.4)	293 (1.4)	96 (0.6)	175 (1.7)
ยาสูบ และอื่น ๆ	67 (0.8)	99 (1.0)	77 (0.9)	84 (0.9)	125 (0.8)	67 (0.6)	160 (0.7)	153 (0.7)	148 (0.7)	119 (0.8)	69 (0.7)
ที่อยู่อาศัย	1,155 (13.7)	1,642 (16.2)	963 (10.9)	1,378 (14.8)	2,450 (15.2)	1,093 (9.9)	3,075 (13.0)	2,944 (13.2)	2,836 (13.3)	2,282 (15.4)	1,061 (10.1)
เครื่องแต่งบ้าน เครื่องใช้ในชีวิต	752 (8.9)	1,016 (10.0)	645 (7.3)	873 (9.4)	1,504 (9.3)	726 (6.6)	1,817 (7.7)	1,749 (7.9)	1,689 (7.9)	1,403 (9.4)	706 (6.7)
ค่าจ้างบุคคลที่ ให้บริการแก่ครัวเรือน	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	7 (0.0)	0 (0.0)	88 (0.4)	75 (0.3)	70 (0.3)	6 (0.0)	0 (0.0)
ผ้า เสื้อผ้า และ เครื่องแต่งกาย	54 (0.6)	114 (1.1)	25 (0.3)	81 (0.9)	226 (1.4)	41 (0.4)	393 (1.7)	362 (1.6)	342 (1.6)	203 (1.4)	37 (0.4)
รองเท้า	18 (0.2)	36 (0.4)	4 (0.0)	25 (0.3)	65 (0.4)	14 (0.1)	117 (0.5)	108 (0.5)	102 (0.5)	59 (0.4)	12 (0.1)

หมายเหตุ: * ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในตารางนี้ คำนวณมาจากผลรวมของค่าใช้จ่ายรายการที่สนใจของครัวเรือน หาดด้วยจำนวนครัวเรือนทั้งหมด (ทุกครัวเรือนทั้งที่มีและไม่มีค่าใช้จ่ายรายการนั้น)

ตาราง 3.7 ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน จำแนกตามหมวดค่าใช้จ่าย พ.ศ. 2565 (ต่อ)

หมวดค่าใช้จ่าย	ครัวเรือนยากจน				ครัวเรือนไม่ยากจน				ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ครัวเรือนยากจนแฝง		
	ครัวเรือนยากจนแฝง			รวม	ครัวเรือนยากจนแฝง		ครัวเรือน ไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)	รวม		ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
	ทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)						
ของใช้และบริการส่วนบุคคล	316 (3.7)	440 (4.3)	304 (3.4)	376 (4.0)	630 (3.9)	337 (3.1)	891 (3.8)	842 (3.8)	810 (3.8)	590 (4.0)	329 (3.1)	
เวชภัณฑ์และค่าตรวจ รักษาพยาบาล	62 (0.7)	113 (1.1)	51 (0.6)	86 (0.9)	249 (1.5)	63 (0.6)	429 (1.8)	396 (1.8)	374 (1.8)	220 (1.5)	60 (0.6)	
การเดินทาง	610 (7.2)	1,137 (11.2)	453 (5.1)	856 (9.2)	3,743 (23.2)	576 (5.2)	4,941 (21.0)	4,677 (21.0)	4,414 (20.7)	3,200 (21.5)	545 (5.2)	
การสื่อสาร	338 (4.0)	524 (5.2)	290 (3.3)	426 (4.6)	815 (5.1)	352 (3.2)	1,049 (4.5)	1,001 (4.5)	961 (4.5)	754 (5.1)	337 (3.2)	
การศึกษา	82 (1.0)	108 (1.1)	60 (0.7)	93 (1.0)	251 (1.6)	64 (0.6)	404 (1.7)	375 (1.7)	355 (1.7)	221 (1.5)	63 (0.6)	
การบันเทิง การอ่าน และกิจกรรมทาง ศาสนา	71 (0.8)	124 (1.2)	60 (0.7)	96 (1.0)	234 (1.5)	87 (0.8)	377 (1.6)	350 (1.6)	333 (1.6)	211 (1.4)	81 (0.8)	
ค่าใช้จ่ายในการ จัดงานพิเศษ	9 (0.1)	18 (0.2)	6 (0.1)	13 (0.1)	171 (1.1)	8 (0.1)	168 (0.7)	165 (0.7)	154 (0.7)	139 (0.9)	7 (0.1)	
ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวข้องกับ การอุปโภคบริโภค เฉลี่ย*	592 (100.0)	968 (100.0)	543 (100.0)	774 (100.0)	1,585 (100.0)	866 (100.0)	3,251 (100.0)	2,965 (100.0)	2,814 (100.0)	1,457 (100.0)	787 (100.0)	
ภาษีเงินได้ ภาษี บำรุงท้องถิ่น และอื่น ๆ	25 (4.2)	23 (2.4)	33 (6.0)	25 (3.2)	32 (2.0)	25 (2.9)	119 (3.7)	104 (3.5)	99 (3.5)	30 (2.0)	27 (3.4)	

หมายเหตุ: *ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในตารางนี้ คำนวณมาจากผลรวมของค่าใช้จ่ายรายการที่สนใจของครัวเรือน หาดด้วยจำนวนครัวเรือนทั้งหมด (ทุกครัวเรือนทั้งที่มีและไม่มีค่าใช้จ่ายรายการนั้น)

ตาราง 3.7 ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน จำแนกตามหมวดค่าใช้จ่าย พ.ศ. 2565 (ต่อ)

หมวดค่าใช้จ่าย	ครัวเรือนยากจน				ครัวเรือนไม่ยากจน				ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ครัวเรือนยากจนแฝง	
	ครัวเรือนยากจนแฝง			รวม	ครัวเรือนยากจนแฝง		ครัวเรือน ไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)	รวม		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
	ทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)					
สลากกินแบ่ง หวย และการพนันอื่น ๆ	55 (9.3)	124 (12.8)	77 (14.3)	92 (11.8)	192 (12.1)	101 (11.7)	332 (10.2)	308 (10.4)	293 (10.4)	178 (12.2)	96 (12.1)
เงินหรือสิ่งของที่ส่ง ให้บุคคลนอก ครัวเรือน	122 (20.7)	158 (16.3)	102 (18.8)	138 (17.9)	215 (13.6)	224 (25.8)	855 (26.3)	752 (25.4)	710 (25.2)	203 (14.0)	194 (24.7)
บริจาคเงินหรือซื้อ สิ่งของให้แก่องค์กร และมูลนิธิ	8 (1.3)	6 (0.6)	7 (1.2)	7 (0.9)	11 (0.7)	8 (0.9)	38 (1.2)	34 (1.1)	32 (1.1)	10 (0.7)	8 (1.0)
อื่น ๆ	381 (64.5)	656 (67.8)	324 (59.7)	512 (66.2)	1,135 (71.6)	508 (58.6)	1,906 (58.6)	1,767 (59.6)	1,681 (59.7)	1,036 (71.1)	463 (58.8)

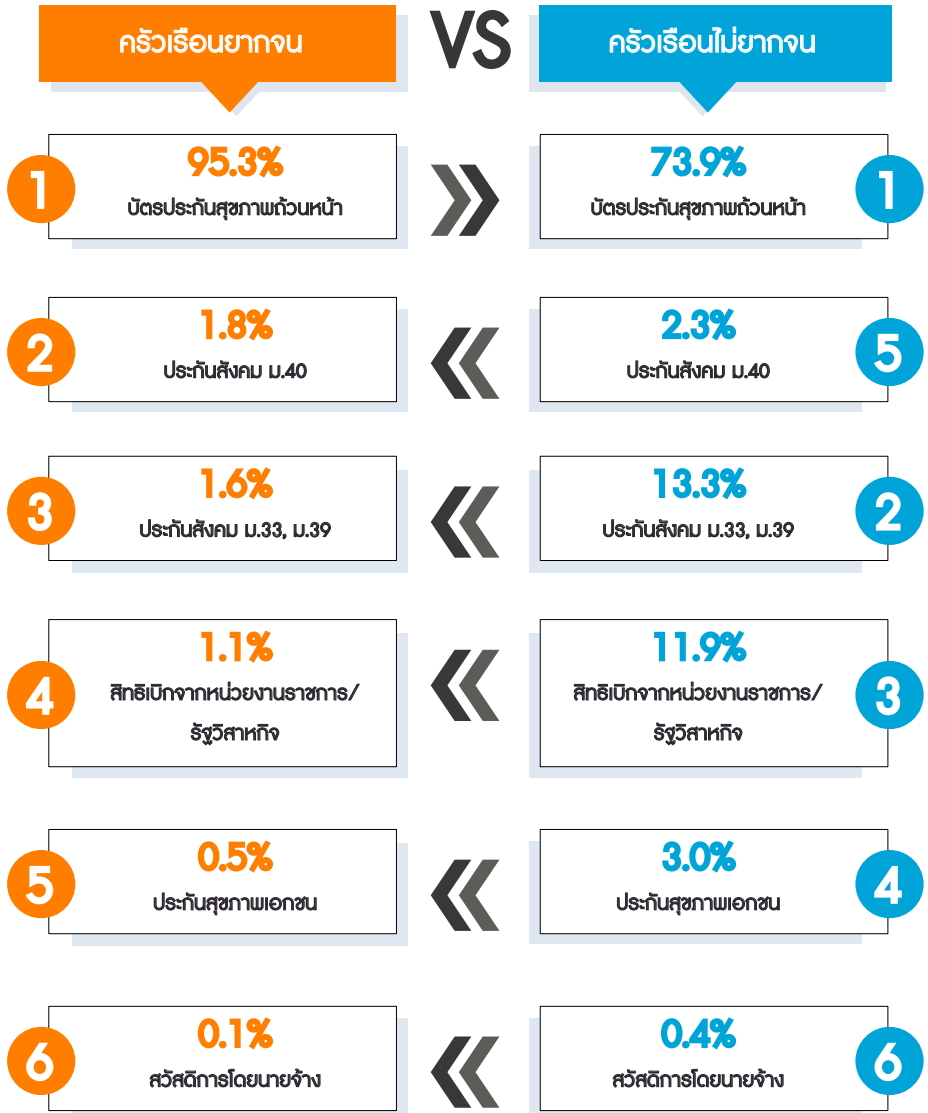
3.1.8 การได้รับสวัสดิการ/ผลประโยชน์ต่าง ๆ จากรัฐ

ข้อมูลสวัสดิการรักษายาบาลของบุคคลในตารางที่ 3.8 พบว่า บุคคลในครัวเรือนทั้ง 4 ประเภท ส่วนใหญ่มีสิทธิรักษายาบาลจากบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า ส่วนสิทธิเบิกจากหน่วยงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ พบว่า บุคคลในครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) มีสิทธิมากที่สุด (ร้อยละ 13.4) ตามมาด้วยบุคคลในครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) (ร้อยละ 3.8) ขณะที่บุคคลในครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) และบุคคลในครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) ซึ่งมีสัดส่วนสิทธิเบิกจากหน่วยงานราชการ/รัฐวิสาหกิจเท่ากันที่ร้อยละ 1.1

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างครัวเรือนยากจนและครัวเรือนไม่ยากจน พบว่า สำหรับทุกสิทธิรักษายาบาลบุคคลในครัวเรือนไม่ยากจนมีสัดส่วนมากกว่าบุคคลในครัวเรือนยากจน ยกเว้นสิทธิรักษายาบาลจากบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า ที่ครัวเรือนยากจนมีสัดส่วนมากกว่า

สำหรับผลประโยชน์จากโครงการช่วยเหลือของรัฐ พบว่า บุคคลในครัวเรือนยากจน ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐร้อยละ 37.7 ซึ่งสูงกว่าบุคคลในครัวเรือนไม่ยากจน (ร้อยละ 21.7) นอกจากนี้ เมื่อพิจารณากลุ่มครัวเรือนภายใต้ครัวเรือนไม่ยากจน พบว่า บุคคลในครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านอาหาร และครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง (ร้อยละ 31.1 และ ร้อยละ 36.7 ตามลำดับ) และสูงกว่าของครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) ซึ่งมีค่าอยู่ที่ร้อยละ 19.7 อย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า เงื่อนไขของการได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐมีประสิทธิภาพสามารถคัดกรองบุคคลได้ดีในระดับหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเหล่านี้ก็ยังบ่งชี้ให้เห็นด้วยว่า ยังมีประชาชนกลุ่มหนึ่งที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐในรูปแบบต่าง ๆ จนสามารถก้าวผ่านเกณฑ์ความยากจนของประเทศมาได้แต่ความช่วยเหลือนั้นก็ยังคงไม่เพียงพอให้ผ่านเกณฑ์ความยากจนแฝงในบางมิติ

แผนภาพ 3.7 ร้อยละของบุคคลที่มีสวัสดิการรักษายาบาล ระหว่างครัวเรือนยากจนกับครัวเรือนไม่ยากจน พ.ศ. 2565

ตาราง 3.8 ร้อยละของบุคคล จำแนกตามสวัสดิการรักษายาบาลหรือผลประโยชน์จากโครงการช่วยเหลือของรัฐ พ.ศ. 2565

สวัสดิการ หรือผลประโยชน์	ครัวเรือนยากจน				ครัวเรือนไม่ยากจน				ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ครัวเรือนยากจนแฝง	
	ครัวเรือนยากจนแฝง			รวม	ครัวเรือนยากจนแฝง		ครัวเรือน ไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)	รวม		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
	ทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)					
ร้อยละของบุคคลที่มีสวัสดิการรักษายาบาล											
สิทธิเบิกจากหน่วย งานราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	1.1	1.2	0.7	1.1	4.5	1.2	13.4	11.9	11.1	3.8	1.1
บัตรประกันสุขภาพ ถ้วนหน้า	95.7	95.1	95.1	95.3	89.7	91.2	70.8	73.9	75.4	90.8	92.2
ประกันสังคม ม.33 หรือ ม.39	1.0	2.2	1.5	1.6	4.9	5.6	14.9	13.3	12.5	4.4	4.6
ประกันสังคม ม.40	1.6	1.9	2.0	1.8	2.2	1.5	2.3	2.3	2.2	2.1	1.6
ประกันสุขภาพ เอกชน	0.7	0.3	0.7	0.5	1.0	0.8	3.3	3.0	2.8	0.8	0.7
สวัสดิการโดย นายจ้าง	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1	0.3	0.4	0.4	0.4	0.1	0.2
ร้อยละของบุคคลที่ได้รับผลประโยชน์จากโครงการช่วยเหลือของรัฐ											
เงินสงเคราะห์ ผู้สูงอายุ	25.0	26.3	25.0	25.6	26.2	27.0	20.2	21.2	21.5	26.2	26.5
เงินสงเคราะห์ ผู้พิการ	6.1	5.4	5.6	5.7	3.7	4.1	2.1	2.4	2.6	4.0	4.4

ตาราง 3.8 ร้อยละของบุคคล จำแนกตามสวัสดิการรักษายาบาลหรือผลประโยชน์จากโครงการช่วยเหลือของรัฐ พ.ศ. 2565 (ต่อ)

สวัสดิการ หรือผลประโยชน์	ครัวเรือนยากจน				ครัวเรือนไม่ยากจน				ครัวเรือน ทั้งสิ้น	ครัวเรือนยากจนแฝง	
	ครัวเรือนยากจนแฝง			รวม	ครัวเรือนยากจนแฝง		ครัวเรือน ไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)	รวม		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
	ทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)		ด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)					
อาหารกลางวัน/ นมฟรีสำหรับ นักเรียน	21.0	14.2	22.5	17.8	11.1	20.0	10.4	10.7	11.2	11.7	20.6
ทุนการศึกษาจากรัฐ	1.2	0.6	1.4	0.9	0.4	1.0	0.3	0.3	0.3	0.4	1.1
บัตรสวัสดิการ แห่งรัฐ	38.5	37.3	36.1	37.7	31.1	36.7	19.7	21.7	22.8	32.4	36.5
เงินอุดหนุนเลี้ยงดู เด็กแรกเกิด	5.1	3.7	5.9	4.5	3.2	5.4	2.8	2.9	3.0	3.3	5.5

3.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝง

ในส่วนที่ผ่านมา ได้ทำการศึกษาถึงลักษณะทั่วไปของครัวเรือนยากจนแฝง โดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับในส่วนนี้ จะทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝง 2 กลุ่มที่สนใจ คือ 1. ครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) และ 2. ครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) โดยปัจจัยหรือตัวแปรที่นำมาทำการศึกษา จะนำตัวชี้วัดและหลักเกณฑ์ความขัดสนของแต่ละตัวชี้วัด ของดัชนีวัดความยากจนหลายมิติระดับโลก (Global Multidimensional Poverty Index) ซึ่งพัฒนาโดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ร่วมกับโครงการพัฒนาศักยภาพมนุษย์และแก้ไขความยากจนแห่งมหาวิทยาลัยอ็อกซ์ฟอร์ด (OPHI) มาใช้เป็นกรอบสำหรับการพัฒนา โดยจะดำเนินการปรับให้สอดคล้องกับบริบทประเทศไทย และรายการข้อมูลของโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2565

“

รายละเอียดเพิ่มเติมในการปรับตัวแปรสำหรับบริบทประเทศไทยสามารถศึกษาได้ในภาคผนวก 3 ดัชนีวัดความยากจนหลายมิติระดับโลก (Global Multidimensional Poverty Index)

”

ทั้งนี้ เมื่อทำการปรับบริบทและพัฒนาตัวแปรดังกล่าวแล้ว ได้รายการตัวแปรของโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2565 ที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 10 รายการ ซึ่งสามารถจัดหมวดหมู่ ออกเป็น 3 หมวดได้ดังนี้ 1. การศึกษา 2. ความเป็นอยู่ 3. การครอบครองสินทรัพย์ รายละเอียดตามตารางที่ 3.9

ตาราง 3.9 สรุปตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ที่	ตัวแปร	ความหมาย/การจำแนก
การศึกษา		
1	ระดับการศึกษาสูงสุด	1 = ครีวเรียนมีสมาชิกอายุ 17 – 59 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่จบการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา หรือต่ำกว่า 0 = ครีวเรียนไม่มีสมาชิกอายุ 17 – 59 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่จบการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษาหรือ ต่ำกว่า
2	การเข้าเรียน	1 = ครีวเรียนมีเด็กในวัยเรียน (6 - 15 ปี) อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน 0 = ครีวเรียนไม่มีเด็กในวัยเรียน (6 - 15 ปี) อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน
ความเป็นอยู่		
3	น้ำดื่ม	1 = ครีวเรียนดื่มน้ำจากบ่อน้ำบาดาล หรือแม่น้ำ/ ลำธาร/คลอง/ น้ำตก/ภูเขา หรือน้ำฝน หรือ แหล่งอื่น ๆ 0 = ครีวเรียนไม่ได้ดื่มน้ำจาก บ่อน้ำบาดาล หรือ แม่น้ำ/ลำธาร/ คลอง/น้ำตก/ภูเขา หรือ น้ำฝน หรือ แหล่งอื่น ๆ
4	การสุขาภิบาล	1 = ครีวเรียนไม่มีส้วม หรือมีส้วมหลุม/ส้วมถัง หรือ ถ่ายลงแม่น้ำ 0 = ครีวเรียนมีส้วมแบบนั่งห้อยเก้าอี้ หรือ ส้วมแบบ นั่งยอง
5	การกำจัดขยะ	1 = ครีวเรียนกำจัดขยะโดยการเผา หรือการฝังกลบ หรือการทิ้งลงแม่น้ำ ลำคลอง หรือการทิ้งตาม ที่ว่าง ที่สาธารณะ หรือ อื่น ๆ 0 = ครีวเรียนกำจัดขยะโดยเก็บรวบรวมให้พนักงาน นำไปทิ้ง หรือนำไปเลี้ยงสัตว์/ทำปุ๋ย

ตาราง 3.9 สรุปตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา (ต่อ)

ที่	ตัวแปร	ความหมาย/การจำแนก
ความเป็นอยู่ (ต่อ)		
6	การใช้อินเทอร์เน็ต	1 = ครัวเรือนที่ไม่ใช้อินเทอร์เน็ต 0 = ครัวเรือนที่ใช้อินเทอร์เน็ต
การครอบครองสินทรัพย์		
7	รถยนต์ฯ	1 = ครัวเรือนไม่มีรถยนต์/บรรทุกเล็ก/ปิคอัพ/รถตู้ 0 = ครัวเรือนมีรถยนต์/บรรทุกเล็ก/ปิคอัพ/รถตู้
8	เครื่องปรับอากาศ	1 = ครัวเรือนไม่มีเครื่องปรับอากาศ 0 = ครัวเรือนมีเครื่องปรับอากาศ
9	ตู้เย็น	1 = ครัวเรือนไม่มีตู้เย็น 0 = ครัวเรือนมีตู้เย็น
10	โทรทัศน์มือถือ	1 = ครัวเรือนไม่มีโทรทัศน์มือถือ 0 = ครัวเรือนมีโทรทัศน์มือถือ

ในส่วนต่อไป จะทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) และปัจจัยที่มีผลต่อการตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) โดยใช้การถดถอยโลจิสติกส์ทวิภาค (Binary Logistic Regression)

“

ทั้งนี้ สำหรับรายละเอียดขั้นตอนการวิเคราะห์และการแปลผลการวิเคราะห์สามารถดูได้ที่ภาคผนวก 4 ขั้นตอนและการแปลผลการวิเคราะห์

”

3.2.1 ครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)

ในส่วนนี้ จะทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) โดยใช้ข้อมูลครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) และครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) รวมกันจำนวน 47,657 ครัวเรือนตัวอย่าง มาวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์ทวิภาค (Binary Logistic Regression)

เมื่อได้ทำการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทั้ง 10 ตัว ซึ่งพบว่า ไม่มีตัวแปรอิสระใดสัมพันธ์กันสูง (ภาคผนวก 4 ขั้นตอนและการแปลผลการวิเคราะห์ ตารางที่ ผ.4.1) จึงได้ทำการทดสอบแบบจำลอง ผลที่ได้มีรายละเอียดตามตารางที่ 3.10 ดังนี้

- 1 เมื่อพิจารณาค่า Percentage correctly classified พบว่า แบบจำลอง โลจิสติกส์ที่ได้สามารถจำแนกกลุ่มได้ถูกต้อง ร้อยละ 86.8
- 2 เมื่อพิจารณาค่า Likelihood Ratio พบว่า ตัวแปรอิสระที่นำมาศึกษา อย่างน้อย 1 ตัว มีความสัมพันธ์ต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 99%
- 3 เมื่อพิจารณาค่า -2 Log likelihood พบว่า ตัวแบบที่มีตัวแปรอิสระ มีค่าน้อยกว่าตัวแบบที่มีเฉพาะค่าคงที่ ดังนั้น ตัวแบบที่มีตัวแปรอิสระ มีความเหมาะสมที่ดีกว่า
- 4 เมื่อพิจารณาค่า Pseudo R Square พบว่า Nagelkerke R Square เท่ากับ 0.084 ซึ่งหมายความว่า ตัวแปรอิสระที่นำมาศึกษาสามารถอธิบาย ความผันแปรการเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหารได้ (ประเภทที่ 2) ร้อยละ 8.4

5

จากการทดสอบสถิติ Wald พบว่า จากตัวแปรที่ใช้ศึกษาทั้งหมด 10 ตัว มีตัวแปร 8 ตัวที่มีผลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) ที่ระดับความเชื่อมั่น 99% ได้แก่ ระดับการศึกษาสูงสุด การเข้าเรียน น้ำดื่ม การสุขาภิบาล การกำจัดขยะ การใช้อินเทอร์เน็ต เครื่องปรับอากาศ ตู้เย็น ส่วนตัวแปรอีก 2 ตัวที่ไม่มีผลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) ที่ระดับความเชื่อมั่น 99% ได้แก่ รถยนต์ฯ โทรศัพท์มือถือ

ตัวแบบ Binary Logistic Regression สามารถเขียนเป็นสมการ ได้ดังนี้

$$\log \left[\frac{P(\text{ครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)})}{P(\text{ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)})} \right] = -2.869 + 0.560 (\text{ระดับการศึกษาสูงสุด}) \\ + 0.992 (\text{การเข้าเรียน}) + 0.403 (\text{น้ำดื่ม}) \\ + 0.260 (\text{การสุขาภิบาล}) + 0.296 (\text{การกำจัดขยะ}) \\ + 0.197 (\text{การใช้อินเทอร์เน็ต}) \\ + 0.758 (\text{เครื่องปรับอากาศ}) - 0.725 (\text{ตู้เย็น})$$

หรือเขียนสมการ โดยเรียงปัจจัยจากด้านบวกมากที่สุดไปยังด้านลบมากที่สุด ได้ดังนี้

$$\log \left[\frac{P(\text{ครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)})}{P(\text{ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)})} \right] = -2.869 + 0.992 (\text{การเข้าเรียน}) \\ + 0.758 (\text{เครื่องปรับอากาศ}) \\ + 0.560 (\text{ระดับการศึกษาสูงสุด}) + 0.403 (\text{น้ำดื่ม}) \\ + 0.296 (\text{การกำจัดขยะ}) + 0.260 (\text{การสุขาภิบาล}) \\ + 0.197 (\text{การใช้อินเทอร์เน็ต}) - 0.725 (\text{ตู้เย็น})$$

สำหรับการแปลผลการวิเคราะห์ สามารถสรุปได้ดังนี้

1 การศึกษา

- ครัวเรือนที่มีสมาชิกอายุ 17 – 59 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่จบการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) สูงกว่า 1.8 เท่า เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่ไม่มีสมาชิกอายุ 17 – 59 ปี ที่จบการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า

- ครัวเรือนที่มีเด็กในวัยเรียน (6 - 15 ปี) อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) สูงกว่า 2.7 เท่า เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่ไม่มีเด็กในวัยเรียน (6 - 15 ปี) ที่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน

2 ความเป็นอยู่

- ครัวเรือนที่ดื่มน้ำจาก บ่อน้ำบาดาล หรือแม่น้ำ/ลำธาร/คลอง/น้ำตก/ภูเขา หรือน้ำฝน หรือแหล่งอื่น ๆ มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) สูงกว่า 1.5 เท่า เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่ไม่ได้ดื่มน้ำจากแหล่งดังกล่าว

- ครัวเรือนที่ไม่มีส้วม หรือมีส้วมหลุม/ส้วมถ้ำ หรือถ่ายลงแม่น้ำ มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) สูงกว่า 1.3 เท่า เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่มีส้วมแบบนั่งห้อยเท้า หรือส้วมแบบนั่งยอง

- ครัวเรือนก่อกำจัดขยะโดย การเผา หรือการฝังกลบ หรือการทิ้งลงแม่น้ำ ลำคลอง หรือการทิ้งตามที่ว่าง ที่สาธารณะ มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) สูงกว่า 1.3 เท่า เมื่อเทียบกับ ครัวเรือนที่ไม่ได้ก่อกำจัดขยะโดย การเผา หรือการฝังกลบ หรือการทิ้งลงแม่น้ำ/ลำคลอง หรือการทิ้งตามที่ว่าง/ที่สาธารณะ

- ครัวเรือนที่ไม่ใช้อินเทอร์เน็ต มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) สูงกว่า 1.2 เท่า เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่ใช้อินเทอร์เน็ต

3 การครอบครองสินทรัพย์

- ครัวเรือนที่ไม่มีเครื่องปรับอากาศ มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) สูงกว่า 2.1 เท่า เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่มีเครื่องปรับอากาศ

● ครัวเรือนที่ไม่มีตู้เย็น มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) ลดลงร้อยละ 51.5 เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่มีตู้เย็น

ตาราง 3.10 ค่าสัมประสิทธิ์โลจิสติกส์ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของค่าสัมประสิทธิ์ และค่า Odds Ratio ของตัวแบบการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์ที่เหมาะสม

ปัจจัย	ค่าสัมประสิทธิ์ โลจิสติกส์	ค่าความคลาด เคลื่อนมาตรฐาน	Odds Ratio
ค่าคงที่	-2.869	0.032	0.057*
การศึกษา			
ระดับการศึกษาสูงสุด	0.560	0.029	1.750*
การเข้าเรียน	0.992	0.282	2.695*
ความเป็นอยู่			
น้ำดื่ม	0.403	0.057	1.496*
การสุขาภิบาล	0.260	0.031	1.296*
การกำจัดขยะ	0.296	0.030	1.344*
การใช้อินเทอร์เน็ต	0.197	0.045	1.218*
การครอบครองสินทรัพย์			
รถยนต์ฯ	0.039	0.031	1.040
เครื่องปรับอากาศ	0.758	0.038	2.134*
ตู้เย็น	-0.725	0.070	0.485*
โทรทัศน์มือถือ	-0.54	0.095	0.948
ค่าสถิติ			
-2 Log Likelihood (ตัวแบบมีเฉพาะค่าคงที่)	36,589.100		
-2 Log Likelihood (ตัวแบบมีตัวแปรอิสระ)	34,412.909		
Likelihood Ratio (LR) Test	2,176.190 *		
Cox & Snell R Square	4.5 %		
Nagelkerke R Square	8.4 %		
Percentage Correctly Classified	86.8 %		

หมายเหตุ: * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

3.2.2 ครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)

ในส่วนนี้ จะทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) โดยใช้ข้อมูลครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) และครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) รวมกันจำนวน 42,874 ครัวเรือนตัวอย่าง มาทำการถดถอยโลจิสติกส์ทวิภาค (Binary Logistic Regression)

เมื่อได้ทำการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทั้ง 10 ตัว ซึ่งพบว่าไม่มีตัวแปรอิสระใดสัมพันธ์กันสูง (ภาคผนวก 4 ขั้นตอนและการแปลผลการวิเคราะห์ตารางที่ ผ.4.2) จึงได้ทำการทดสอบแบบจำลอง ผลที่ได้มีรายละเอียดตามตารางที่ 3.11 ดังนี้

- 1 เมื่อพิจารณาค่า Percentage correctly classified พบว่า แบบจำลองโลจิสติกส์ที่สามารถจำแนกกลุ่มได้ถูกต้อง ร้อยละ 96.8
- 2 เมื่อพิจารณาค่า Likelihood Ratio พบว่า ตัวแปรอิสระที่นำมาศึกษาอย่างน้อย 1 ตัว มีความสัมพันธ์ต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 99%
- 3 เมื่อพิจารณาค่า -2 Log likelihood พบว่า ตัวแบบที่มีตัวแปรอิสระมีค่าน้อยกว่าตัวแบบที่มีเฉพาะค่าคงที่ ดังนั้น ตัวแบบที่มีตัวแปรอิสระมีความเหมาะสมที่ดีกว่า
- 4 เมื่อพิจารณาค่า Pseudo R Square พบว่า Nagelkerke R Square เท่ากับ 0.279 ซึ่งหมายความว่า ตัวแปรอิสระที่นำมาศึกษาสามารถอธิบายความผันแปรการเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) ร้อยละ 26.8

5

จากการทดสอบสถิติ Wald พบว่า จากตัวแปรที่ใช้ศึกษาทั้งหมด 10 ตัว มีตัวแปร 9 ตัวที่มีผลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) ที่ระดับความเชื่อมั่น 99% ได้แก่ ระดับการศึกษาสูงสุด น้ำดื่ม การสุขาภิบาล การกำจัดขยะ การใช้อินเทอร์เน็ต รถยนต์ฯ เครื่องปรับอากาศ ตู้เย็น โทรศัพท์มือถือ ส่วนตัวแปรที่ไม่มีผลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) ที่ระดับความเชื่อมั่น 99% คือ การเช่าเรียน

ตัวแบบ Binary Logistic Regression สามารถเขียนเป็นสมการ ได้ดังนี้

$$\log \left[\frac{P(\text{ครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)})}{P(\text{ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)})} \right] = -8.045 + 0.298 (\text{ระดับการศึกษาสูงสุด}) \\ + 0.751 (\text{น้ำดื่ม}) + 0.779 (\text{การสุขาภิบาล}) \\ + 0.485 (\text{การกำจัดขยะ}) \\ + 0.754 (\text{การใช้อินเทอร์เน็ต}) \\ + 2.395 (\text{รถยนต์ฯ}) \\ + 1.829 (\text{เครื่องปรับอากาศ}) + 0.783 (\text{ตู้เย็น}) \\ + 0.805 (\text{โทรศัพท์มือถือ})$$

หรือเขียนสมการ โดยเรียงปัจจัยจากด้านบวกมากที่สุดไปยังด้านลบมากที่สุด ได้ดังนี้

$$\log \left[\frac{P(\text{ครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)})}{P(\text{ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)})} \right] = -8.045 + 2.395 (\text{รถยนต์ฯ}) \\ + 1.829 (\text{เครื่องปรับอากาศ}) \\ + 0.805 (\text{โทรศัพท์มือถือ}) + 0.783 (\text{ตู้เย็น}) \\ + 0.779 (\text{การสุขาภิบาล}) \\ + 0.754 (\text{การใช้อินเทอร์เน็ต}) + 0.751 (\text{น้ำดื่ม}) \\ + 0.485 (\text{การกำจัดขยะ}) \\ + 0.298 (\text{ระดับการศึกษาสูงสุด})$$

สำหรับการแปลผลการวิเคราะห์ สามารถสรุปได้ดังนี้

1 การศึกษา

ครัวเรือนที่มีสมาชิกอายุ 17 – 59 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่จบการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) สูงกว่า 1.4 เท่า เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่ไม่มีสมาชิกอายุ 17 – 59 ปี ที่จบการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า

2 ความเป็นอยู่

- ครัวเรือนที่ดื่มน้ำจาก บ่อน้ำบาดาล หรือแม่น้ำ/ลำธาร/คลอง/น้ำตก/ภูเขา หรือน้ำฝน หรือแหล่งอื่น ๆ มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) สูงกว่า 2.1 เท่า เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่ไม่ได้ดื่มน้ำจากแหล่งดังกล่าว
- ครัวเรือนที่ไม่มีส้วม หรือมีส้วมหลุม/ส้วมถ้ำ หรือถ่ายลงแม่น้ำ มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) สูงกว่า 2.2 เท่า เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่มีส้วมแบบนั่งห้อยเท้า หรือส้วมแบบนั่งยอง
- ครัวเรือนกำจัดขยะโดย การเผา หรือการฝังกลบ หรือการทิ้งลงแม่น้ำ ลำคลอง หรือการทิ้งตามที่ว่าง ที่สาธารณะ มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) สูงกว่า 1.6 เท่า เมื่อเทียบกับ ครัวเรือนที่ไม่ได้กำจัดขยะโดยการเผา หรือการฝังกลบ หรือการทิ้งลงแม่น้ำ/ลำคลอง หรือการทิ้งตามที่ว่าง/ที่สาธารณะ
- ครัวเรือนที่ไม่ใช้อินเทอร์เน็ต มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) สูงกว่า 2.1 เท่า เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่ใช้อินเทอร์เน็ต

3 การครอบครองสินทรัพย์

- ครัวเรือนที่ไม่มีรถยนต์ฯ มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) สูงกว่า 11.0 เท่า เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่มีรถยนต์ฯ
- ครัวเรือนที่ไม่มีเครื่องปรับอากาศ มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) สูงกว่า 6.2 เท่า เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่มีเครื่องปรับอากาศ
- ครัวเรือนที่ไม่มีตู้เย็น มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) สูงกว่า 2.2 เท่า เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่มีตู้เย็น
- ครัวเรือนที่ไม่มีโทรศัพท์มือถือ มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) สูงกว่า 2.2 เท่า เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่มีโทรศัพท์มือถือ

ตาราง 3.11 ค่าสัมประสิทธิ์โลจิสติกส์ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของค่าสัมประสิทธิ์ และค่า Odds Ratio ของตัวแบบการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์ที่เหมาะสม

ปัจจัย	ค่าสัมประสิทธิ์ โลจิสติกส์	ค่าความคลาด เคลื่อนมาตรฐาน	Odds Ratio
ค่าคงที่	-8.045	0.217	0.001*
การศึกษา			
ระดับการศึกษาสูงสุด	0.298	0.061	1.347*
การเข้าเรียน	0.884	0.566	2.421
ความเป็นอยู่			
น้ำดื่ม	0.751	0.089	2.119*
การสุขาภิบาล	0.779	0.065	2.179*
การกำจัดขยะ	0.485	0.061	1.624*
การใช้อินเทอร์เน็ต	0.754	0.072	2.126*

หมายเหตุ: * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

ตาราง 3.11 ค่าสัมประสิทธิ์โลจิสติกส์ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของค่าสัมประสิทธิ์ และค่า Odds Ratio ของตัวแบบการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์ที่เหมาะสม (ต่อ)

ปัจจัย	ค่าสัมประสิทธิ์ โลจิสติกส์	ค่าความคลาด เคลื่อนมาตรฐาน	Odds Ratio
การครอบครองสินทรัพย์			
รถยนต์	2.395	0.153	10.966*
เครื่องปรับอากาศ	1.829	0.182	6.229*
ตู้เย็น	0.783	0.074	2.189*
โทรศัพท์มือถือ	0.805	0.098	2.236*
-2 log Likelihood (ตัวแบบมีเฉพาะค่าคงที่)	12,039.079		
-2 log Likelihood (ตัวแบบมีตัวแปรอิสระ)	9,137.639		
Likelihood Ratio (LR) Test	2,901.710 *		
Cox & Snell R Square	6.97 %		
Nagelkerke R Square	26.8 %		
Percentage Correctly Classified	96.8 %		

หมายเหตุ: * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

ในส่วนตัวไปนี้ จะทำการเปรียบเทียบปัจจัยระหว่าง 2 แบบจำลองดังกล่าว ซึ่งพบว่า มีเพียงปัจจัยเดียว ที่ให้ผลในทางตรงข้ามกัน (ตารางที่ 3.12) คือ การไม่มีตู้เย็น โดยครัวเรือนที่ไม่มีตู้เย็นจะมีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานเบื้องต้นของครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) ที่มีความจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินไปกับค่าอาหารก่อน จึงมีโอกาสน้อยลงที่จะใช้จ่ายเงินเพื่อเป็นเจ้าของสินทรัพย์

ในทางกลับกัน ครัวเรือนที่ไม่มีตู้เย็น จะมีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) ลดลง นั่นคือ การเป็นเจ้าของตู้เย็น ทำให้มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานเบื้องต้นของครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) ที่มีความจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินกับสิ่งที่ไม่ใช่อาหารก่อน แล้วจึงนำเงินที่เหลือจากค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่อาหารซึ่งมีปริมาณน้อยไปใช้จ่ายกับอาหาร ประกอบกับตู้เย็นสามารถช่วยในเรื่องของการถนอมอาหาร ไม่ว่าจะเป็นอาหารสด อาหารแช่แข็ง วัตถุดิบสำหรับประกอบอาหาร ซึ่งอาจทำให้ค่าใช้จ่ายด้านอาหารของครัวเรือนลดลง เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่ไม่มีตู้เย็น

ตาราง 3.12 ตารางเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร และปัจจัยที่มีผลต่อการตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร

ปัจจัย	ครัวเรือน ยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ครัวเรือน ยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
การศึกษา		
ระดับการศึกษาสูงสุด	 (1.750)	 (1.347)
การเช่าเรียน	 (2.695)	

หมายเหตุ: หมายถึง มีค่าสัมประสิทธิ์โลจิสติกส์มากกว่า 0

(...) หมายถึง กรณี จำนวนเท่าของโอกาสที่เพิ่มขึ้น

กรณี ร้อยละของโอกาสที่ลดลง

ตาราง 3.12 ตารางเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร และปัจจัยที่มีผลต่อการตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ต่อ)

ปัจจัย	ครัวเรือน ยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	ครัวเรือน ยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)
ความเป็นอยู่		
น้ำดื่ม	 (1.496)	 (2.119)
การสุขาภิบาล	 (1.296)	 (2.179)
การกำจัดขยะ	 (1.344)	 (1.624)
การใช้อินเทอร์เน็ต	 (1.218)	 (2.126)
การครอบครองสินทรัพย์		
รถยนต์ฯ		 (10.966)
เครื่องปรับอากาศ	 (2.134)	 (6.229)
ตู้เย็น	 (51.5)	 (2.189)
โทรศัพท์มือถือ		 (2.236)

หมายเหตุ: หมายถึง มีค่าสัมประสิทธิ์โลจิสติกส์มากกว่า 0

 หมายถึง มีค่าสัมประสิทธิ์โลจิสติกส์น้อยกว่า 0

(...) หมายถึง กรณี จำนวนเท่าของโอกาสที่เพิ่มขึ้น

กรณี ร้อยละของโอกาสที่ลดลง

แผนภาพ 3.8 TOP 5 ปัจจัยหรือลักษณะที่เพิ่มโอกาสการตกเป็นครัวเรือน 2 กลุ่มที่ศึกษา พ.ศ. 2565

บทที่ 4

บทที่ 4

การจำลองสถานการณ์ (Scenario)

ปัจจุบันคนไทยได้รับการคุ้มครองสิทธิการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐาน ภายใต้ระบบหลักประกันสุขภาพของรัฐ 3 ระบบหลัก ซึ่งแต่ละระบบสวัสดิการมีขอบเขตของสิทธิประโยชน์ที่แตกต่างกัน คือ

- 1 สิทธิสวัสดิการการรักษาพยาบาลของข้าราชการ ที่ให้ความคุ้มครองบริการรักษาพยาบาลให้กับข้าราชการและบุคคลในครอบครัว เมื่อเจ็บป่วยสามารถเข้ารับบริการรักษาพยาบาลได้ที่โรงพยาบาลของรัฐ
- 2 สิทธิประกันสังคม คุ้มครองบริการรักษาพยาบาลให้กับผู้ประกันตนตามสิทธิสามารถเข้ารับบริการรักษาพยาบาลได้ที่โรงพยาบาล ที่เลือกลงทะเบียน
- 3 สิทธิหลักประกันสุขภาพ คุ้มครองบุคคลที่เป็นคนไทยมีเลขประจำตัวประชาชน 13 หลัก ที่ไม่ได้รับสิทธิสวัสดิการข้าราชการ หรือสิทธิประกันสังคม หรือสิทธิสวัสดิการรัฐวิสาหกิจหรือสิทธิอื่น ๆ จากรัฐ ให้ได้รับบริการ

อย่างไรก็ตามแม้ว่ารัฐจะมีสวัสดิการเพื่อคุ้มครองทางการเงินจากภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการเข้ารับบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน แต่พบว่า ครัวเรือนยังมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเวชภัณฑ์และค่าตรวจรักษาพยาบาลเฉลี่ย 327 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน ซึ่งอาจเป็นค่ารักษาพยาบาลที่นอกเหนือจากการคุ้มครองขั้นพื้นฐานของรัฐ หรือค่าใช้จ่ายจากการซื้อยาหรือเวชภัณฑ์ต่าง ๆ มารักษาเอง เนื่องจากมีอุปสรรคในการเข้ารับบริการในระบบหลักประกันสุขภาพ เช่น ต้องเดินทางไปรับการรักษาที่หน่วยบริการที่ตั้งอยู่ไกลจากที่พัก ขาดทุนทรัพย์ หรือไม่มีเวลา เนื่องจากการเข้ารับบริการต้องลางานและทำให้ขาดรายได้

การวิเคราะห์ในส่วนนี้ จึงสนใจที่จะศึกษาผลกระทบของการจำลองสถานการณ์ (Scenario) เกี่ยวกับ**สวัสดิการด้านสาธารณสุข** โดยมีวัตถุประสงค์ที่เน้นไปยังการจัดความยากจนแฝงด้านอาหาร เนื่องจากอาหารเป็นความต้องการทางด้านชีววิทยาขั้นพื้นฐานที่สุดในการดำรงชีวิตของมนุษย์ มีผลโดยตรงต่อการทำงานของร่างกาย โดยเฉพาะวัยเด็ก หากได้รับอาหารไม่เพียงพอ จะมีปัญหาในเรื่องของพัฒนาการทางด้านร่างกายได้ โดยจะศึกษาการเปลี่ยนแปลงประเภทครัวเรือนของครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) และครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) เท่านั้น เนื่องจากครัวเรือนทั้งสองประเภทดังกล่าว เป็นครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร ทั้งนี้ ผลที่ได้จากการจำลองสถานการณ์ จะทำให้เห็นประสิทธิภาพของสวัสดิการของรัฐดังกล่าว และเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนหรือจัดทำนโยบายจัดความยากจนแฝงด้านอาหารในอนาคตได้

สำหรับการจำลองสถานการณ์นั้นจะใช้ **ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาล** เป็น ตัวแปรในการสร้างสถานการณ์จำลอง โดยมีข้อสมมติว่าหากครัวเรือนได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาลเพิ่มเติม จะส่งผลกระทบทางด้านอาหารต่อครัวเรือนอย่างไร โดยการนำค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาลที่ได้รับการสนับสนุน ไปเป็นค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ผ่านการจำลองสถานการณ์ 2 แบบต่อไปนี้

H50

สถานการณ์ที่ 1: เมื่อภาครัฐช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาลครึ่งหนึ่ง แล้วนำเงินส่วนนี้ ไปเป็นค่าใช้จ่ายด้านอาหารทั้งหมด

H100

สถานการณ์ที่ 2: เมื่อภาครัฐช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาลทั้งหมด แล้วนำเงินส่วนนี้ ไปเป็นค่าใช้จ่ายด้านอาหารทั้งหมด

ทั้งนี้ เมื่อนำค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาล ไปเป็นค่าใช้จ่ายด้านอาหารตามการจำลองสถานการณ์ข้างต้นแล้ว ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) อาจยังคงสถานะเดิมคือเป็นครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) หรืออาจขยับไปเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) ได้ ส่วนครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) อาจยังคงสถานะเดิมคือ เป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) หรืออาจขยับไปเป็นครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) ได้

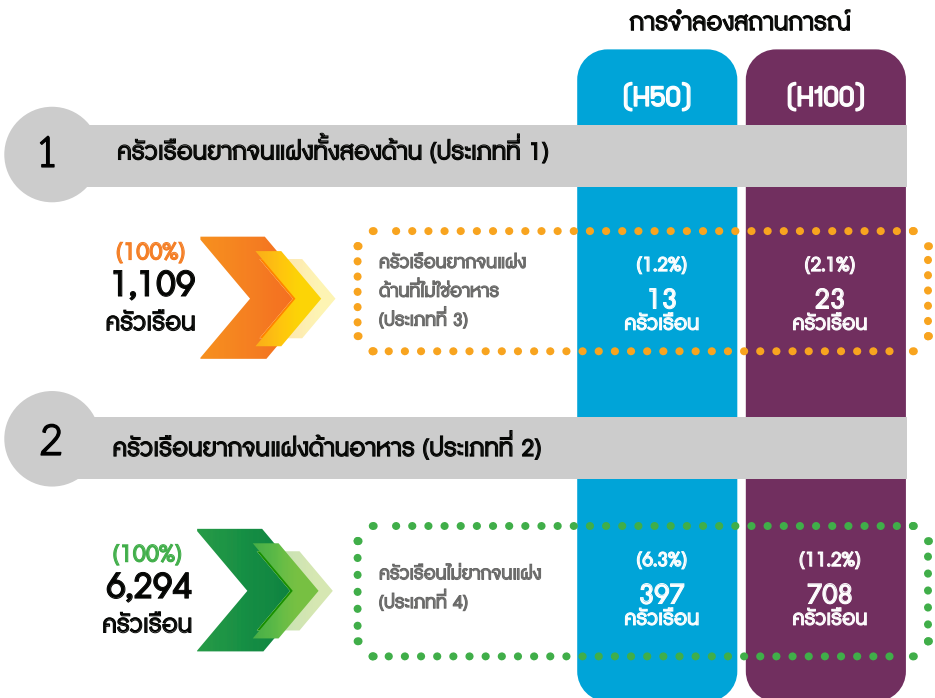
ตาราง 4.1 ค่าใช้จ่ายด้านอาหารเฉลี่ย ตามการจำลองสถานการณ์ H50 และ H100 พ.ศ. 2565

ครัวเรือนทั้งสิ้น (จำแนกตามประเภทครัวเรือน)	ค่าใช้จ่ายด้านอาหารเฉลี่ย (บาท/เดือน/ครัวเรือน)		
	สถานการณ์เดิม	การจำลองสถานการณ์	
		สถานการณ์ H50	สถานการณ์ H100
ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	4,056	4,082 (+26)	4,107 (+51)
ครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	4,669	4,767 (+98)	4,864 (+195)

จากตารางที่ 4.1 เมื่อทำการจำลองสถานการณ์หากครัวเรือนได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาล ตามสถานการณ์ H50 และ H100 พบว่า ค่าใช้จ่ายด้านอาหารเฉลี่ยของครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) เพิ่มขึ้นประมาณ 26 บาท สำหรับสถานการณ์ H50 (ภาครัฐช่วยสนับสนุนครึ่งหนึ่ง) และเพิ่มขึ้นประมาณ 51 บาท สำหรับสถานการณ์ H100 (ภาครัฐช่วยสนับสนุนทั้งหมด) ส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารเฉลี่ยของครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) เพิ่มขึ้นมากกว่าครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) เกือบ 4 เท่า กล่าวคือ ประมาณ 98 บาท สำหรับสถานการณ์ H50 และเพิ่มขึ้นประมาณ 195 บาท สำหรับสถานการณ์ H100

ผลจากการจำลองสถานการณ์ (ภาพที่ 4.1) ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) เดิม ได้ขยับไปเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) ร้อยละ 1.2 ในการจำลองสถานการณ์ H50 และร้อยละ 2.1 ในการจำลองสถานการณ์ H100 ส่วนครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) เดิม จะหลุดพ้นจากความยากจนแฝงไปเป็นครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) ร้อยละ 6.3 ในการจำลองสถานการณ์ H50 และร้อยละ 11.2 ในการจำลองสถานการณ์ H100

แผนภาพ 4.1 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ตามการจำลองสถานการณ์ H50 และ H100 พ.ศ. 2565

ตาราง 4.2 จำนวนและร้อยละของครัวเรือน 4 ประเภท ตามการจำลองสถานการณ์ H50 และ H100 พ.ศ. 2565

ประเภทครัวเรือน	สถานการณ์เดิม	การจำลองสถานการณ์	
		สถานการณ์ H50	สถานการณ์ H100
ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)	1,109 (2.2)	1,096 (2.2)	1,086 (2.1)
ครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)	6,294 (12.5)	5,897 (11.7)	5,586 (11.1)
ครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่ อาหาร (ประเภทที่ 3)	1,511 (3.0)	1,524 (3.0)	1,534 (3.1)
ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)	41,363 (82.3)	41,760 (83.1)	42,071 (83.7)

ภาพรวมของการเปลี่ยนประเภทครัวเรือน ภายหลังจากการจำลองสถานการณ์ (ตารางที่ 4.1) พบว่า เมื่อภาครัฐสนับสนุนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาลครั้งหนึ่ง (สถานการณ์ H50) จะทำให้มีครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 82.3 เป็นร้อยละ 83.1 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.8 ซึ่งประมาณคร่าว ๆ ได้ 1.9 แสนครัวเรือน* และเมื่อภาครัฐสนับสนุนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาลทั้งหมด (สถานการณ์ H100) จะทำให้มีครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 82.3 เป็นร้อยละ 83.7 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.4 ซึ่งประมาณคร่าว ๆ ได้ 3.3 แสนครัวเรือน* หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 2 เท่า เมื่อเทียบกับสถานการณ์ H50

ในมิติของการขจัดความยากจนแฝงด้านอาหาร ตามวัตถุประสงค์หลักของการจำลองสถานการณ์ พบว่า จากเดิมมีครัวเรือนที่ประสบกับสถานการณ์ความยากจนแฝงด้านอาหาร ซึ่งคือ ครัวเรือนประเภทที่ 1 และ 2 รวมกัน อยู่ที่ร้อยละ 14.7 ของครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้น แต่เมื่อทำการจำลองสถานการณ์ ทำให้มีครัวเรือนครัวเรือนประเภทที่ 1 และ 2 รวมกัน ลดลงเป็นร้อยละ 13.9 และร้อยละ 13.2 ของครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้น สำหรับสถานการณ์ H50 และ H100 ตามลำดับ

บทที่
5

บทที่ 5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิเคราะห์

ครัวเรือนยากจนแฝงในประเทศไทย

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการแบ่งครัวเรือนออกเป็น 4 ประเภท ซึ่งประกอบด้วย ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) ครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) ครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) และครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) พบว่า มีสัดส่วนครัวเรือนแต่ละประเภทอยู่ที่ร้อยละ 2.2 ร้อยละ 12.5 ร้อยละ 3.0 และร้อยละ 82.3 ตามลำดับ โดยครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด และครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) อยู่ในภาคใต้มากที่สุด

เมื่อวิเคราะห์ร่วมกับเกณฑ์เส้นความยากจน (Poverty Line: PL) พบว่ามี “ครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านอาหาร” อยู่ที่ร้อยละ 10.0 และมี “ครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร” อยู่ที่ร้อยละ 2.3 ของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด ซึ่งครัวเรือนทั้งสองกลุ่มนี้ เป็นครัวเรือนที่อาจถูกละเลยมองข้ามและควรได้รับความช่วยเหลือเพิ่มเติมในบางมิติ

มิติด้านดิจิทัล พบว่า ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) และ ครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) เป็นครัวเรือนกลุ่มเปราะบางที่เสี่ยงต่อการตกหล่นจากการช่วยเหลือของรัฐ เนื่องจากมีสัดส่วนโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนต่อสมาชิกในครัวเรือนน้อยที่สุด คือ 0.42 และ 0.47 เครื่องต่อครัวเรือน ตามลำดับ นอกจากนี้ ครัวเรือนทั้งสองประเภทดังกล่าว ยังเป็นกลุ่มที่มีสัดส่วนของสมาชิกที่ไม่มีการใช้งานอินเทอร์เน็ตสูงที่สุด คือ 0.50 และ 0.45 ตามลำดับอีกด้วย

การวิเคราะห์ปัจจัย

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝง 2 กลุ่มที่สนใจ ได้แก่ ครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) และครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) โดยปัจจัยหรือตัวแปรที่มาทำการศึกษากัน 10 ตัวแปร ได้นำตัวชี้วัดและหลักเกณฑ์ความขัดสนของแต่ละตัวชี้วัด ของดัชนีวัดความยากจนหลายมิติระดับโลก (Global Multidimensional Poverty Index) ซึ่งพัฒนาโดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ร่วมกับโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และแก้ไขความยากจนแห่งมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด (OPHI) มาใช้เป็นกรอบสำหรับการพัฒนา โดยจะดำเนินการปรับให้สอดคล้องกับบริบทประเทศไทยและรายการข้อถามของโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2565

สำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) โดยใช้การถดถอยโลจิสติกส์ทวิภาค (Binary Logistic Regression) พบว่า จากตัวแปรที่ใช้ศึกษาทั้งหมด 10 ตัว มีตัวแปร 8 ตัวที่มีผลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) ที่ระดับความเชื่อมั่น 99% ได้แก่ ระดับการศึกษาสูงสุด การเข้าเรียน น้ำดื่ม การสุขาภิบาล การกำจัดขยะ การใช้อินเทอร์เน็ต เครื่องปรับอากาศ ตู้เย็น ส่วนตัวแปรอีก 2 ตัวที่ไม่มีผลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) ที่ระดับความเชื่อมั่น 99% ได้แก่ รถยนต์ฯ โทรศัพท์มือถือ

ส่วนการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) โดยใช้การถดถอยโลจิสติกส์ทวิภาค (Binary Logistic Regression) พบว่า จากตัวแปรที่ใช้ศึกษาทั้งหมด 10 ตัว มีตัวแปร 9 ตัวที่มีผลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) ที่ระดับความเชื่อมั่น 99% ได้แก่ ระดับการศึกษาสูงสุด น้ำดื่ม การสุขาภิบาล การกำจัดขยะ การใช้อินเทอร์เน็ต รถยนต์ฯ เครื่องปรับอากาศ ตู้เย็น โทรศัพท์มือถือ ส่วนตัวแปรที่ไม่มีผลต่อการเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) ที่ระดับความเชื่อมั่น 99% คือ การเข้าเรียน

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบปัจจัยระหว่าง 2 แบบจำลอง พบปัจจัยที่น่าสนใจเนื่องจากให้ผลในทางตรงกันข้าม ได้แก่ การไม่มีตู้เย็น กล่าวคือ ถ้าครัวเรือนไม่มีตู้เย็น จะมีโอกาสที่จะเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) ลดลง แต่จะมีโอกาสที่จะเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) เพิ่มขึ้น

การจำลองสถานการณ์ (Scenario)

การจำลองสถานการณ์ (Scenario) เกี่ยวกับการได้รับสวัสดิการด้านสาธารณสุขเพิ่มเติม โดยเน้นไปที่ผลกระทบทางด้านอาหารต่อครัวเรือน (ผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายด้านอาหารของครัวเรือน) โดยจำลองการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาลไปเป็นค่าใช้จ่ายด้านอาหารของครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) และครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) พบว่า เมื่อครัวเรือนได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาลเพิ่มเติมครั้งหนึ่งหรือร้อยละ 50 จะทำให้มีครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 82.3 เป็นร้อยละ 83.1 ของจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น และหากครัวเรือนได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาลทั้งหมด จะทำให้มีครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4) เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 82.3 เป็นร้อยละ 83.7 ของจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น

5.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (Policy Recommendations)

1 ข้อเสนอแนะที่ 1

แม้ว่าในปี 2565 จะมีครัวเรือนยากจนของประเทศอยู่ที่ประมาณร้อยละ 5.4 แต่เมื่อพิจารณาถึงความยากจนแฝง พบว่า ครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านอาหาร และครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร มีสัดส่วนรวมกันสูงถึงร้อยละ 12.3 ซึ่งเป็นครัวเรือนที่ภาครัฐควรหามาตรการหรือนโยบายที่เหมาะสมในการให้ความช่วยเหลือเพื่อขจัดความยากจนแฝง

2 ข้อเสนอแนะที่ 2

ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1) และครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) เป็นกลุ่มครัวเรือนที่มีสัดส่วนการครอบครองโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนน้อยที่สุด และยังเป็นกลุ่มครัวเรือนที่มีสัดส่วนสมาชิกที่ไม่มีการใช้อินเทอร์เน็ตสูงที่สุด ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการเข้าถึงโครงการช่วยเหลือต่าง ๆ ของรัฐบาลปัจจุบัน ภาครัฐควรให้ความสำคัญในการเพิ่มโอกาสการเข้าถึงสมาร์ทโฟน และอินเทอร์เน็ตที่มีคุณภาพโดยไม่มีค่าใช้จ่าย โดยเฉพาะกับกลุ่มครัวเรือนยากจนแฝงดังกล่าว

3 ข้อเสนอแนะที่ 3

แม้ว่าปัจจุบันภาครัฐจะมีสวัสดิการคุ้มครองสิทธิการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐาน แต่พบว่า ครัวเรือนยังมีภาระค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าเวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาลอยู่ ซึ่งจากข้อมูลการจำลองสถานการณ์ พบว่า การลดภาระค่าใช้จ่ายดังกล่าวจะสามารถช่วยให้ครัวเรือนบางส่วนหลุดพ้นจากความยากจนแฝงได้ ภาครัฐควรจัดให้มีสวัสดิการและมาตรฐานช่วยเหลือด้านสาธารณสุขให้กับกลุ่มเปราะบางอย่างเหมาะสมและแตกต่างตามลักษณะของแต่ละกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหารที่อาจต้องอดมื้อกินมื้อ เพื่อนำเงินไปจ่ายด้านสุขภาพ

တာဝန်

ภาคผนวก 1

นิยามที่ใช้ในการศึกษา

นิยามที่ใช้ในการศึกษา

นิยามจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2565 และนิยามที่ใช้ในการวิเคราะห์ในรายงานฉบับนี้ มีดังนี้

1 ครัวเรือนส่วนบุคคล

หมายถึง ครัวเรือนของบุคคลทั่วไปซึ่งประกอบด้วยบุคคลคนเดียว หรือหลายคน อาศัยอยู่ในบ้านหรือที่อยู่อาศัยเดียวกัน หรือในบริเวณเดียวกัน จัดหาหรือใช้สิ่งอุปโภคบริโภคอันจำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน โดยบุคคลเหล่านั้นอาจเป็นญาติ หรือไม่เป็นญาติกันก็ได้ เช่น ครัวเรือนที่อาศัยอยู่คนเดียว หรือครัวเรือน ที่มีพ่อแม่ ลูก อาศัยอยู่รวมกัน หรืออาจมีญาติ คนรับใช้ คนงานหรือเพื่อน ๆ มาอยู่ด้วย เป็นต้น

หมายเหตุ 1) ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหอพักทั่วไป อพาร์ทเมนต์ แฟลต คอนโดมิเนียม แมนชั่น ห้องชุดอื่น ๆ ให้นับแต่ละห้อง เป็นครัวเรือนส่วนบุคคล 1 ครัวเรือน
2) ครัวเรือนที่มีบ้านพัก ห้องพักส่วนตัวในสถาบัน โรงงาน เช่น บ้านพัก/ห้องพักแพทย์หรือพยาบาลในโรงพยาบาล บ้านพักอาจารย์ใหญ่ในโรงเรียน บ้านพักภารโรงในโรงเรียน บ้านพักผู้จัดการในโรงงาน บ้านพักมัคทายกในวัด บ้านพักนายทหารในกรมกองในลับ แต่ละหลัง/ห้องเป็นครัวเรือนส่วนบุคคล 1 ครัวเรือน

2 สมาชิกของครัวเรือน

หมายถึง บุคคลซึ่งอาศัยอยู่เป็นประจำในครัวเรือนส่วนบุคคล รวมทั้งคนที่เคยอยู่ในครัวเรือน แต่ได้จากไปทีอื่นชั่วคราว โดยไม่มีวัตถุประสงค์จะไปอยู่ประจำที่อื่นและมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

1) จากไปทีอื่นชั่วคราวไม่ถึง 3 เดือน เช่น ไปเยี่ยมญาติ ผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล ผู้ที่ไปบวช หรือผู้ไปทำงานเรียนหนังสือ เป็นต้น (ไม่รวม ผู้ที่จากไปเพื่อเรียนหนังสือหรือประกอบอาชีพซึ่งมีที่อยู่ประจำที่อื่น ผู้ต้องโทษ ผู้ถูกเกณฑ์ทหาร และคนไข้ในโรงพยาบาลโรคจิต ซึ่งต้องอยู่เกิน 3 เดือน)

2) จากไป 3 เดือนขึ้นไป แต่ไม่มีที่อยู่อาศัยประจำที่อื่น เช่น ไปทำงานในเรือ 4 เดือน เซลล์แมน ไปฝึกภาคซ้อมรบ เป็นต้น

3) จากไปเพื่อศึกษา อบรม ดูงานต่างประเทศไม่ถึง 6 เดือนรวมผู้ที่มาพักอาศัยอยู่ชั่วคราวเกินกว่า 3 เดือน

3 หัวหน้าครัวเรือน

หมายถึง บุคคลซึ่งสมาชิกในครัวเรือนให้การยอมรับนับถืออาจจะเป็นผู้รับผิดชอบทางการเงินและสวัสดิการของครัวเรือนหรือไม่ก็ได้ หัวหน้าครัวเรือนไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของบ้าน หรือบิดามารดาของคนในครัวเรือน อาจจะเป็นสมาชิกคนใดคนหนึ่งก็ได้

กรณีที่ครัวเรือนประกอบด้วยบุคคลที่ไม่มีความสัมพันธ์ฉันท์ญาติมาอยู่ด้วยกัน หัวหน้าครัวเรือนอาจจะเป็นผู้หนึ่งผู้ใดที่ได้รับการยกย่องจากกลุ่มบุคคลเหล่านั้นให้เป็นหัวหน้าครัวเรือน

4 ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

หมายถึง การใช้จ่ายเกี่ยวกับ “สิ่งของหรือการบริการด้านต่าง ๆ” ที่จำเป็นต่อการครองชีพที่ครัวเรือนต้องซื้อ/จ่ายด้วยเงิน หรือได้มาโดยไม่ได้ซื้อ/จ่าย (ผลิตเอง) ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น รัฐ เป็นสวัสดิการจากการทำงาน หรือเบิกได้จากนายจ้าง) ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน หรือค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น ประกอบด้วยค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคและค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1 ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค (Consumption Expenditure: CE)

ประกอบด้วย ค่าใช้จ่าย 14 หมวด ดังนี้

(1) อาหารและเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) ได้แก่ อาหารสด อาหารแห้ง อาหารสำเร็จรูป (ข้าว แป้ง อาหารที่ทำจากแป้ง เนื้อสัตว์และสัตว์ปีกทุกชนิด ปลาและสัตว์น้ำอื่น ๆ นม เนย เนยแข็งและไข่ น้ำมันและไขมัน ผลไม้และถั่วเปลือกแข็ง ผัก น้ำตาลและขนมหวาน) เครื่องปรุงรสและเครื่องเทศ และเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ ทั้งที่บริโภคในบ้าน และบริโภคนอกบ้าน

(2) เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ได้แก่ เบียร์ ไวน์ สุรา และอื่น ๆ ทั้งที่บริโภคในบ้านและบริโภคนอกบ้าน

(3) ยาสูบ และอื่น ๆ ได้แก่ บุหรี่ ซิการ์ ยาเส้น ยาตั้ง ยานัตถ์ หมาก พลุ ยาฉุน ยาจืด และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ประเภทเดียวกัน

(4) ที่อยู่อาศัย ได้แก่ ค่าเช่าหรือค่าประเมินค่าเช่าบ้านและที่ดิน การติดตั้ง/ซ่อมแซมบ้าน ระบบประปา ระบบไฟฟ้า และเครื่องมือหรืออุปกรณ์สำหรับซ่อมแซมบ้าน

(5) เครื่องแต่งบ้าน เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด ได้แก่ เครื่องเรือนและเฟอร์นิเจอร์ เครื่องใช้ไฟฟ้าในครัวเรือน สิ่งทอสำหรับใช้ในบ้าน เครื่องครัว เครื่องใช้สอยเบ็ดเตล็ด ค่าเชื้อเพลิง/แสงสว่าง/การใช้น้ำ และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการทำความสะอาด

(6) ค่าจ้างบุคคลที่บริการแก่ครัวเรือน ได้แก่ ค่าจ้างคนรับใช้และคนงานทั้งที่เป็นสมาชิกในครัวเรือนและไม่ได้เป็นสมาชิกในครัวเรือน รวมค่าอาหารและสิ่งของที่ซื้อให้

(7) ผ้า เสื้อผ้า และเครื่องแต่งกาย ได้แก่ เสื้อ กระโปรง กางเกง ทุกประเภท ชุดกีฬาทุกประเภท ผ้านุ่ง โสร่ง ผ้าขาวม้า ชุดชั้นใน เครื่องแต่งกายอื่น ๆ รวมถึง ค่าจ้างตัดเย็บ/ซ่อมแซม ค่าเช่าเสื้อผ้า ค่าซัก/ซักแห้ง

(8) รองเท้า ได้แก่ รองเท้าทุกประเภท รองเท้ากีฬา และค่าซ่อม ค่าเช่า และค่าบริการทำความสะอาดรองเท้า

(9) ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล ได้แก่ ของใช้ส่วนบุคคล และค่าบริการส่วนบุคคล (เสริมสวย จัดฟัน นวด ลดความอ้วน ฯลฯ)

(10) เวชภัณฑ์และค่าตรวจรักษาพยาบาล ได้แก่ ค่ายาและเวชภัณฑ์ที่ซื้อมารักษาเอง (ยาแผนปัจจุบัน/แผนโบราณ ยาสมุนไพร ยาคุมกำเนิดและถุงยางอนามัย วิตามินอาหารเสริมต่าง ๆ อุปกรณ์ปฐมพยาบาล) ค่ารักษาพยาบาลที่สถานีนอนมัย/โรงพยาบาลของรัฐ/โรงพยาบาลเอกชน/คลินิกแพทย์ ทั้งกรณีที่เป็นคนไข้นอกและเป็นคนไข้ใน

(11) การเดินทางและการสื่อสาร ประกอบด้วย

- ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทาง ได้แก่ ค่าซื้อยานพาหนะ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยานพาหนะและการบำรุงรักษาอื่น ๆ ค่าใช้จ่ายในการเดินทางตามปกติ ค่าใช้จ่ายในการเดินทางโอกาสพิเศษและท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

- ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการสื่อสาร ได้แก่ ค่าซื้อเครื่องโทรศัพท์
ทุกประเภท ค่าใช้บริการและค่าโทร ค่าสมาชิกและบริการอินเทอร์เน็ต ค่าส่งพัสดุ
ไปรษณียากร ฯลฯ

(12) การศึกษา ได้แก่ ค่าเล่าเรียน/ค่าธรรมเนียม/ค่าบำรุงการศึกษา
ในโรงเรียนหรือสถานศึกษาของรัฐ/เอกชน ค่าหนังสือ เครื่องเขียน อุปกรณ์การเรียน
ค่าเรียนพิเศษ/เรียนวิชาชีพ/เรียนดนตรี และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ

(13) การบันเทิง การอ่าน และกิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ ค่าซื้ออุปกรณ์
การบันเทิงและกีฬา ค่าซื้อเครื่องเล่น สัตว์เลี้ยง ไม้ประดับ ค่าผ่านประตูภาพยนตร์ กีฬา
การแสดง สวนสนุก พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ ค่าเรียนและเล่นกีฬา ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการอ่าน
ยกเว้นหนังสือเรียน และค่าอาหาร/ของถวายพระ/ไหว้เจ้า

(14) การจัดงานพิธีในโอกาสพิเศษ ได้แก่ ค่าจัดงานแต่งงาน งานวันเกิด
งานบวช งานศพและอื่น ๆ

2 ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค ได้แก่

(1) ภาษีเงินได้ ภาษีบำรุงท้องที่ ค่าบริการทางการเงิน ค่าธรรมเนียม/
ค่าปรับทางกฎหมาย/ค่าทนายความ

(2) ค่าสมาชิกกลุ่มอาชีพ เช่น สหภาพแรงงาน กลุ่มเกษตรกรฯ

(3) เงิน/สิ่งของ ที่ส่งให้บุคคลนอกครัวเรือน

(4) เงินบริจาค/ซื้อสิ่งของให้แก่องค์กรและมูลนิธิต่าง ๆ

(5) เงินทำบุญ เงินช่วยงานอื่น ๆ เช่น งานบวช งานแต่ง ของขวัญ ฯลฯ

(6) ค่าเบี้ยประกันภัย/ทรัพย์สิน/ประกันชีวิต (ไม่รวมประเภทสะสมทรัพย์)

เงินฌาปนกิจศพ และเงินสมทบประกันสังคม

(7) เงินซื้อสลากกินแบ่ง/หวย เล่นม้าแข่งและการพนันอื่นๆ

(8) ดอกเบี้ยจ่าย ดอกเบี้ยเช่า

(9) อื่น ๆ เช่น เงินชดเชยค่าเสียหาย เงินตกหาย/ถูกขโมย ค่านายหน้า
ค่าขนย้ายบ้าน ฯลฯ

5 ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร (Food Expenditure: FE)

ประกอบด้วยค่าใช้จ่ายหมวดอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ และหมวดเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์

6 ค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Expenditure: NFE)

ประกอบด้วยค่าใช้จ่ายหมวดที่อยู่อาศัย หมวดเครื่องแต่งบ้าน เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด และการดำเนินการในครัวเรือน หมวดค่าจ้างบุคคลที่ให้บริการแก่ครัวเรือน หมวดผ้า เสื้อผ้า และเครื่องแต่งกาย หมวดรองเท้า หมวดของใช้/บริการส่วนบุคคล หมวดเวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาล หมวดการเดินทางและการสื่อสาร หมวดการศึกษา หมวดการบันเทิง การอ่าน และกิจกรรมทางศาสนา หมวดการจัดงานพิธีในโอกาสพิเศษ และหมวดยาสูบ

7 เส้นความยากจน (Poverty Line: PL)

เป็นเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้แจกแจงคนจนและคนไม่จน โดยเส้นความยากจนนี้คำนวณขึ้นมาเป็นตัวเงินที่สะท้อนต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายของบุคคลในการได้มาซึ่งอาหารและสินค้าอุปโภคที่จำเป็นพื้นฐานขั้นต่ำของการดำรงชีพ

เส้นความยากจน (Poverty Line) ประกอบด้วย **เส้นความยากจนด้านอาหาร (Food Poverty Line: FPL)** และ **เส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Poverty Line: NFPL)** รวมกัน หรือ

มีหน่วยเป็นบาท/คน/เดือน และเมื่อรวมเส้นความยากจนของสมาชิกทุกคนในครัวเรือนใดครัวเรือนหนึ่ง ก็จะได้เส้นความยากจนของครัวเรือนนั้น มีหน่วยเป็นบาท/ครัวเรือน/เดือน

$$PL = FPL + NFPL$$

ทั้งนี้ แนวคิดเส้นความยากจนด้านอาหารกำหนดขึ้นจากความต้องการสารอาหาร แคลอรีและโปรตีนของคนที่แตกต่างกันตามเพศและอายุ รวมทั้งแบบแผนการบริโภค และค่าครองชีพที่แตกต่างกันตามภูมิภาคและพื้นที่ แต่ได้รับความพึงพอใจหรืออรรถประโยชน์ (Utility) เท่ากัน รายละเอียดดูได้จากภาคผนวก 2 การจัดทำเส้นความยากจน (Poverty Line)

8 ครัวเรือนยากจน

หมายถึง ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจนของครัวเรือน ($CE < PL$)

9 ครัวเรือนไม่ยากจน

หมายถึง ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคมากกว่าหรือเท่ากับเส้นความยากจนของครัวเรือน ($CE \geq PL$)

10 ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน (ประเภทที่ 1)

หมายถึง ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร ($FE < FPL$) และมีค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหารต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร ($NFE < NFPL$) หรือเขียนเป็นเงื่อนไขได้ว่า

$$FE < FPL \text{ และ } NFE < NFPL$$

11 ครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)

หมายถึง ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร ($FE < FPL$) แต่มีค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหารมากกว่าหรือเท่ากับเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร ($NFE \geq NFPL$) หรือเขียนเป็นเงื่อนไขได้ว่า

$$FE < FPL \text{ และ } NFE \geq NFPL$$

12 ครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3)

หมายถึง ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหารมากกว่าหรือเท่ากับเส้นความยากจนด้านอาหาร ($FE \geq FPL$) แต่มีค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหารต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร ($NFE < NFPL$) หรือเขียนเป็นเงื่อนไขได้ว่า

$$FE \geq FPL \text{ และ } NFE < NFPL$$

13 ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง (ประเภทที่ 4)

หมายถึง ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหารมากกว่าหรือเท่ากับเส้นความยากจนด้านอาหาร ($FE \geq FPL$) และมีค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหารมากกว่าหรือเท่ากับเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร ($NFE \geq NFPL$) หรือเขียนเป็นเงื่อนไขได้ว่า

$$FE \geq FPL \text{ และ } NFE \geq NFPL$$

14 ครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านอาหาร

หมายถึง ครัวเรือนที่เป็นครัวเรือนไม่ยากจน (ตามคำนิยามข้อ (9)) แต่ตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2) (ตามคำนิยามข้อ (11))

15 ครัวเรือนไม่ยากจนแต่ยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร

หมายถึง ครัวเรือนที่เป็นครัวเรือนไม่ยากจน (ตามคำนิยามข้อ (9)) แต่ตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร (ประเภทที่ 3) (ตามคำนิยามข้อ (12))

ภาคผนวก 2

การจัดทำเส้นความยากจน (Poverty Line)

การจัดทำเส้นความยากจน (Poverty Line)¹

การศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นเรื่องความยากจนในประเทศไทย เริ่มได้รับความสนใจในวงวิชาการตั้งแต่ปี 2517 เป็นต้นมา โดยงานศึกษาที่ได้รับการกล่าวถึงและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป คืองานศึกษาของเอื้อย มีสุข ที่ทำร่วมกับธนาคารโลก โดยเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนาตัวชี้วัดความยากจน และเป็นเครื่องมือในการหาขนาดของความยากจนอย่างเป็นรูปธรรม แม้ว่าในระยะหลังวิธีการศึกษาดังกล่าวจะได้รับคำวิจารณ์ว่ายังมีข้อบกพร่องอยู่หลายจุด แต่การพัฒนาตัวชี้วัดในระยะต่อมาก็ยังคงยึดหลักการและแนวคิดของธนาคารโลกเป็นสำคัญ โดยเฉพาะประเด็นการมีรายได้ที่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารที่จำเป็นต่อการมีชีวิตรอด ต่อมาผู้เสนอแนวคิดในการคำนวณเส้นความยากจนใหม่คือ ศ.ดร.เมธี ครองแก้ว และ Prof. Nanak Kakwani ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้พัฒนาการคำนวณเส้นความยากจนใหม่ด้วยการเพิ่มเติมเทคนิคการคำนวณที่ละเอียดรอบคอบมากขึ้น จึงกระทั่งในปี 2545 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ภายใต้การให้คำปรึกษาของ Prof. Nanak Kakwani จึงได้มีการปรับปรุงแนวคิดในการคำนวณเส้นความยากจนแนวใหม่ โดยเป็นการคำนวณเส้นความยากจนด้านอาหารและเส้นความยากจนในหมวดที่ไม่ใช่อาหารออกจากกันอย่างชัดเจน รวมทั้งให้ความสำคัญกับการประหยัดจากขนาดของภายในครัวเรือน ซึ่งวิธีการคำนวณเส้นความยากจนดังกล่าวจึงถูกนำมาใช้อย่างเป็นทางการจนถึงปัจจุบัน

1. แนวคิดและเทคนิควิธีการจัดทำเส้นความยากจนใหม่

การจัดทำเส้นความยากจนเพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาและจำแนกคนที่จนกับคนที่ไม่จนออกจากกันจะอาศัยแนวคิดพื้นฐานจากทฤษฎีอรรถประโยชน์สูงสุดของผู้บริโภค (Utility Theory) โดยเส้นความยากจนจะสะท้อนมาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำ (minimum standard of living) ของสังคม สมมติให้มาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำ

¹ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2562, หน้า 124 – 132

เท่ากับระดับอรรถประโยชน์ต่ำ คือ u^* คนที่มีอรรถประโยชน์ต่ำกว่า u^* จึงเป็นคนจน และความต้องการแคลอรีของแต่ละบุคคลจะขึ้นอยู่กับอายุและเพศเป็นหลัก ส่งผลให้ ความต้องการอาหารของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน นอกจากนี้ในส่วนของการบริโภค สินค้าในหมวดที่ไม่ใช่อาหารยังขึ้นอยู่กับพื้นที่ (ภาคและเขต) ที่อาศัยอยู่ ทำให้ฟังก์ชัน อรรถประโยชน์ (utility function) แตกต่างกัน

$$u = u \left[\frac{q_f}{r}, \frac{q_n}{n} \right] \dots\dots\dots (1)$$

โดยที่ q_f และ q_n หมายถึง ปริมาณอาหารและสินค้าในหมวดที่ไม่ใช่อาหารที่บริโภค
 r หมายถึง ความต้องการสารอาหาร (แคลอรี) ของแต่ละบุคคล
 n หมายถึง ความต้องการสินค้าในหมวดที่ไม่ใช่อาหาร

สมมติว่า p_f และ p_n คือ ราคาของอาหารและสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร เราสามารถ maximize utility function โดย

$$u = u \left[\frac{q_f}{r}, \frac{q_n}{n} \right] \dots\dots\dots (2)$$

ในขณะที่งบประมาณจำกัด จะได้

$$p_f \bullet q_f + p_n \bullet q_n \leq x \dots\dots\dots (3)$$

เมื่อ x หมายถึงรายจ่ายหรือรายได้รวม ซึ่งผู้บริโภคสามารถใช้จับจ่ายใช้สอยได้

เมื่อ maximization จะได้ food and non-food demand functions

$$q_f = r \bullet g_f(x, rp_f, np_n) \dots\dots\dots (4)$$

และ

$$q_n = n \bullet g_n(x, rp_f, np_n) \dots\dots\dots (5)$$

สมการข้างต้น คือ Marshallian demand functions (Marshall 1930) ถ้าแทนค่า (4) และ (5) ใน (3) จะได้ cost function

$$x = e(u, rp_f, np_n) \dots\dots\dots (6)$$

คือ ต้นทุนต่ำสุดที่บุคคลใช้เพื่อให้ได้รับอรรถประโยชน์ u

แทนสมการ (6) ใน สมการ (4) และ (5) จะได้ Hicksian food and non-food demand equations (Hicks 1957):

$$q_f = r \bullet g_f(u, rp_f, np_n) \dots\dots\dots (7)$$

และ

$$q_n = n \bullet g_n(u, rp_f, np_n) \dots\dots\dots (8)$$

แทนค่า $u = u^*$ ในสมการ (7) และ (8) จะได้เส้นความยากจนด้านอาหารและเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร

$$F = p_f q_f = r \bullet p_f g_f(u^*, rp_f, np_n) \dots\dots\dots (9)$$

และ

$$NF = p_n q_n = n \bullet p_n g_n(u^*, rp_f, np_n) \dots\dots\dots (10)$$

สมการ (9) และ (10) คือ เส้นความยากจนด้านอาหารและเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร ณ จุดที่แต่ละบุคคลได้รับอรรถประโยชน์ที่ระดับ u^* ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีเส้นความยากจนที่แตกต่างกัน ขึ้นกับความต้องการแคลอรีและความต้องการบริโภคสินค้าในหมวดที่ไม่ใช่อาหาร เส้นความยากจนรวม คือ ผลรวมของเส้นความยากจนด้านอาหารและเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร

จากสมการ (9) และ (10) ถ้าเรารู้ u^* เราสามารถหาเส้นความยากจนด้านอาหารและเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารได้ ซึ่งทั้งสองเส้นมีลักษณะ consistent ปัญหาคือเราจะกำหนด u^* ได้อย่างไร

สมมติว่า c คือสูตรแปลงปริมาณอาหาร (q_f) เป็นปริมาณแคลอรี ดังนั้น $c \cdot q_f$ คือแคลอรีที่ได้รับจากตะกร้าอาหาร q_f ซึ่งจะเท่ากับความต้องการแคลอรี (r) จากสมการ (9) จะได้

$$c \cdot g_f(u^*, rp_f, np_n) = 1 \quad \dots\dots\dots (11)$$

กำหนดให้ r, p_f, n, p_n คงที่ ดังนั้น

$$F = p_f q_f = rp_f g_f(u^*) \quad \dots\dots\dots (12)$$

เนื่องจากเส้นความยากจนด้านอาหารสามารถเขียนให้อยู่ในรูปของความต้องการแคลอรีและ calorie cost (ซึ่งก็คือค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหาร 1 แคลอรี) ดังนั้นสมการ (12) สามารถเขียนใหม่ได้ดังนี้

$$c \text{ cost} = p_f g_f(u^*) \quad \dots\dots\dots (13)$$

หมายความว่า calorie cost ขึ้นอยู่กับ 2 ปัจจัย คือ ราคาอาหาร และ อรรถประโยชน์ u^* หมายถึง ต้นทุนอาหารที่แท้จริง (real calorie cost) หลังจากปรับราคาจะเท่ากับ

$$c \text{ cost}^* = g_f(u^*) \quad \dots\dots\dots (14)$$

เนื่องจาก $g_f(u^*)$ เป็น monotonically increasing function ของ u^* มินิยว่าสมการ (14) เป็น monotonically increasing function ของ u^* ซึ่งตรงกับ Lemma 1 (Lemma 1: ถ้าคนสองคนมีต้นทุนอาหารที่แท้จริงเท่ากัน ณ จุดที่ทั้งคู่ได้รับสารอาหารที่เหมาะสม หมายความว่าทั้งคู่ได้รับอรรถประโยชน์เท่ากัน) หมายความว่าเราสามารถกำหนดมาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำ u^* โดยใช้ต้นทุนอาหารที่แท้จริง (real calorie cost) ซึ่งต้นทุนอาหารที่แท้จริงคำนวณได้จากผู้ที่มียรายได้ 20% ล่าง (bottom quintile: quintile1)

1.1. เส้นความยากจนด้านอาหาร

การคำนวณเส้นความยากจนด้านอาหารควรมีการปรับปรุงทุก 10 ปี เพื่อให้สามารถสะท้อนแบบแผนการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคจะมีผลต่อการคำนวณดัชนีราคาสินค้ารายพื้นที่ (spatial price indices: SPI) และต้นทุนสารอาหาร โดยในส่วนของ การกำหนดความต้องการสารอาหารขั้นต่ำของคนไทยนั้น กองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขได้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อร่วมกันกำหนดความต้องการสารอาหารขั้นต่ำของคนไทย และพบว่าแนวโน้มคนไทยมีความต้องการแคลอรีน้อยลง แต่ต้องการโปรตีนมากขึ้น ซึ่งข้อมูลความต้องการสารอาหารขั้นต้นดังกล่าวจะกลายเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการคำนวณเส้นความยากจนด้านอาหาร

ทั้งนี้ การคำนวณเส้นความยากจนด้านอาหารจะอาศัยทฤษฎีการบริโภคตามที่ได้พิสูจน์มาแล้วข้างต้นว่า ควรเป็นรูปแบบการบริโภคที่ทุกคนได้รับอรรถประโยชน์เท่ากัน ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในภูมิภาคใด หรืออยู่ในเขตเมืองหรือชนบท

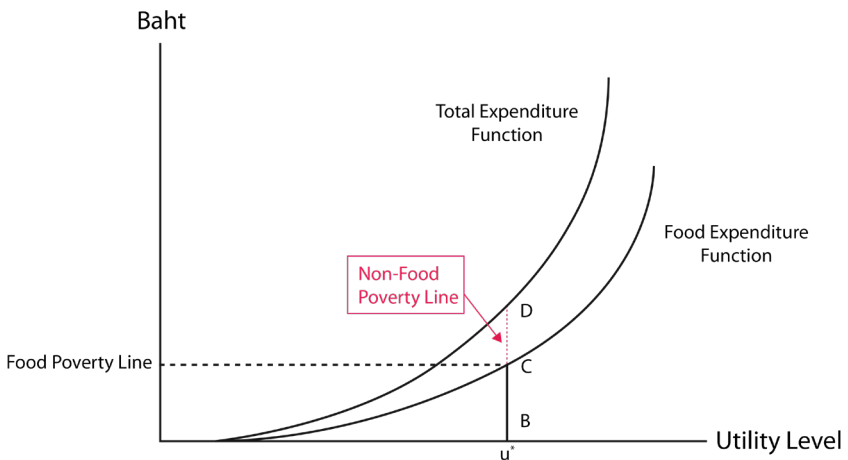
นอกจากนี้ ทฤษฎีอรรถประโยชน์นี้ได้รับการพิสูจน์แล้วว่า อรรถประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับเป็น monotonic increasing function ของต้นทุนสารอาหาร ดังนั้น คนที่มีรูปแบบการบริโภคที่แตกต่างกันย่อมมีต้นทุนสารอาหารที่ต่างกัน (หมายถึงผู้ที่บริโภคอาหารราคาแพงย่อมต้องจ่ายเงินมากกว่า) ดังนั้นการกำหนดต้นทุนสารอาหารจะทำให้เราสามารถกำหนดระดับอรรถประโยชน์สำหรับรูปแบบการบริโภคที่แตกต่างกันได้ โดยได้รับอรรถประโยชน์เท่ากันถึงแม้จะอยู่คนละพื้นที่และมีรูปแบบการบริโภคแตกต่างกัน

ด้วยเหตุนี้ เส้นความยากจนด้านอาหาร จึงถูกกำหนดโดยต้นทุนสารอาหารและต้นทุนโปรตีน (Calorie cost and protein cost) ของประชากร 10% ที่จนที่สุด โดยที่ต้นทุนสารอาหารนี้คำนวณโดยใช้ราคาในแต่ละภูมิภาคและเขตของอาหารแต่ละรายการ ก่อนที่จะถ่วงน้ำหนักด้วยสัดส่วนประชากรเพื่อคำนวณหาต้นทุนเฉลี่ยระดับประเทศและใช้ดัชนีราคาอาหารรายพื้นที่ (SPI) เป็นตัวปรับความแตกต่างของพื้นที่ (ภาค/เขต) อีกครั้ง

1.2. เส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร

แนวคิดในการคำนวณเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารตามแผนภาพด้านล่าง ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างอรรถประโยชน์กับค่าใช้จ่ายด้านอาหาร และค่าใช้จ่ายรวม โดยเมื่อกำหนดเส้นความยากจนด้านอาหาร (จุด C บนเส้นค่าใช้จ่ายด้านอาหาร) บุคคลจะได้อรรถประโยชน์เท่ากับ u^* ที่จุด B อรรถประโยชน์ที่จุดนี้เราสามารถคำนวณหาค่าใช้จ่ายรวมได้ (จุด D) ซึ่งสะท้อนถึงเส้นความยากจนรวม (BD) ที่มีความคงเส้นคงวาระหว่างเส้นความยากจนด้านอาหาร (BC) และเส้นความยากจนหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร (CD)

แผนภาพ ผ.2.1 แนวคิดในการคำนวณเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร

ในการนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ มีขั้นตอนในการคำนวณ ดังนี้ (1) คำนวณหา food welfare เท่ากับ ค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่อหัวของครัวเรือนหารเส้นความยากจนด้านอาหารคูณ 100 ถ้า food welfare มีค่าเท่ากับ 100 หมายความว่า ค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่อหัวของครัวเรือนเท่ากับเส้นความยากจนด้านอาหาร (2) เลือกครัวเรือนที่มีค่า food welfare อยู่ระหว่าง 90-110 และ (3) หาค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารของกลุ่มที่มี food welfare อยู่ระหว่าง 90-110 จะได้เส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร

โดยแบ่งกลุ่มหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารขั้นพื้นฐาน สามารถจำแนกออกเป็น 9 กลุ่ม ดังนี้ (1) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย (2) ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (3) ค่าจ้างบุคคลที่ให้บริการครัวเรือน (4) ค่าเสื้อผ้า (5) ค่ารองเท้า (6) ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล (7) ค่ารักษาพยาบาล (8) ค่าเดินทางและการสื่อสาร และ (9) ค่าใช้จ่ายการศึกษา

1.3. การประหยัดจากขนาด (Economy of scale)

การอาศัยอยู่ร่วมกันในครัวเรือนจะส่งผลให้ผลของการประหยัดจากขนาดขึ้น โดยค่าใช้จ่ายบางรายการที่สามารถใช้ร่วมกันได้โดยไม่ทำให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นมาก เช่น ค่าแสงสว่าง การอยู่คนเดียวหรืออยู่สองคน อาจมีค่าใช้จ่ายเท่า ๆ กันได้ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม อาจมีค่าใช้จ่ายบางรายการที่ไม่สามารถใช้ร่วมกันได้ เช่น ค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น หรือใช้ร่วมกันได้น้อย เช่น ค่าเสื้อผ้าและรองเท้า เป็นต้น แต่ถ้าเราสามารถยอมให้ค่าใช้จ่ายบางหมวดสามารถใช้ร่วมกันได้ จะทำให้เส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารจะเป็นผลรวมของ

$$MNFPL = \sum_{n=1}^9 MNFPL_n$$

เมื่อ $MNFPL_n$ คือ ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของสินค้าที่ไม่ใช่อาหารหมวด j โดยที่ j หมายถึง สินค้าหมวด 1 – 9 (ตามที่กล่าวข้างต้น) กำหนดขนาดของการประหยัดจากขนาดให้แต่ละหมวดสินค้า (economy of scale parameter)

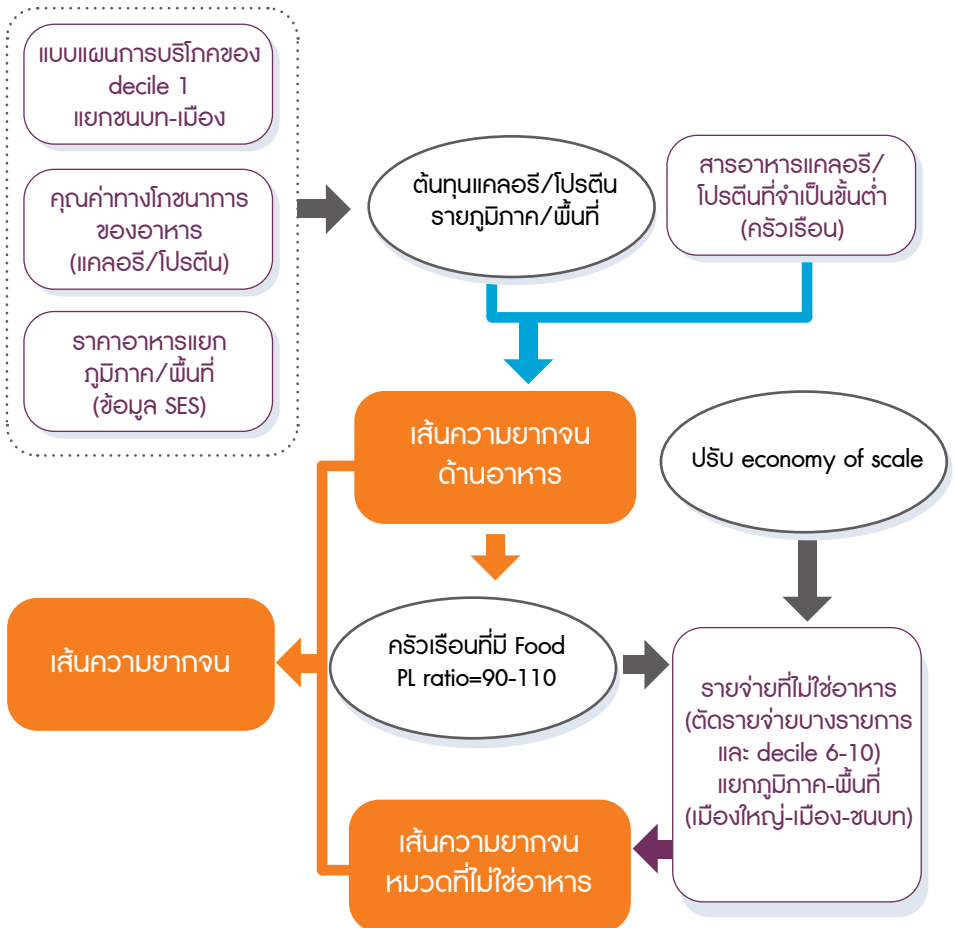
$$NFPL_{hm} = k \cdot MNFPL_n \cdot HS_n^{(\theta_n - 1)}$$

ถ้า θ_n เท่ากับ 1 หมายความว่า สินค้าหมวด j เป็นสินค้าที่ไม่สามารถใช้ร่วมกันได้ แต่ถ้า θ_n เท่ากับ 0 หมายความว่าสินค้าหมวดดังกล่าวเป็นสินค้าที่ใช้ร่วมกันได้อย่างสมบูรณ์ โดยที่จำนวนผู้ใช้ไม่มีผลทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้น ค่า k เป็นค่าคงที่ ดังนั้น ค่าเฉลี่ยของ $NFPL_{hm}$ เท่ากับค่าเฉลี่ยของ $MNFPL_{jn}$ ซึ่งหมายความว่า การยอมให้มีการประหยัดจากขนาดในแต่ละครัวเรือน ไม่มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่าเฉลี่ยของประชากร

2. วิธีการคำนวณเส้นความยากจนใหม่ (Poverty line)

ขั้นตอนการคำนวณเส้นความยากจนใหม่จะเริ่มจากการคำนวณเส้นความยากจนด้านอาหาร จากนั้นจึงคำนวณเส้นความยากจนในหมวดที่ไม่ใช่อาหาร และนำค่าทั้งสองส่วนรวมกันเป็นเส้นความยากจนใหม่ โดยมีรายละเอียดขั้นตอนการคำนวณสามารถอธิบายได้ดังนี้

แผนภาพ ผ.2.2 ขั้นตอนและเทคนิคการคำนวณเส้นความยากจนใหม่

การคำนวณเส้นความยากจนด้านอาหาร

(1) ใช้แบบแผนการบริโภคอาหารของคนที่อยู่ใน decile 1 หรือ 10% ของประชากรที่จนที่สุด จากการจัดลำดับด้วยรายจ่ายบริโภคต่อหัว (per capita consumption expenditure) โดยแยกเป็นแบบแผนการบริโภคของคนเมืองและชนบท (Q_{ai}) เพื่อใช้เป็นตะกร้าอาหารสำหรับคำนวณต้นทุนสารอาหาร โดยที่ a หมายถึง เขตเมืองและเขตชนบท i หมายถึง รายการอาหาร

(2) แบบแผนการบริโภคนี้นำไปคำนวณหาปริมาณพลังงาน (แคลอรี) และปริมาณโปรตีนที่ได้รับ ($CalD1_a$ และ $ProD1_a$)

$$CalD1_a = \sum_i (Q_{ai} \cdot C_i)$$

$$ProD1_a = \sum_i (Q_{ai} \cdot P_{ti})$$

หรือ

Calories/protein obtained = ผลรวมของ (ปริมาณการบริโภคอาหารแต่ละรายการ_u
x ปริมาณแคลอรี/โปรตีนที่ได้จากอาหารแต่ละรายการ)

(3) คำนวณต้นทุนสารอาหารและโปรตีน (Cost of calories/protein) ในแต่ละพื้นที่ (9 พื้นที่: r) (5 ภูมิภาค 2 เขต ยกเว้นกรุงเทพฯ ซึ่งไม่มีเขตชนบท) ดังนี้

$$CalCost_r = \frac{\sum_{i=1}^n (Q_{ai} \cdot P_{ri}) \cdot 1,000}{CalD1_a}$$

$$ProCost_r = \frac{\sum_{i=1}^n (Q_{ai} \cdot P_{ri}) \cdot 100}{ProD1_a}$$

หรือ

$$\text{Calories cost} = \frac{\text{ผลรวมของรายจ่ายอาหารทุกรายการในแต่ละพื้นที่} \times 1,000}{\text{calories obtained}_a}$$

$$\text{Protein cost} = \frac{\text{ผลรวมรายจ่ายอาหารทุกรายการในแต่ละพื้นที่} \times 100}{\text{protein obtained}_a}$$

(4) คำนวณปริมาณแคลอรีและโปรตีนขั้นต่ำที่จำเป็นสำหรับสมาชิกในครัวเรือน และหาค่าเฉลี่ยต่อหัว (p_cal_h และ p_pro_h) โดยใช้ข้อมูลความต้องการพลังงานและโปรตีน สำหรับแต่ละช่วงอายุและเพศ ($cal_require$ และ $pro_require$) มาคำนวณหาปริมาณ แคลอรีและโปรตีนที่แต่ละครัวเรือนควรจะได้รับในแต่ละวัน และเมื่อหารด้วยจำนวนสมาชิก ในครัวเรือน (n) จะได้ปริมาณพลังงาน (แคลอรี) และโปรตีนเฉลี่ยต่อหัวของแต่ละครัวเรือน

$$Pcal_h = \frac{\sum_{i=1}^n age \& sex_i \cdot cal_require}{household \ size_h}$$

$$Ppro_h = \frac{\sum_{i=1}^n age \& sex_i \cdot pro_require}{household \ size_h}$$

(5) คำนวณจำนวนเงินที่ครัวเรือนต้องใช้เพื่อให้ได้แคลอรีหรือโปรตีนใน 1 เดือน (30 วัน)

$$Ecal_h = \left[\left(\frac{30 \cdot Pcal_h}{1,000} \right) \cdot Cal \ Cost_r \right] \cdot HS_h^{(\theta_j-1)}$$

$$Epal_h = \left[\left(\frac{30 \cdot Ppro_h}{100} \right) \cdot Pro \ Cost_r \right] \cdot HS_h^{(\theta_j-1)}$$

หรือ

$$\begin{aligned} \text{ต้นทุนแคลอรี 1 เดือน} &= \text{แคลอรีเฉลี่ยต่อหัว} \times 30/1000 \times \text{calories cost} \\ &\times (\text{ขนาดของครัวเรือน})^{(0.9-1)} \end{aligned}$$

$$\text{ต้นทุนโปรตีน 1 เดือน} = \text{โปรตีนเฉลี่ยต่อหัวที่} \times 30/100 \times \text{protein cost} \\ \times (\text{ขนาดของครัวเรือน})^{(0.9-1)}$$

การคูณขนาดของครัวเรือน ($\theta-1$) เป็นการปรับ economy of scale โดยให้ $\theta = 0.9$ หมายถึง การประหยัดจากขนาดของค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ซึ่งสมมติว่าเท่ากับ 0.9 มินิว่าค่าใช้จ่ายด้านอาหารสามารถแบ่งกันได้ระหว่างสมาชิกในครอบครัว แต่ไม่มากนัก

(6) เปรียบเทียบเส้นความยากจนด้านอาหารของครัวเรือนที่คำนวณโดยใช้ความต้องการด้านแคลอรีและโปรตีน (calorie-base and protein-base) และเลือกค่าที่สูงกว่าสำหรับใช้เป็นเส้นความยากจนด้านอาหารของครัวเรือน เส้นความยากจนด้านอาหารของแต่ละครัวเรือนที่คำนวณได้นี้ แสดงว่าครัวเรือนสามารถได้รับทั้งแคลอรีและโปรตีนตามปริมาณขั้นต่ำที่ครัวเรือนควรจะได้รับ

$$Fline_h = \max(Ecal_h, Epro_h)$$

การคำนวณเส้นความยากจนในหมวดที่ไม่ใช่อาหาร (non-food poverty line)

การคำนวณเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารยังคงยึดทฤษฎีเรื่องอรรถประโยชน์ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

(1) คำนวณหา Poverty Line food ratio (PL food) ซึ่งเท่ากับ ค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่อหัวของครัวเรือนหาร เส้นความยากจนด้านอาหารคูณ 100 ถ้า PL food มีค่าเท่ากับ 100 หมายความว่า ค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่อหัวของครัวเรือนเท่ากับเส้นความยากจนด้านอาหาร แต่เนื่องจากจำนวนครัวเรือนที่จะเป็นตัวแทนดังกล่าวอาจมีจำนวนน้อยเกินไปเพื่อให้ได้ตัวแทนที่ดีกว่าจึงใช้วิธีคำนวณหาเลือกครัวเรือนที่มีค่า PL food อยู่ระหว่าง 90-110

$$PL\ food_h = \frac{FExp_h}{Fline_h} \cdot 100$$

(2) เมื่อได้ครัวเรือนที่อยู่ช่วง PL food แล้ว ให้ตัดรายจ่ายในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารบางรายการ ได้แก่ ค่ารักษาพยาบาลคนไข้นอก (รายการ 7.2) ค่าซื้อยานพาหนะ (รายการ 8.1) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยานพาหนะ (รายการ 8.2) ค่าเล่าเรียนในโรงเรียนเอกชน (รายการ 9.2) ค่าการศึกษาอื่น ๆ (รายการ 9.5) และตัดตัวอย่างครัวเรือนที่อยู่ใน decile 6-decile 10 เนื่องจากรายการใช้จ่ายดังกล่าว และรายจ่ายของครัวเรือนในกลุ่ม decile 6-decile 10 ไม่ควรจะถูกนับรวมเพื่อสะท้อนพฤติกรรมการใช้จ่ายในหมวดที่ไม่ใช่อาหารของคนจน

(3) หาค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารของกลุ่มที่เหลือนอกเป็น 9 พื้นที่ โดยที่พื้นที่กรุงเทพฯ จะรวมเมืองใหญ่ ได้แก่ สมุทรปราการ เชียงใหม่ ภูเก็ต และตรัง เพื่อให้มีจำนวนตัวอย่างมากเพียงพอในการเป็นตัวแทนการคำนวณรายจ่ายที่ไม่ใช่อาหารของคนกรุงเทพฯ จะได้รายจ่ายในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารเฉลี่ยต่อหัว (per capita non-food expenditure) ของครัวเรือนกลุ่มดังกล่าวจำแนกตามพื้นที่ โดยแบ่งกลุ่มสินค้าที่ไม่ใช่อาหารออกเป็น 9 กลุ่ม ได้แก่ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ค่าจ้างบุคคลที่ให้บริการครัวเรือน ค่าเสื้อผ้า ค่ารองเท้า ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล ค่ารักษาพยาบาล ค่าเดินทางและการสื่อสาร ค่าใช้จ่ายการศึกษา

$$NF_{rj} = \sum_{h \text{ in } r} NF_{hj} / I_r$$

โดยที่ NF_{rj} เป็นค่าเฉลี่ยเฉพาะครัวเรือนในพื้นที่ r
 NF_{hj} เป็นรายจ่ายต่อสินค้าหมวด j ของครัวเรือน h และ
 I_r แทนจำนวนประชากรในพื้นที่ r

(4) คำนวณค่าใช้จ่ายในหมวดที่ไม่ใช่อาหารของแต่ละครัวเรือน โดยใช้ค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารทั้ง 9 กลุ่ม และแยกตามพื้นที่ และปรับการประหยัดจากขนาด (Economy of scale) ดังนี้

$$NFPL_{hj} = k \cdot NF_{rj} \cdot HS_h^{(\theta_j - 1)}$$

(5) หาผลรวมของรายจ่ายหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารทั้ง 9 หมวด จะได้เส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารของครัวเรือน (non-food poverty)

$$NFl ine_h = \sum_{j=1}^9 NFPL_{hj}$$

เส้นความยากจนของครัวเรือน คือ ผลรวมของเส้นความยากจนด้านอาหาร และเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร

$$PovLine_h = Fline_h + NFl ine_h$$

ภาคผนวก 3

ดัชนีวัดความยากจนหลายมิติ

ระดับโลก

(Global Multidimensional
Poverty Index)

ดัชนีวัดความยากจนหลายมิติระดับโลก (Global Multidimensional Poverty Index)

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ร่วมกับโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และแก้ไขความยากจนแห่งมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด (OPHI) ได้พัฒนาดัชนีวัดความยากจนหลายมิติระดับโลก (Global Multidimensional Poverty Index) เพื่อใช้เป็นดัชนีชี้วัดความยากจนในมิติอื่น ๆ นอกเหนือจากด้านรายได้ ของประเทศกำลังพัฒนา 110 ประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย

ดัชนีวัดความยากจนหลายมิติระดับโลกปี 2023 คำนวณโดยใช้วิธี Alkire-Foster methodology (AF) ที่จะต้องกำหนดหลักเกณฑ์ความขัดสนของแต่ละตัวชี้วัด และกำหนดหลักเกณฑ์ความยากจน (Poverty cut-off) เพื่อพิจารณาว่าคนใดมีความยากจนหลายมิติ โดยประกอบด้วยตัวชี้วัด 10 ตัวที่ครอบคลุมการวัดในมิติสุขภาพ การศึกษา และคุณภาพชีวิต ได้แก่ ภาวะโภชนาการ (Nutrition) การตายของเด็กแรกเกิด (Child mortality) จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา (Years in schooling) การเข้าเรียน (School attendance) ไฟฟ้า (Electricity) การสุขาภิบาล (Sanitation) น้ำดื่ม (Drinking water) ที่อยู่อาศัย (Housing) เชื้อเพลิงประกอบอาหาร (Cooking fuel) และการครอบครองสินทรัพย์ (Asset) รายละเอียดตามตาราง ผ.3.1

ตาราง ผ.3.1 ตัวชี้วัด และหลักเกณฑ์การพิจารณาความขัดสนของดัชนีวัดความยากจนหลายมิติ ระดับโลก

ที่	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ความขัดสน
มิติสุขภาพ		
1	ภาวะโภชนาการ (Nutrition)	ครัวเรือนมีเด็กแคงเร็น หรือเด็กที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์
2	การตายของเด็กแรกเกิด (Child mortality)	ครัวเรือนมีเด็กเสียชีวิตในช่วง 5 ปี ก่อนการสำรวจ
มิติการศึกษา		
3	จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา (Years in schooling)	มีสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คน ที่ “อายุถึงเกณฑ์เข้าโรงเรียน + 6 ปี” หรือต่ำกว่า มีจำนวนปีที่ได้รับการศึกษาต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ (6 ปี)
4	การเข้าเรียน (School attendance)	ครัวเรือนมีเด็กในวัยเรียน (6 - 15 ปี) อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน
มิติคุณภาพชีวิต		
5	ไฟฟ้า (Electricity)	ครัวเรือนไม่มีไฟฟ้าใช้ภายในครัวเรือน
6	การสุขาภิบาล (Sanitation)	ครัวเรือนไม่สามารถเข้าถึง หรือใช้บริการระบบบำบัดเพื่อกำจัดสิ่งปฏิกูล (มีชักโครก หรือส่วนที่ไม่ได้ใช้ร่วมกัน)
7	น้ำดื่ม (Drinking water)	ครัวเรือนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งน้ำดื่มที่สะอาด หรือแหล่งน้ำดื่มที่สะอาด อยู่ห่างจากบ้าน โดยใช้เวลา ไป - กลับ มากกว่า 30 นาที
8	ที่อยู่อาศัย (Housing)	ครัวเรือนมีที่อยู่อาศัยที่ไม่มีคุณภาพ อย่างน้อย 1 ใน 3 องค์ประกอบ คือ พื้น ผนัง หรือหลังคา ทำจากวัสดุที่ไม่มีคุณภาพ ไม่สามารถรับประกันความปลอดภัยทางกายภาพของผู้อยู่อาศัย
9	เชื้อเพลิงประกอบอาหาร (Cooking fuel)	ครัวเรือนใช้ ไม้ ถ่าน หรือถ่านหิน เป็นเชื้อเพลิงในการประกอบอาหาร
10	การครอบครองสินทรัพย์ (Asset)	ครัวเรือนไม่มีรถยนต์หรือรถบรรทุก และไม่ได้รับเจ้าของทรัพย์สินต่อไปนี้ มากกว่าหนึ่งรายการ: วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ รถเข็น สัตว์ จักรยาน มอเตอร์ไซด์ หรือตู้เย็น

ภาคผนวก 4

**ขั้นตอนและการแปล
การวิเคราะห์**

ขั้นตอนและการแปลผลการวิเคราะห์

ขั้นตอนการวิเคราะห์

1. ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาตัวแปรอิสระมีสหสัมพันธ์ (Correlation) ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกันในระดับค่อนข้างสูง (Multicollinearity) โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Correlation) โดยมีเกณฑ์คือ จะต้องมียค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (R) ไม่เกิน 0.65

2. ทดสอบการเลือกตัวแบบ (Model) ที่เหมาะสม พิจารณาจาก Goodness of Fit ของตัวแบบ ได้แก่

- Classification Table แสดงการคำนวณค่าความน่าจะเป็นของการพยากรณ์ของตัวแบบ (Predictive efficiency) ค่าของ Percentage correctly classified สูง แสดงว่าตัวแบบนั้นมีความแม่นยำในการพยากรณ์

- Pseudo R^2 (Cox & Snell R Square, Nagelkerke R Square) คือ ค่าที่บอกสัดส่วนหรือเปอร์เซ็นต์ความแปรปรวนของตัวแปรตามที่สามารถอธิบายได้ด้วยตัวแปรอิสระ

- Maximum Likelihood Estimation (MLE) ใช้ในการประมาณค่า Likelihood Function และนำฟังก์ชันที่ได้มาไว้เปรียบเทียบตัวแบบ โดยการเปรียบเทียบด้วยค่า -2 Loglikelihood ถ้าตัวแบบใดที่มีค่าต่ำกว่าแสดงถึงความเหมาะสมของตัวแบบที่ดีกว่า

- Model Chi-square หรือ Likelihood Ratio (LR) Test ใช้ทดสอบ Overall model เพื่อทดสอบโอกาสที่ตัวแปรตามจะขึ้นกับตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัว หรือตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม

3. ทดสอบสมมติฐานของค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยโลจิสติก (β) โดยใช้สถิติทดสอบ Wald statistic ซึ่งทดสอบโอกาสที่ตัวแปรตามจะขึ้นกับตัวแปรอิสระแต่ละตัว หรือตัวแปรอิสระแต่ละตัวมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามหรือไม่

4. วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นครีวเรื้อนยากจนแฝงกลุ่มที่สนใจ โดยใช้การถดถอยโลจิสติกเชิงพหุแบบทวิภาค (Binary Logistic Regression)

การแปลผลการวิเคราะห์

เพื่อให้ง่ายต่อการแปลผลการวิเคราะห์ Binary Logistic Regression จะพิจารณาจากค่า Odds Ratio (OR) เนื่องจากการแปลผลจากค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (β) มีความยากต่อการตีความ

Odds Ratio (OR) คือ อัตราการเปลี่ยนแปลงของความน่าจะเป็นหรือโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ที่สนใจ เมื่อตัวแปรอิสระเปลี่ยนไปหนึ่งหน่วย สำหรับรายงานเล่มนี้ คือ โอกาสที่ครัวเรือนจะเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (หรือครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร) เมื่อครัวเรือนมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งเทียบกับกลุ่มอ้างอิง โดยกลุ่มอ้างอิงจะมีค่า Odds Ratio เท่ากับ 1 ซึ่งรายงานเล่มนี้ ตัวแปรอิสระประกอบไปด้วยตัวแปรที่มีลักษณะเชิงกลุ่ม สามารถแปลผลได้ดังนี้

Odds Ratio > 1 หมายถึง ครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มที่สนใจมีโอกาสที่จะเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (หรือครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร) มากกว่ากลุ่มอ้างอิงมากกว่า 1 เท่า (หรือร้อยละ $(\text{Odds Ratio} - 1) \times 100$)

ตัวอย่างเช่น กำหนดให้กลุ่มที่สนใจ คือ ครัวเรือนที่ไม่มีการซื้อเสื้อผ้า/เครื่องแต่งกายใหม่ฯ และกลุ่มอ้างอิงเป็นครัวเรือนที่มีการซื้อเสื้อผ้า/เครื่องแต่งกายใหม่ฯ ถ้าค่า Odds Ratio เท่ากับ 1.148 หมายถึง ครัวเรือนที่ไม่มีการซื้อเสื้อผ้า/เครื่องแต่งกายใหม่ฯ มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร มากกว่าครัวเรือนที่มีการซื้อเสื้อผ้า/เครื่องแต่งกายใหม่ฯ 1.148 เท่า

Odds Ratio < 1 หมายถึง ครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มที่สนใจมีโอกาสที่จะเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (หรือครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร) น้อยกว่ากลุ่มอ้างอิงน้อยกว่า 1 เท่า (หรือร้อยละ $(1 - \text{Odds Ratio}) \times 100$)

ตัวอย่างเช่น กำหนดให้กลุ่มที่สนใจ คือ ครัวเรือนที่ไม่มีรถยนต์ฯ และกลุ่มอ้างอิงเป็นครัวเรือนที่มีรถยนต์ฯ ถ้าค่า Odds Ratio เท่ากับ 0.732 หมายถึง ครัวเรือนที่ไม่มีรถยนต์ฯ มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร น้อยกว่าครัวเรือนที่มีรถยนต์ฯ ร้อยละ 26.8

Odds Ratio = 1 หมายถึง ครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มที่สนใจมีโอกาสที่จะเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (หรือครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร) เท่ากับกลุ่มอ้างอิง นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงของตัวแปรที่สนใจ (ตัวแปรอิสระ) ไม่มีผลต่อตัวแปรตาม

ตาราง ผ.4.1 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Correlation Matrix) ของแบบจำลองปัจจัยที่มีผลต่อการตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร (ประเภทที่ 2)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	1									
2	0.016**	1								
3	0.056**	0.003	1							
4	0.228**	0.018**	0.103**	1						
5	0.173**	0.007	0.155**	0.226**	1					
6	-0.065**	-0.007	0.101**	0.102**	0.104**	1				
7	0.064**	0.017**	0.055**	0.198**	0.054**	0.255**	1			
8	0.218**	0.009*	0.109**	0.385**	0.223**	0.174**	0.407**	1		
9	-0.040**	0.003	0.002	0.057**	-0.071**	0.021**	0.188**	0.179**	1	
10	-0.050**	-0.006	0.055**	0.057**	0.052**	0.409**	0.141**	0.094**	0.077**	1

หมายเหตุ: 1=ระดับการศึกษาสูงสุด 2=การเข้าเรียน 3=น้ำหนัก 4=การสุขาภิบาล 5=การกำจัดขยะ 6=การใช้อินเทอร์เน็ต 7=รถยนต์ 8=เครื่องปรับอากาศ 9=ผู้เย็น 10=โทรศัพท์มือถือ

*แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตาราง ผ.4.2 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Correlation Matrix) ของแบบจำลองปัจจัยที่มีผลต่อการตกเป็นครัวเรือนยากจนแฝงด้าน
ที่ไม่ใช้อาหาร (ประเภทที่ 3)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	1									
2	0.018**	1								
3	0.050**	0.006	1							
4	0.226**	0.015**	0.112**	1						
5	0.171**	0.003	0.157**	0.229**	1					
6	-0.052**	-0.009	0.123**	0.124**	0.127**	1				
7	0.074**	0.014**	0.071**	0.218**	0.066**	0.272**	1			
8	0.212**	0.007	0.113**	0.392**	0.219**	0.194**	0.432**	1		
9	-0.028**	0.007	0.007	0.076**	-0.062**	0.050**	0.209**	0.204**	1	
10	-0.043**	-0.006	0.075**	0.082**	0.075**	0.445**	0.159**	0.116**	0.113**	1

หมายเหตุ: 1=ระดับการศึกษาสูงสุด 2=การเข้าเรียน 3=น้ำดื่ม 4=การสุขาภิบาล 5=การกำจัดขยะ 6=การใช้อินเทอร์เน็ต 7=รถยนต์ 8=เครื่องปรับอากาศ 9=ตู้เย็น 10=โทรศัพท์มือถือ

*แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ** แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

บรรณานุกรม

- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2556). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษา
ประเด็นเชิงนโยบายด้านความยากจนและการกระจายรายได้ 2556. (หน้า
156). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). เช็กสิทธิคนไทย รับการรักษาพยาบาล
อะไรได้บ้าง (ออนไลน์). สืบค้น 09 มีนาคม 2567. จาก [https://portal.info.
go.th/check-the-right-to-medical-treatment/](https://portal.info.go.th/check-the-right-to-medical-treatment/).
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). สรุปผลที่สำคัญ การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม
ของครัวเรือน พ.ศ. 2565. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดแสงจันทร์การพิมพ์.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). รายงานการวิเคราะห์
สถานการณ์ความยากจนและเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2562. (หน้า
124-132). กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

WWW.NSO.GO.TH